Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού

Πετώντας με τις λέξεις

ΤΡΙΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	**Κλεοπάτρα Διακογιώργη**, *Λέκτορας του Πανεπιστημίου Πατρών* **Θεόδωρος Μπαρής**, *Εκπαιδευτικός* **Χαράλαμπος Στεργιόπουλος**, *Εκπαιδευτικός* **Ερμιόνη Τσιλιγκιριάν**, *Εκπαιδευτικός*
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	**Γεωργία Κατσιμαλή**, *Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Κρήτης* **Όλγα Μούσιου-Μυλωνά**, *Σχολική Σύμβουλος* **Ιωάννης Ντελής-Σμυρίλιος**, *Εκπαιδευτικός*
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	**Καλλιόπη Σηφακάκη**, *Ζωγράφος - Σκιτσογράφος*
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	**Χριστίνα-Χρυσούλα Δελή**, *Φιλόλογος*
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	**Πέτρος Μπερερής**, *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου* **Χρήστος Παπαρίζος**, *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	**Ειρήνη Χολέβα-Φιλιππόπούλου**, *Σχολική Σύμβουλος*
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	**ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.**

Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΣΠΑ 2007-2013

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Κλεοπάτρα Διακογιώργη **Θεόδωρος Μπαρής**
Χαράλαμπος Στεργιόπουλος **Ερμιόνη Τσιλιγκιριάν**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ Α.Ε.

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού

Πετώντας με τις λέξεις

ΤΡΙΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Περιεχόμενα

11 ΕΝΟΤΗΤΑ

Γελάσαμε με την ψυχή μας 7

12 ΕΝΟΤΗΤΑ

Χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά! 27

13 ΕΝΟΤΗΤΑ

Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίδιοι 33

14 ΕΝΟΤΗΤΑ

Το ανθρώπινο θαύμα 49

15 ΕΝΟΤΗΤΑ

Χριστός Ανέστη! 67

16 ΕΝΟΤΗΤΑ

Ταξίδια στην Ελλάδα 73

Η Γραμματική μου 92

11 Ενότητα

Γελάσαμε με την ψυχή μας

Σ' αυτή την ενότητα:

- Θα μάθουμε τα χαρακτηριστικά μιας αστείας εικονογραφημένης ιστορίας.
- Θα διαβάσουμε και θα γράψουμε αστείες ιστορίες.
- Θα μάθουμε επίσης:
  - Πώς κλίνονται τα ουδέτερα ουσιαστικά σε -ος.
  - Πώς κλίνονται στον αόριστο τα ανώμαλα ρήματα.
  - Να χρησιμοποιούμε σωστά τα επιφωνήματα.
  - Να ξεχωρίζουμε τα διαφορετικά είδη ομοιοκαταληξίας.
    - Θα γνωρίσουμε ήρωες από εικονογραφημένες ιστορίες για παιδιά.

... και όλα αυτά διασκεδάζοντας με αστείες ιστορίες!

Ο Μπελάς κι ο Ρουμποτύρης

Ο Μπελάς κι ο Ρουμποτύρης, διάσημο ζευγάρι γάτες,
ήταν κλόουν γκαφατζήδες, κωμικοί και ακροβάτες.
Φημισμένοι, είχαν έδρα την Πλατεία Βικτωρίας
έδρα μόνο, γιατί ήταν οπαδοί της φασαρίας.
Κένσιγκτον, Κόρνγουολ Γκάρντεν, Λόνστον Πλέις*, στην απάτη,
φήμη είχαν σαν πενήντα, κι όχι μόνο σαν δυο γάτοι.

Αν στο σπίτι το φεγγίτη ανοιχτό τον βρεις να στάζει,
το κελάρι* αν πεις πως μάλλον με πεδίο μάχης μοιάζει,
αν στη στέγη καταλάβεις να 'χει φύγει κεραμίδι,
γιατί γίνονται από κάτω όλοι οι ένοικοι μουσκίδι,
αν προσέξεις να 'ναι χάμω πεταμένο το συρτάρι,
και το μάλλινο γιλέκο να σου το 'χει κάποιος πάρει,
ή μετά το δείπνο πάλι, αν καμιά απ' τις κοπέλες
έχει χάσει αιφνιδίως το κολιέ της με τις πέρλες,
θα πουν όλοι: «Αυτές οι γάτες! Πο, πο, πο! Πανάθεμά τες!
Ο Μπελάς να 'ταν, ή μήπως ο φτωχός ο Ρουμποτύρης;
Μήπως ήτανε κι οι δυο τους; Ποιον να πιάσεις, ποιον να δείρεις;»

*ονόματα πλατειών του Λονδίνου
*κελάρι: αποθήκη τροφίμων ή ποτών

Κυριακή όταν καθίσει η φαμίλια στο τραπέζι
σοβαρή, γιατί κανένας με το γεύμα του δεν παίζει,
κι ενώ όλοι περιμένουν το ψητό και τη σαλάτα,
η μαγείρισσα θα έρθει, ξαφνικά, με άδεια πιάτα.
Και θα πει θορυβημένη, θυμωμένη, ντροπιασμένη:
«Η όρεξή σας πρέπει μάλλον για πολύ να περιμένει!
Από μέσ' από το φούρνο έκανε φτερά το μπούτι.
Θα μου στρίψει! Επιτέλους, μα τι γάτοι είναι τούτοι;»
Κι όλοι λένε: «Αυτές οι γάτες! Πο, πο, πο! Πανάθεμά τες!
Ο Μπελάς να 'ταν, ή μήπως ο φτωχός ο Ρουμποτύρης;
Μήπως ήτανε κι οι δυο τους; Ποιον να πιάσεις, ποιον να δείρεις;»

Όταν θόρυβο ακούσεις, από την τραπεζαρία,
γυαλικά κρατς μπουμ! να πέφτουν με κακό και φασαρία,
όταν δεις και το ντουλάπι κατσαρόλια να πετάει,
και το βάζο Μινγκ στη σάλα μ' ένα πινγκ! απλά να σπάει,
θα πουν όλοι τρομαγμένοι: «Είναι πάλι οι γάτοι εκείνοι!
Ο Μπελάς κι ο Ρουμποτύρης!» Όμως τι μπορεί να γίνει;

Τ.Σ. Έλιοτ, *Το εγχειρίδιο πρακτικής γατικής του γερο-Πόσουμ*, εκδ. Άγρα, Αθήνα, 2000, μετάφραση Παυλίνα Παμπούδη - Γιάννης Ζέρβας

1. Ο Μπελάς κι ο Ρουμποτύρης ήταν ένα ζευγάρι διάσημων γάτων. Υπογραμμίστε τη σωστή απάντηση στις παρακάτω ερωτήσεις για να μάθετε περισσότερα γι' αυτούς:

α) Πού έμεναν οι δύο γάτοι; Έμεναν...

Α. στην πλατεία Βικτωρίας. Β. στο Λόνστον Πλέις. Γ. πουθενά μόνιμα.

β) Γιατί το κελάρι έμοιαζε με πεδίο μάχης; Γιατί οι δυο γάτοι...

Α. τσακώθηκαν μεταξύ τους. Β. έκαναν πολλές ζημιές. Γ. έδωσαν μάχη με έναν σκύλο.

γ) Γιατί η μαγείρισσα επιστρέφει με άδεια πιάτα στο τραπέζι; Γιατί το φαγητό...

Α. το άρπαξαν οι γάτες. Β. της έπεσε από τα χέρια όταν το έβγαλε από τον φούρνο. Γ. κάπκε.

2. Ανακαλύψτε τις σκανταλιές που έκαναν οι δύο γάτοι συμπληρώνοντας τις λέξεις από το ποίημα που λείπουν στο παρακάτω κείμενο:

Ο Μπελάς και ο Ρουμποτύρης άνοιξαν τον ..... και στάζει μες στο σπίτι. Έσπασαν μερικά ..... στη στέγη και το νερό μπήκε στα δωμάτια. Πέταξαν κάτω το ..... και πήραν το μάλλινο ..... Μια κοπέλα έχασε το ..... της με τις ..... Πήραν μέσα από τον φούρνο το ..... Έσπασαν το ..... στο σαλόνι. Στην τραπεζαρία έσπασαν τα ..... και από τα ντουλάπια της κουζίνας πέταξαν έξω τα .....

3. Φανταστείτε ότι είστε καλεσμένοι σ' ένα σπίτι απ' όπου πέρασαν οι δυο γάτοι. Συζητήστε στην τάξη:

- Τι θα βλέπατε γύρω σας; Ποιες σκανταλιές των γάτων θα μπορούσατε να ανακαλύψετε;
- Τι ήχους θα ακούγατε από την τραπεζαρία, την κουζίνα, το σαλόνι;

4. Ο Μπελάς και ο Ρουμποτύρης έκαναν κι άλλες σκανταλιές. Για να μάθετε ποιες είναι αυτές, γράψτε στα κενά τα αντίθετα επίθετα από αυτά που είναι στην παρένθεση.

- ✿ Με τα ..... (μαλακά) τους νύχια ξηλώνουν το ..... (φτηνό) ..... (μονόχρωμο) χαλί της σάλας.
- ✿ Τρέχουν και πηδούν μέσα στις ..... (παλιές) γλάστρες της γιαγιάς.
- ✿ Σκαρφαλώνουν πάνω στον ..... (χαμηλό) και ..... (στενό) μαντρότοιχο της αυλής και κοροϊδεύουν το ..... (ήμερο) σκυλί του γείτονα.
- ✿ Τρυπούν τις ..... (ανοικτές) σακούλες με τα σκουπίδια που υπάρχουν στα ..... (φωτεινά) δρομάκια ψάχνοντας για κανένα ψαροκόκαλο.

5. Βρείτε στο ποίημα και αντιγράψτε τους τέσσερις στίχους όπου ακούγεται πολλή φασαρία.

.....

.....

.....

.....

.....

Ο Αργύρης και το πρόβλημα

Δυστυχώς στη ζωή δεν έρχονται όλα όπως τα θέλεις. Τα περισσότερα σου ’ρχονται ανάποδα. Να η απόδειξη: η φοβερή φράση, που συχνά την άκουγε μες στον εφιάλτη του και πεταγόταν όρθιος, ακούστηκε πάλι:

— Αργύρης Μαλαματής, στον πίνακα!...

Όταν την ακούσεις στον ξύπνιο σου είναι χειρότερα. Στην αρχή νιώθεις ένα μούδιασμα και το παίρνεις σαν ακουστικό λάθος. Μέσα σε κλάσματα δευτερολέπτου ελπίζεις σε κάποιο έκτακτο γεγονός, όπως σεισμό ή να τρελαθεί το κουδούνι και να χτυπήσει μόνο του διάλειμμα! Δε γίνονται όμως τέτοια πράματα. Το μόνο που σου απομένει λοιπόν είναι να βγάλεις το τετράδιο αριθμητικής απ’ τη σάκα, αργά αργά, και να τραβήξεις, αργά αργά, προς την έδρα, ώστε τουλάχιστο να φαίνεσαι άρρωστος.

— Τι έχεις, παιδί μου, και πας σαν γέρος εκατό χρονών; του λέει ο κύριος Μπουρετσάνος.

— Πονάει η κοιλιά μου...

— Οχ, το καημένο το παιδί! είπε ο κύριος. Και φυσικά δε θα μπόρεσες να διαβάσεις, ε;

— Πώς δε διάβασα, διάβασα αλλάαα...

— Τι αλλάαااα;

Ο Αργύρης πέταξε τις λέξεις ανάκατα:

— Χτες το βράδυ έκοψα για ξύλα με την κοσόρα* και το έδεσα...

— Θες να πεις ότι δεν μπορείς να κρατήσεις την κιμωλία, επειδή έκοψες το δάχτυλό σου με την κοσόρα;

* κοσόρα: είδος πριονιού

— Μάλιστα.

— Δεν πειράζει. Έλα, Δέσποινα, πάρε την κιμωλία και γράφε ό,τι σου υπαγορεύει ο Αργύρης.

Ο Αργύρης υπαγορεύει στη Δέσποινα.

— Ένας μανάβης αγόρασε απ' τον χοντρέμπορο 152 κιλά πατάτες προς 0,50 ευρώ το κιλό. Πόσο πρέπει να πουλήσει το κιλό για να κερδίσει συνολικά 15,20 ευρώ;

Η Δέσποινα έγραψε τα νούμερα στον πίνακα κι έβαλε στο τέλος ένα ερωτηματικό. Ο Αργύρης βλέπει τον πίνακα κι αρχίζει ν' απαγγέλλει αποφασιστικά, χωρίς να λογαριάζει πού θα τον βγάλει η άκρη.

— Ένας μανάβης αγόρασε απ' τον αυτόνε 152 κιλά πατάτες προς 0,50 ευρώ το κιλό. Πόσο... (*εδώ άρχισε να σκοντάφτει*). Πόσοοο... Πόσοοο...

Ο δάσκαλος βοηθάει:.

— ... πρέπει να πουλήσει το ένα κιλό... Ο Αργύρης επαναλαμβάνει:

— ... πρέπει να πουλήσει το ένα κιλόοο... Ο δάσκαλος ξαναβοηθάει:

— ... για να κερδίσει 15,20 ευρώ;

— ... για να κερδίσει 15,20 ευρώ;

— Ωραία. Σ' ακούμε λοιπόν.

— Λοιπόν, κάνει ο Αργύρης. Για να λύσω αυτό το πρόβλημα, θα κάνω πολλαπλασιασμό. Πολλαπλασιάζω το 152 με το 0,50 για να βρω την τιμή αγοράς.

— Πολύ ωραία. Παρακάτω.

Παρακάτω. Τι γίνεται παρακάτω; Είναι αδύνατο να συγκεντρώσει το μυαλό του. Παύση.

— Ξαναπές το πρόβλημα. (*Αυτό είναι εύκολο, ευκολότατο*):

— Ένας μπακάλης (*ο προηγούμενος μανάβης δηλαδή*) αγόρασε απ' αυτόνε 152 κιλά πατάτες προς 0,50 ευρώ το κιλό. Πόσο, πόσοοο...

— ... πρέπει να πουλήσει το ένα κιλό...

— ... πρέπει να πουλήσει το ένα κιλό για να κερδίσει 15,20 ευρώ; Για να βρω αυτό το πρόβλημα, θα κάνω πολλαπλασιασμό για να το βρω... Θα πολλαπλασιάσω το 152 με το 0,50... (Παύση).

Τώρα ο κ. Μπουρετσάνος έσκασε.

— Πόσο θα το πουλήσεις, παιδάκι μου, το κιλό; Πόσο θα το πουλήσεις; Λέγε πόσο; ΠΟΣΟΟΟ;

Μες στις φωνές του κύριου Μπουρετσάνου κάτι πνιχτό και βραχνό ακούστηκε από τον Αργύρη.

— Τι είπες; τον ρώτησε ο δάσκαλος.

— Δε θα το πουλήσω! του λέει ο Αργύρης, κοιτάζοντάς τον στα μάτια.

— Τι; Τι;

— Δε θα πουλήσω τίποτα!...

Ο κ. Μπουρετσάνος δεν άντεξε άλλο. Πήγε και σωριάστηκε στην καρέκλα του.

— Να 'ρθεις αύριο με τον κηδεμόνα σου...

Παντελής Καλιότσος, *Πατέρας και γιος*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1987 (διασκευή)

1. Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις για να καταλάβετε γιατί ο Αργύρης πιστεύει ότι τα περισσότερα πράγματα στη ζωή σού έρχονται ανάποδα:

- Πώς ένιωσε ο Αργύρης, όταν άκουσε το όνομά του στην τάξη; Ποιες λέξεις ή φράσεις στο κείμενο δείχνουν τα συναισθήματά του;
- Ήταν πραγματικά άρρωστος ο Αργύρης; Τον πίστεψε ο δάσκαλος; Δικαιολογήστε την απάντησή σας μέσα από το κείμενο.
- Τι άλλο σκαρφίστηκε ο Αργύρης για να αποφύγει να λύσει το πρόβλημα; Πώς αντέδρασε ο δάσκαλος;
- Τι σκέφτηκε ο Αργύρης για να λύσει το πρόβλημα;
- Γιατί εκνευρίστηκε ο δάσκαλος; Από πού φαίνεται ο εκνευρισμός του στο κείμενο;

2. «Ο Αργύρης βλέπει τον πίνακα κι αρχίζει ν' απαγγέλλει αποφασιστικά, χωρίς να **λογαριάζει** πού θα τον βγάλει η άκρη».

- Συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του ρήματος **λογαριάζω** στην παραπάνω πρόταση.
- Διαλέξτε από το συννεφάκι και γράψτε τη σημασία που έχει κάθε φορά το ρήμα **λογαριάζω** στις παρακάτω προτάσεις.

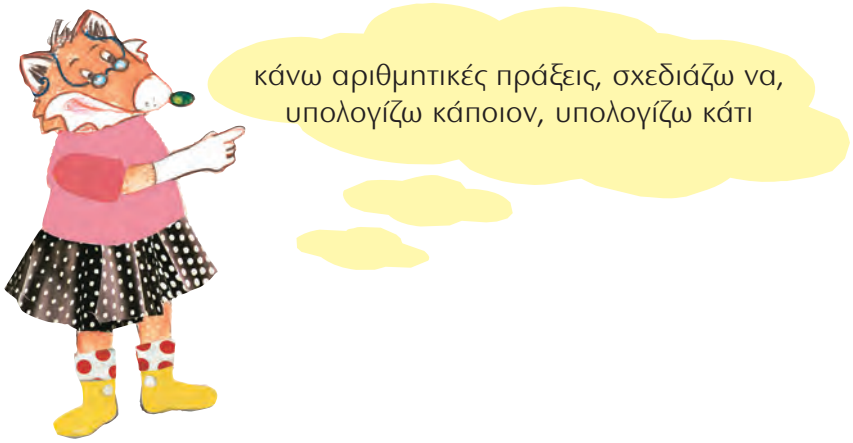

✿ Ο αδελφός του Αργύρη, παρόλο που δεν πάει σχολείο, ξέρει να **λογαριάζει** μέχρι το 20.

.....

✿ Ο Αργύρης, αφού **λογάριασε** τα λεφτά του, είδε πως δεν του φτάνουν για να αγοράσει κομπιουτεράκι.

.....

✿ Όταν νευριάζει ο Αργύρης, κάνει πάντα το δικό του. Δε **λογαριάζει** κανέναν.

.....

✿ Το Σαββατοκύριακο ο Αργύρης **λογαριάζει** να πάει στα γενέθλια της Δέσποινας.

.....

3. Βάλτε τις λέξεις της παρένθεσης στην κατάλληλη πτώση και στον κατάλληλο αριθμό και διαβάστε τι είπε ο Αργύρης σ' έναν φίλο του μετά το σχολείο:

Την ώρα των Μαθηματικών έπρεπε να λύσω δύο ..... (πρόβλημα) με ..... (κλάσμα). Η λύση του πρώτου ..... (πρόβλημα) ήταν εύκολη. Στο δεύτερο δυσκολεύτηκα λίγο, γιατί δε θυμόμουν τον πολλαπλασιασμό των ..... (κλάσμα). Το μόνο ..... (πράγμα) που είχα στο μυαλό μου ήταν η ώρα του ..... (διάλειμμα). Είχαμε κανονίσει με τους φίλους μου να παίξουμε ποδόσφαιρο.

4. Η Δέσποινα διάλεξε μερικές δύσκολες λέξεις του κειμένου για να τις γράψει στην παράξενη γραφομηχανή της.

- Βρείτε και υπογραμμίστε ποιες από τις παρακάτω λέξεις μπορεί να γράψει:

ΣΕΙΣΜΟΣ
ΑΡΡΩΣΤΟΣ
ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ
ΚΟΙΛΙΑ
ΚΙΜΩΛΙΑ
ΜΥΑΛΟ
ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΜΟΣ

- Γράψτε τες τώρα με μικρά γράμματα και τονίστε σωστά:

.....

.....

.....

.....

.....

5. Συμπληρώστε τα κενά βάζοντας τα ρήματα που είναι στην παρένθεση στον κατάλληλο χρόνο, στον κατάλληλο αριθμό και στο κατάλληλο πρόσωπο και ξαναθυμηθείτε τη στιγμή που ο Αργύρης σηκώθηκε στον πίνακα.

Όταν ο Αργύρης ..... (σηκώνομαι) στον πίνακα και ο δάσκαλος τον ..... (ρωτώ) αν ..... (διαβάζω) τα μαθήματά του, αυτός ..... (δικαιολογούμαι) και ..... (λέω): «Χθες το βράδυ ούτε ..... (διαβάζω) ούτε ..... (γράφω) τα μαθήματά μου, γιατί ο πατέρας μου μου ..... (ζητώ) να ..... (κόβω) ξύλα με την κοσόρα. Εγώ δεν ..... (προσέχω) και ..... (κόβω) το δάχτυλό μου».

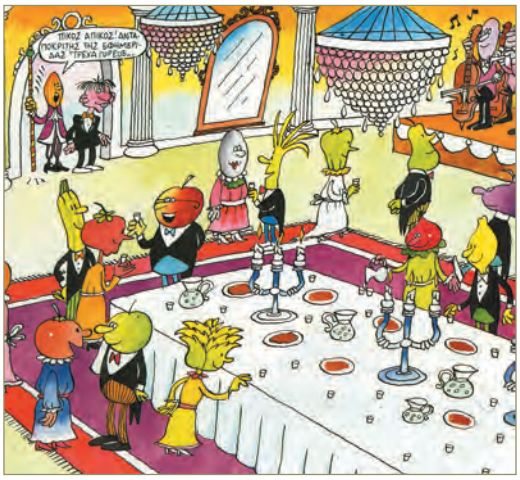

Φρουτοπία

Η Φρουτοπία, η χώρα των φρούτων, γιορτάζει τον πρώτο χρόνο της ανεξαρτησίας της από τους μανάβηδες. Ο Αιμίλιος το μήλο, ο αρχηγός των φρούτων, υποδέχεται σε μεγάλη δεξίωση στο προεδρικό μέγαρο τους πολλούς καλεσμένους του. Ανάμεσά τους η διάσημη σοπράνο Ευρυδίκη Ντεσιμπέλ, που δίνει μια συνέντευξη στον δημοσιογράφο της εφημερίδας «Τρέχα γύρευε» Πίκο Απίκο.

Ευγένιος Τριβιζάς, *Φρουτοπία-4, Ο μανάβης και η σοπράνο,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1994, σκίτσα Ν. Μαρουλάκης

ερίτιμη: σεβαστή
πριμαντόνα: η πρωταγωνίστρια μουσικού θεάτρου
όπερα: μελοποιημένη θεατρική παράσταση
δεσποσύνη: δεσποινίδα

1. Ποιες από τις παρακάτω φράσεις αντιστοιχούν στους ήρωες της εικονογραφημένης ιστορίας; Σημειώστε ✓ στην κατάλληλη στήλη:

	Πίκος Απίκος	Ευρυδίκη Ντεσιμπέλ	Αιμίλιος
Ήταν στη δεξίωση.			
Ήταν δημοσιογράφος.			
Ήθελε δεν ήθελε πήρε συνέντευξη.			
Ήθελε οπωσδήποτε να δώσει συνέντευξη.			
Φίλησε το χέρι της καλεσμένης.			
Φορούσε επίσημα ρούχα.			
Ήταν αρχηγός της Φρουτοπίας.			
Τραγουδούσε στην όπερα.			
Κρατούσε σημειώσεις σε ένα μπλοκάκι.			
Κάποια στιγμή ένιωσε αμηχανία.			
Είχε επισκεφτεί αξιοθέατα της Ευρώπης.			
Φορούσε γυαλιά.			

2. Βρείτε και συζητήστε στην τάξη τα σημεία της εικονογραφημένης ιστορίας στα οποία φαίνεται ότι η σοπράνο έχει πολύ μεγάλη ιδέα για τον εαυτό της.

3. «Η Φρουτοπία» είναι μια αστεία εικονογραφημένη ιστορία ή αλλιώς κόμικ.

Το κόμικ είναι μια ιστορία που διηγούμαστε με σκίτσα που βρίσκονται μέσα σε τετραγωνάκια. Αυτά τα σκίτσα τις περισσότερες φορές συμπληρώνονται από συννεφάκια που περιέχουν τους διαλόγους των ηρώων. Το σκίτσο στο κόμικ έχει πολύ μεγάλη σημασία, γιατί μας δίνει πληροφορίες για τον χώρο, τον χρόνο, τα συναισθήματα και τις σκέψεις των ηρώων.

Ο Ευγένιος Τριβιζάς είναι ο συγγραφέας της εικονογραφημένης ιστορίας. Αφού έγραψε την ιστορία, την έδωσε μετά στον σκιτσογράφο Νίκο Μαρουλάκη για να φτιάξει τα σκίτσα.

- Συζητήστε με τον διπλανό σας ποια νομίζετε ότι ήταν η ιστορία που έδωσε ο συγγραφέας στον σκιτσογράφο και γράψτε τη στο τετράδιό σας.

- Μη στηριχτείτε μόνο στα λόγια των ηρώων που είναι στα συννεφάκια. Παρατηρήστε με μεγάλη προσοχή και τα σκίτσα (π.χ. την έκφραση του προσώπου και τις χειρονομίες των ηρώων, κάποιο χαρακτηριστικό αντικείμενο που χρησιμοποιούν).
- Προσέξτε στο κείμενο να ξεχωρίζουν οι διάλογοι.

Μπορείτε να ξεκινήσετε έτσι...

Ο αρχηγός των φρούτων της Φρουτοπίας, Αιμίλιος το μήλο, υποδέχεται, φορώντας επίσημα ρούχα, στη γιορτή της Φρουτοπίας την Ευρυδίκη Ντεσιμπέλ. Της φιλά το χέρι και της λέει:

— Καλωσορίσατε, ερίτιμη πριμαντόνα...

4. Βρείτε στην εικονογραφημένη ιστορία και συμπληρώστε στα συννεφάκια πώς εκφράζει

ο Πίκος: την αμηχανία του,

η Ευρυδίκη: την παρακίνησή της στον Πίκο Απίκο να ξεκινήσει τη συνέντευξη.

Οι άκλιτες λέξεις που συμπληρώσατε και φανερώνουν τα συναισθήματα του Πίκου και της Ευρυδίκης λέγονται **επιφωνήματα.**

Τα επιφωνήματα φανερώνουν:

αβεβαιότητα, αμηχανία	χμ!
απορία	α!, ο!, μπα!
άρνηση	α μπα!
έπαινο	μπράβο!, εύγε!
ευχή	μακάρι!, είθε!, άμποτε!
θαυμασμό	α!, ι!, ω!, ποπό!, μπα!
κάλεσμα	ε!, ω!
κοροϊδία	ου!, ε!, χα, χα!
παρακίνηση	άιντε!, άντε!, άμε!, μαρς! αλτ! στοπ! σουτ! κ.ά.
πόνο, λύπη	αχ!, άου!, οχ!, ω!, αλίμονο!, αλί!, όχου!
στενοχώρια, απελπισία, αηδία	ουφ!, ε!, ου!, πα πα πα!, πουφ!
χαρά	χα, χα, χα!

Μετά τα επιφωνήματα συνήθως βάζουμε θαυμαστικό **(!)**, μερικές φορές ερωτηματικό **(;)** ή αποσιωπητικά **(...)**, π.χ. μπράβο!, ε;, χμ...

Συμπληρώστε στις παρακάτω προτάσεις τα κατάλληλα επιφωνήματα για να διαβάσετε πώς αντιδρά ο Αιμίλιος κάθε φορά που βλέπει έναν καλεσμένο του να μπαίνει στον χώρο της δεξίωσης.

.....! Να και η Μάτα η κατακόκκινη ντομάτα! *(θαυμασμός)*

.....! Οι φράουλες χορεύουν υπέροχα! *(έπαινος)*

.....! Ο Βρασίδας το κρεμμύδι πάλι ξεφλούδισε! *(απδία)*

.....! Τι κρίμα που ο Ανανίας το πεπόνι δεν ήρθε απόψε! *(λύπη)*

..... ο Φραγκίσκος το φραγκόσυκο να κατασκευάσει

το διαστημόπλοιο της Φρουτοπίας! *(ευχή)*

5. Εσείς έχετε διαβάσει και άλλες εικονογραφημένες ιστορίες; Ποια από αυτές σας άρεσε πιο πολύ; Ποιος ήταν ο ήρωάς της; Περιγράψτε τον στους συμμαθητές σας.

Διηγηθείτε ένα επεισόδιο με τον ήρωα που σας εντυπωσίασε περισσότερο.

Τρύπωνας ο φαφαγάλος

Η κυρία Καλλιόπη έχει στο σπίτι της ένα καναρίνι και έναν παπαγάλο που τον λένε Τρύφωνα. Ο Τρύφωνας μιλάει αλλά μπερδεύει το πι με το φι. Ο Μάριος και η Αλεξάνδρα είναι αδέρφια που ζουν στο διπλανό σπίτι και διασκεδάζουν πολύ ακούγοντας τον Τρύφωνα να μιλάει. Ο Μάριος και η Αλεξάνδρα φέρνουν στην κυρία Καλλιόπη ένα πιάτο με γλυκά που στέλνει η μαμά τους.

Πριν καλά καλά η κυρία Καλλιόπη τους πει ευχαριστώ, ο Τρύφωνας πετάγεται και λέει:

— Εμένα απτά τα κανταΐπια μ' αρέσουν φολύ...

— Δεν είναι κανταΐφι, Τρύφωνα, είναι γαλακτομπούρεκο, του λέει η κυρία Καλλιόπη και πετάει μια καθαρισμένη πατάτα μέσα στην κατσαρόλα με το νερό. Πάντως, εσύ δεν πρόκειται να φας ούτε μια μπουκιά αν δε βεβαιωθώ πρώτα ότι ξέρεις τη γραμματική σου.

— Εγώ τη γραμματική την μπερδεύω λιγάκι με τη γυμναστική, αλλά δεν κάνω φοτέ λάθη.

— Πρέπει να κάνουμε λάθη, Τρύφωνα, γιατί έτσι μαθαίνουμε. Τι λες κι εσύ, Μάριε; λέει η κυρία Καλλιόπη.

— Ο δάσκαλός μας έχει πει να μη φοβόμαστε τα λάθη μας, αλλά να τα αγαπάμε, γιατί αυτά μας μαθαίνουν το σωστό, απαντάει ο Μάριος.

— Πολύ σωστά, Μάριε, λέει η κυρία Καλλιόπη. Τ' άκουσες, Τρύφωνα;

— Το άκουσα όλο.

— Άντε, καμάρι μου, έλα να μάθουμε λιγάκι τους τόνους. Θα σε βοηθήσουμε κι εγώ και τα παιδιά.

Ο Τρύφωνας δίνει ένα σάλτο τώρα και βολεύεται πάνω στο κλουβί.

— Ρώτα με, Καλλιόφη! Για ν' ακούσει και το καναρίνι φόσο καλός είμαι!

— Πες μου λοιπόν, αρχίζει η κυρία Καλλιόπη χαμογελώντας, πού τονίζεται η λέξη *λαγός;*

— Στο λου! απαντάει γρήγορα ο Τρύφωνας.

Η κυρία Καλλιόπη αφήνει κάτω την πατάτα και τον κοιτάζει αυστηρά.

— Πρώτ' απ' όλα, Τρύφωνα, δεν το λένε λου αλλά λάμδα. Κι ύστερα, πόσες φορές σ' το 'χω πει ότι τα σύμφωνα δεν τονίζονται;

— Τότε στο ξου!

— Μα πού το είδες το ξι στη λέξη *λαγός*, ευλογημένο πουλί; φωνάζει τώρα η κυρία Καλλιόπη, πολύ θυμωμένη.

— Στο γου; ρωτάει χαριτωμένα ο Τρύφωνας.

Τώρα η κυρία Καλλιόπη σηκώνεται όρθια. Φαίνεται πολύ θυμωμένη. Πετάει μια μεγάλη πατάτα μέσα στην κατσαρόλα με το νερό, τα νερά πετάγονται και μας κάνουν μούσκεμα.

— Η λέξη *λαγός*, φωνάζει και κοιτάζει θυμωμένη τον Τρύφωνα, τονίζεται στο...

— Όμικρον! πετάγεται εκείνος.

— Το 'ξερες; τον ρωτάει και πέφτει αποκαμωμένη πάνω στην καρέκλα της.

— Ναι.

— Και γιατί μου 'βγαλες το λάδι μ' όλ' αυτά τα λάθη; Ε; Γιατί;

— Εσύ δε μου είφες φως φρέφει να κάνω λάθη για να μάθω; Ε; Δε μου το είφες; λέει ο Τρύφωνας, πετάει πάνω στην κερασιά και βολεύεται σ' ένα κλαδί. Φαράξενα φουλιά απτοί οι άνθρωφοι, μονολογεί. Φρώτα σου μαθαίνουν κάτι και μόλις εσύ το μάθεις καλά σε μαλώνουν κι αφοφάνω.

Άννα Κωσταλλά, *Τρύπωνας ο φαφαγάλος*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001 (διασκευή)

1. Συχνά διηγούμαστε στους φίλους μας αστείες ιστορίες σαν αυτή του Τρύφωνα για να γελάσουμε. Για να διηγηθείτε και εσείς σ' έναν φίλο σας την ιστορία του παπαγάλου, βρείτε μέσα στο κείμενο τις απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις.

- Ποιος διηγείται την ιστορία με τον παπαγάλο;
- Τι μπέρδευε ο παπαγάλος;
- Τι εννοούσε ο δάσκαλος του Μάριου όταν έλεγε στους μαθητές του να μη φοβούνται τα λάθη τους;
- Ποια έκφραση χρησιμοποίησε η κυρία Καλλιόπη για να πει στον παπαγάλο ότι την κούρασε με τα λάθη που έκανε στους τόνους;
- Γιατί ο παπαγάλος έκανε όλα αυτά τα λάθη;

2. Συζητήστε στην τάξη τι σας έκανε να γελάσετε πιο πολύ στην ιστορία του Τρύφωνα του παπαγάλου.

3. Ο Μάριος λέει ότι: «λάθη κάνουμε, όταν πάμε στο σχολείο απροετοίμαστοι». Η Αλεξάνδρα διαφωνεί: «πιο συχνά κάνουμε λάθη, όταν δεν έχουμε καταλάβει κάτι καλά». Συζητήστε στην τάξη:

- Εσείς τι άποψη έχετε; Πότε συνήθως κάνετε λάθη;
- Πώς αντιδράτε, όταν απαντάτε λάθος σε μια ερώτηση του δασκάλου σας;
- Όταν κάνετε κάποιο λάθος, θέλετε να το συζητήσετε με κάποιον άλλο (με κάποιο συμμαθητή σας, τους γονείς σας, τον δάσκαλό σας);
- Πώς αντιδράτε, όταν απαντάει λάθος κάποιος συμμαθητής σας;

4. «Πρέπει να κάνουμε **λάθη**, Τρύφωνα, γιατί έτσι μαθαίνουμε» είπε η κυρία Καλλιόπη.

- Βάλτε το **X** στο κουτάκι που δείχνει τι είναι η χρωματισμένη λέξη:

ουσιαστικό	☐	επίθετο	☐		
αρσενικό	☐	θηλυκό	☐	ουδέτερο	☐
ενικός αριθμός	☐	πληθυντικός αριθμός	☐		
ονομαστική	☐	γενική	☐	αιτιατική	☐

- Παρατηρήστε στον παρακάτω πίνακα πώς κλίνονται τα ουδέτερα ουσιαστικά σε -ος:

Ενικός αριθμός		
Ονομ.	το λάθ**ος**	το μέγεθ**ος**
Γεν.	του λάθ**ους**	του μεγέθ**ους**
Αιτ.	το λάθ**ος**	το μέγεθ**ος**
Κλητ.	λάθ**ος**	μέγεθ**ος**
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομ.	τα λάθ**η**	τα μεγέθ**η**
Γεν.	των λαθ**ών**	των μεγεθ**ών**
Αιτ.	τα λάθ**η**	τα μεγέθ**η**
Κλητ.	λάθ**η**	μεγέθ**η**

- Συμπληρώστε τα κενά βάζοντας τα ουδέτερα ουσιαστικά που είναι στην παρένθεση στην κατάλληλη πτώση και στον κατάλληλο αριθμό. Έτσι θα διαβάσετε για το μεγάλο ταξίδι του Τρύφωνα!

Ο Τρύφωνας, ο παπαγάλος, μια μέρα αποφάσισε να αφήσει την κυρία Καλλιόπη και να επιστρέψει στην Αφρική στο ..... (μέρος) όπου γεννήθηκε. Η άκρη ..... (το ράμφος) του ακούμπησε ..... (το ράμφος) του καναρινιού και έτσι αποχαιρετίστηκαν. Ετοίμασε τα πράγματά του και ξεκίνησε για το μεγάλο ταξίδι. Πέταξε πάνω από ..... (έδαφος) που δεν είχε ξαναδεί και είδε ..... (μέρος) που του έκαναν μεγάλη εντύπωση. Πέρασε πάνω από τα νησιά ..... (το Αιγαίο Πέλαγος) αλλά και από άλλα μικρότερα ..... (πέλαγος). Τα ..... (όρος) που συνάντησε τον δυσκόλεψαν λίγο αλλά τελικά τα κατάφερε. Όταν αντίκρισε την πυκνή βλάστηση των τροπικών ..... (δάσος) της Αφρικής, κατάλαβε πια ότι βρισκόταν πολύ κοντά στον προορισμό του.

5. «Η κυρία Καλλιόπη **πετάει** μια μεγάλη πατάτα μέσα στην κατσαρόλα με το νερό». «Ο Τρύφωνας **πετάει** πάνω στην κεραστιά και βολεύεται σ' ένα κλαδί».

Ποια είναι η σημασία του ρήματος *πετάω/πετώ* στην πρώτη πρόταση και ποια στη δεύτερη;

Το ρήμα *πετάω/πετώ* χρησιμοποιείται με μεταφορική σημασία μόνο του ή μέσα σε φράσεις.

Αντιστοιχίστε τις φράσεις με τις σημασίες τους.

Η Αλεξάνδρα **πετάει στα σύννεφα.**	❍	❍	Ψήλωσε.
Άργησες! Πάει, **πέταξε το πουλάκι!**	❍	❍	Είναι χαρούμενη.
Ο Μάριος **πετάει στο μάθημα** της Γλώσσας.	❍	❍	Χάθηκε η ευκαιρία.
Όταν ήταν έξι χρονών η Αλεξάνδρα, **πέταξε** απότομα **μπόι.**	❍	❍	Πήγε.
Είχα αργήσει στο μάθημα και με **πέταξε** ο πατέρας μου με το αυτοκίνητο.	❍	❍	Έβγαλε καινούριους βλαστούς.
Η αμυγδαλιά **πέταξε** μπουμπούκια.	❍	❍	Τα καταφέρνει πολύ καλά.

6. Συμπληρώστε τα γράμματα που λείπουν για να διαβάσετε σωστά τον διάλογο του Τρύφωνα με την κυρία Καλλιόπη. Τονίστε όπου χρειάζεται.

— Και γιατί μου 'βγαλες το λάδ__ μ' όλ' αυτά τα λάθ__;

— Εσ__ δε μου είφες φως φρέφ__ να κάνω λάθ__ για να μάθω; Ε; Δε μου το είφες; λέει ο Τρύφωνας. Πετά__ τώρα πάνω στην κερασιά και βολεύετ__ σ' ένα κλαδί. Φαράξενα φουλιά αυτοί οι άνθρωφ__ μονολογεί. Φρ__τα σου μαθ__νουν κάτι και μόλις εσ__ το μάθ__ς καλά σε μαλ__νουν κι αφοφάνω.

7. Ο Τρύφωνας **είπε** ότι η λέξη λαγός τονίζεται στο *ξι*.
— Μα πού το **είδες** το ξι στη λέξη *λαγός*, ευλογημένο πουλί; τον **μάλωσε** η κυρία Καλλιόπη πολύ θυμωμένη.

- Σε ποιο χρόνο βρίσκονται τα ρήματα που είναι γραμμένα με έντονα γράμματα;
- Γράψτε τα ρήματα στον ενεστώτα: .....

Τι παρατηρείτε; Ο ενεστώτας του ρήματος «μάλωσα» είναι «μαλώνω», ενώ ο ενεστώτας του ρήματος «είπα» είναι «λέω» και ο ενεστώτας του ρήματος «είδα» είναι «βλέπω». Τα ρήματα αυτά που σχηματίζονται με περίεργο τρόπο στον ενεστώτα και στον αόριστο λέγονται **ανώμαλα ρήματα.**

- Ανακαλύψτε και άλλα τέτοια ρήματα συμπληρώντας τα κενά στο παρακάτω κείμενο με τα ρήματα που είναι στην παρένθεση στον αόριστο και στον κατάλληλο τύπο.

Ο Μάριος και η Αλεξάνδρα ..... (μπαίνω) στο σπίτι της κυρίας Καλλιόπης και (βρίσκω) ..... τον Τρύφωνα μέσα σε ένα ντουλάπι της κουζίνας.

— Τι κάνεις εκεί μέσα, Τρύφωνα; ..... (Βγαίνω) έξω και ..... (κατεβαίνω) γρήγορα κάτω. Πάνω στο τραπέζι σε περιμένει μια έκπληξη.

Ο Τρύφωνας (βλέπω) ..... το γαλακτομπούρεκο και (λέει) ..... ότι θέλει να το ..... (τρώω) όλο.

Ο Τρύφωνας, αφού ..... (τρώω) όλο το γλυκό και ..... (πίνω) και μια πορτοκαλάδα, ... (λέω) στα παιδιά:

— Σας παρακαλώ πολύ, μην ..... (λέω) τίποτα στην κ. Καλλιόπη, γιατί δε θα με αφήσει να ..... (πηγαίνω) στο πάρτι γενεθλίων του καναρινιού!

— Εντάξει, του ..... (λέω) τα παιδιά. ..... (πλένω) το πιάτο, ... (παίρνω) μαζί τους το μπουκάλι της πορτοκαλάδας και ..... (φεύγω) χαμογελώντας από το σπίτι.

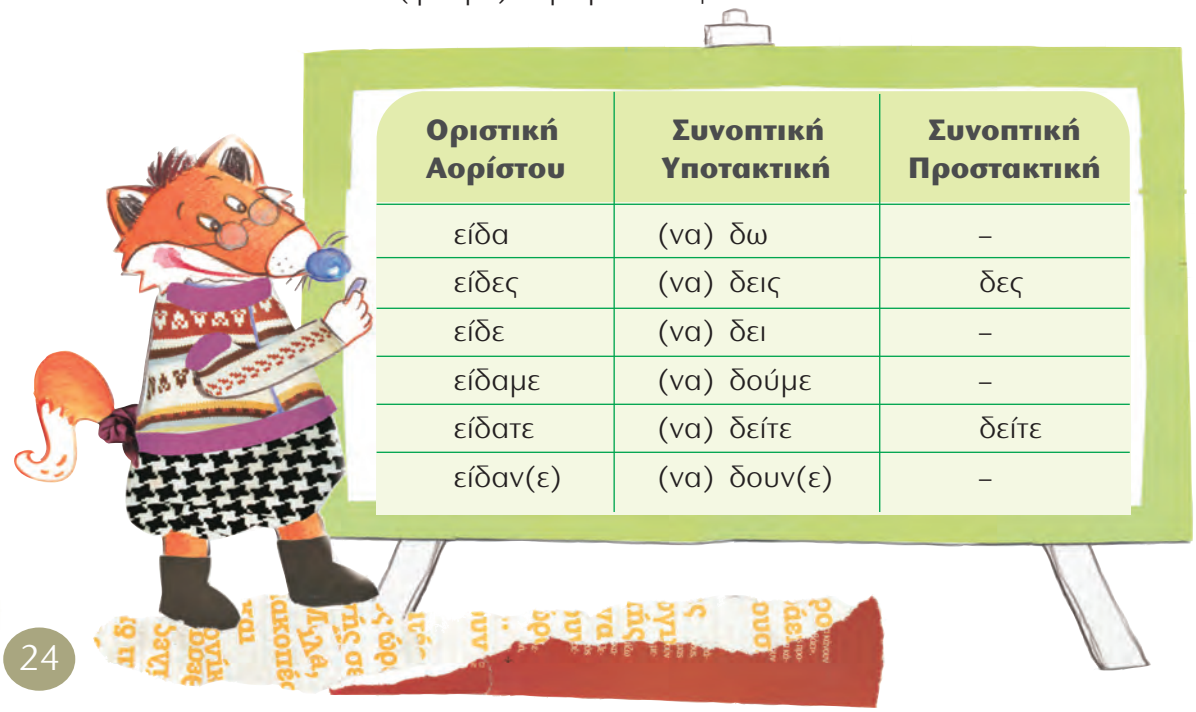

Οριστική Αορίστου	Συνοπτική Υποτακτική	Συνοπτική Προστακτική
είδα	(να) δω	–
είδες	(να) δεις	δες
είδε	(να) δει	–
είδαμε	(να) δούμε	–
είδατε	(να) δείτε	δείτε
είδαν(ε)	(να) δουν(ε)	–

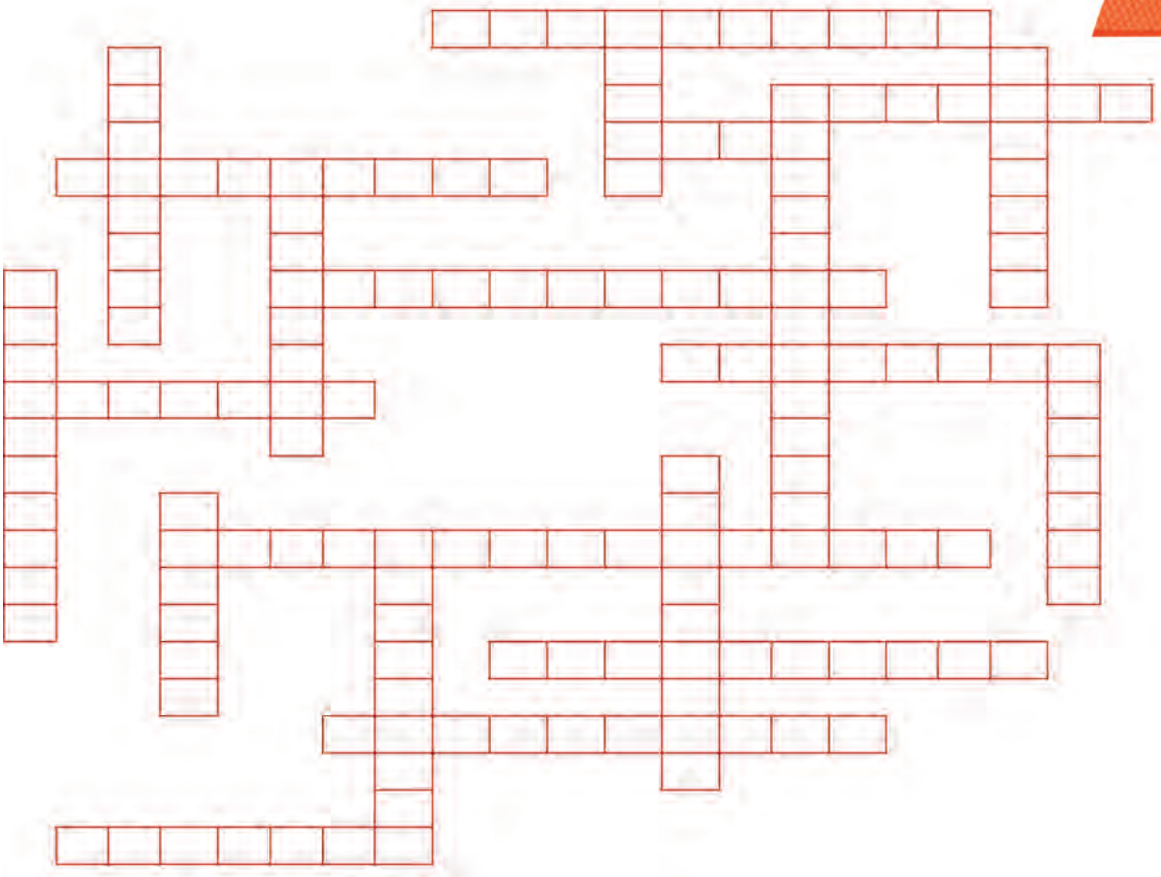

Βάλτε τις παρακάτω λέξεις στο σταυρόλεξο. Οι λέξεις είναι χωρισμένες ανάλογα με τον αριθμό των γραμμάτων τους.

Αριθμός γραμμάτων	Λέξεις
4	λάθη
5	μυαλό
6	οπαδός
7	δεξίωση, ένοικος, κωμικός, σειρήνα, σύμφωνο
8	εξαίρεση, φεγγίτης, έκτακτος
9	αξιοθέατα, αυτόγραφο, διάλειμμα
10	συνέντευξη, γραμματική, αριθμητική, μαγείρισσα
11	ανεξαρτησία
13	δημοσιογράφος
15	πολλαπλασιασμός

Για να δω τι έμαθα...

Σημειώνω ένα ✓ στο αντίστοιχο κουτάκι

Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια	Μπορώ μόνος μου	Μπορώ να βοηθήσω τον συμμαθητή μου
Να συνεχίζω μια ιστορία όταν γνωρίζω την αρχή της.			
Να μετατρέπω μια εικονογραφημένη ιστορία σε κείμενο.			
Να χρησιμοποιώ τα επιφωνήματα.			
Να ξεχωρίζω τα διαφορετικά είδη ομοιοκαταληξίας.			
Να κλίνω τα ουδέτερα ουσιαστικά σε *-ος*.			
Να κλίνω τα ανώμαλα ρήματα στον αόριστο.			
Να φτιάχνω μια εικονογραφημένη ιστορία.			
Να περιγράφω το αγαπημένο μου ζώο.			
Να γράφω τους ήχους με γράμματα.			

Η Ραλλού σάς προτείνει...

Argilli Marcello, *Πολύχρωμα παραμύθια,* εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1988.

Έλιοτ Τ.Σ., *Το εγχειρίδιο πρακτικής γατικής του γερο-Πόσουμ,* εκδ. Άγρα, Αθήνα, 2000, μετάφραση Παυλίνα Παμπούδη - Γιάννης Ζέρβας.

Καλιότσος Παντελής, *Πατέρας και γιος,* εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1987.

Κλιάφα Μαρία – Βαλάση Ζωή, *Ας παίξουμε πάλι,* εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1988.

Κωσταλλά Άννα, *Τρύπωνας ο φαφαγάλος,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001.

Πικρός Πέτρος, *Καραγκιόζης και Μίκι Μάους,* εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1987.

Ροντάρι Τζιάνι, *Φλυαρίες ανάμεσα στον ουρανό και τη γη,* εκδ. Τεκμήριο, Αθήνα, 1986.

Σακελλαρίου Χάρης, *Βατραχομυομαχία,* εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα, 1987.

Σπαθάρης Ευγένιος και Σωτήρης, *Ο Καραγκιόζης των Σπαθάρηδων,* εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 1979.

Τριβιζάς Ευγένιος, *Το όνειρο του Σκιάχτρου,* εκδ. Εστία, Αθήνα, 1984.

Χορτιάτη Θέτη, *Παιχνιδόλεξα,* εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2002.

Ανθολόγιο: Αίσωπος, *Λιοντάρι και αγριόχοιρος*
Αποστολίδης Τάσος, *Το λιοντάρι και το αγριογούρουνο*

12

Ενότητα

Χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα θαυμάσουμε τον ηρωισμό των αγωνιστών της ελληνικής επανάστασης του 1821 μέσα από δημοτικά τραγούδια, απομνημονεύματα ηρώων και άλλα κείμενα.

Σε γνωρίζω από την κόψη
του σπαθιού την τρομερή,
σε γνωρίζω από την όψη,
που με βία μετράει τη γη.

Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!

Εκεί μέσα εκατοικούσες,
πικραμένη, εντροπαλή,
κι ένα στόμα ακαρτερούσες,
«έλα πάλι», να σου πει.

Άργειε νάλθει εκείνη η μέρα,
κι ήταν όλα σιωπηλά,
γιατί τα 'σκιαζε η φοβέρα
και τα πλάκωνε η σκλαβιά.

Ύμνος εις την Ελευθερίαν
Διονύσιος Σολωμός
Μελοποίηση: Νικόλαος Μάντζαρος

Η Ελλάς ευγνωμονούσα, Θ. Βρυζάκη, Εθνική Πινακοθήκη.
Μίρκα Παλιούρα, *Το Λεύκωμα του '21*, Διεύθυνση έκδοσης – παραγωγής: ΙΔΡΥΜΑ ΤΥΠΟΥ Α.Ε., 1996

Έτσι σώθηκε το έθνος

Το ελληνικό γένος, αν σώθηκε ως τα σήμερα, αν επέζησε ύστερα από τόσους εχτρούς, ύστερα από τόσους αιώνες κακομοιριά, σκλαβιά και πείνα, το χρωστάει όχι στη λογική. Το χρωστάει στο θάμα. Στην ακοίμητη σπίθα που καίει μέσα στα σωθικά της Ελλάδας. Θυμηθείτε το '21.

Ευλογημένη η σπίθα αυτή, που αψηφάει* τις φρόνιμες συμβουλές της λογικής κι όταν φτάσει το Γένος στα χείλια του γκρεμού, βάζει φωτιά σε ολόκληρη την ψυχή και φέρνει το θάμα.

Στα θάματα χρωστάει η Ελλάδα τη ζωή της.

Πατρίδα! πατρίδα! αναστενάζει ο Μακρυγιάννης, μόνο ο Θεός σε κυβερνάει και σε διατηρεί ακόμη. Αλήθεια μόνο ο Θεός, μόνο η σπίθα τη στιγμή που κινδυνεύει σε μια γωνιά της Ελλάδας να σβήσει, πετιέται σε μιαν άλλη και γίνεται πυρκαγιά...

Μίρκα Παλιούρα, *Το Λεύκωμα του '21*,
Διεύθυνση έκδοσης – παραγωγής: ΙΔΡΥΜΑ ΤΥΠΟΥ Α.Ε., 1996

Αυτό 'ναι το μυστικό της Ελλάδας. Σαν το παραμυθένιο πουλί καίγεται, γίνεται στάχτη κι από τη στάχτη ξεπετιέται ανανιωμένη. Δε θα πεθάνει λοιπόν ποτέ η ράτσα ετούτη; Όχι!

Καζαντζάκης Νίκος, *Ο Καπετάν Μιχάλης*
Αριστοτέλης Χρ. Κωστόπουλος, Βικτωρία Κωτουλοπούλου-Κωστοπούλου, *Το θαύμα του 1821*,
εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία Α.Ε., Θεσσαλονίκη, 1991

- Σύμφωνα με τον συγγραφέα, αν η Ελλάδα κατάφερε να κρατηθεί ζωντανή ύστερα από τόσους αιώνες σκλαβιάς «το χρωστάει στο θάμα». Πώς καταλαβαίνετε εσείς αυτή τη φράση;
- Γιατί ο αγώνας των Ελλήνων το '21 ξεπερνούσε τη λογική;

- Βρείτε κι άλλα παραδείγματα από την ελληνική ιστορία που δείχνουν ότι οι Έλληνες κατάφεραν αυτό που, σύμφωνα με τη λογική, ήταν ακατόρθωτο.
- Ο Μακρυγιάννης ήταν από τους ήρωες της ελληνικής επανάστασης. Ποια δύναμη, κατά τη γνώμη του, έκανε την πατρίδα να επιβιώσει στις δύσκολες στιγμές της ιστορίας της; Βρείτε πληροφορίες γι' αυτό τον ήρωα.

---

* αψηφώ: δεν υπολογίζω, δε λογαριάζω

Εμείς δεν προσκυνούμε

Ο Ιμπραήμ έστειλε τον Κεχαγιά με χίλιους στρατιώτες με τσεκούρια και με άρματα στη Μεσσηνία να βάλουν φωτιά και τσεκούρι. Όσα δεν καίγονταν θα τα έκοβαν, ελαιώνες, συκιές, μουριές...

Στον Κεχαγιά έδωσε και μια διαταγή για τους Μεσσήνιους να προσκυνήσουν, ειμή* να αρχίσει το έργο του.

Κολοκοτρώνης, K. Krazeisen, 1828.
Μίρκα Παλιούρα, *Το Λεύκωμα του '21*
Διεύθυνση έκδοσης – παραγωγής:
ΙΔΡΥΜΑ ΤΥΠΟΥ Α.Ε., 1996

Διαβάζοντας τη διαταγή, που ήταν πολύ αυστηρή, του αποκρίθηκα από μέρους του λαού της Μεσσηνίας:

«Αυτό που μας φοβερίζεις, να μας κάψεις και να μας κόψεις τα καρποφόρα δέντρα μας, δεν είναι έργο της πολεμικής γιατί τα άψυχα δέντρα δεν εναντιώνονται σε κανένα. Το δίκαιο του πολέμου είναι να πολεμάει κανείς με τους ανθρώπους και όχι με τα άψυχα δέντρα.

Όχι τα κλαριά να μας κόψεις, όχι τα δέντρα, όχι τα σπίτια που μας έκαψες, μόνο πέτρα απάνω στην πέτρα να μη μείνει, εμείς δεν προσκυνούμε. Γιατί τα δέντρα μας, αν τα κόψεις και τα κάψεις, τη γη δεν μπορείς να τη σηκώσεις. Και η ίδια η γη, που τα έθρεψε, αυτή η ίδια γη μένει δική μας και τα μετακάνει.

Μόνο ένας Έλληνας να μείνει πάντα θα πολεμούμε. Και μην ελπίζεις πως τη γη μας θα την κάμεις δική σου. Βγάλ' το από το νου σου».

Γεώργιος Τερτσέτης, *Κολοκοτρώνη Απομνημονεύματα*,
Αριστοτέλης Χρ. Κωστόπουλος, Βικτωρία Κωτουλοπούλου-Κωστοπούλου, *Το θαύμα του 1821*,
εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία Α.Ε., Θεσσαλονίκη, 1991

- Τι ζήτησε ο Ιμπραήμ από τους Μεσσήνιους;
- Ποιος αποκρίθηκε για λογαριασμό τους; Από πού το καταλαβαίνετε;

- Τι σας εντυπωσίασε περισσότερο στην απάντησή του;

* ειμή: αλλιώς

Ο τρελός μπουρλοτιέρης

Τέλη Σεπτεμβρίου του 1826 ο ελληνικός στόλος βρέθηκε ξαφνικά μέσα στο στενό της Μυτιλήνης μ' ενάντιο άνεμο κυκλωμένος από τον τουρκικό στόλο και κινδύνευε. Ο Μιαούλης σήμανε υποχώρηση με γεμάτα τα πανιά.

Ο Υδραίος όμως Γεώργιος Πολίτης με το μπουρλότο του ούτε πανιά άνοιξε ούτε να υποχωρήσει έδειξε σκοπό. Μα ούτε και το ναύαρχό του θέλησε ν' ακούσει, που του έστειλε βάρκες να τον ρυμουλκάρουν. Στάθηκε αντιμέτωπος και προκαλούσε τον εχθρό. Κι εκείνος, βλέποντας ένα μονάχο παλιοκάραβο να του αντιστέκεται, μάνισε, δαιμονίστηκε. Έβαλε στη μέση τον Πολίτη και για κάμποση ώρα κανονιοβολώντας τον δεν μπόρεσε μήτε να τον κάψει μήτε να τον βουλιάξει!

Τότε έστειλε είκοσι βάρκες να πιάσουν με ρεσάλτο (έφοδο) το υδραίικο καράβι. Πηδάει αμέσως και ο Πολίτης στη δική του βάρκα, που είχε ένα κανόνι, πέφτει τυφλά μέσα στις τούρκικες κι αρχίζει με ψιλή και με χοντρή φωτιά έναν πόλεμο τρελό και τις αναγκάζει όλες να σκορπίσουν! Ύστερα ανεβαίνει πάλι στο καράβι του, απλώνει όλα τα πανιά και ορθός στην πρύμνη, φοβερίζοντας με τη μαχαίρα και με τη φωνή του, περνάει ανάμεσα από τα τούρκικα, που τον κοιτάζουν και απορούν!

Η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κανάρη,
Νίκος Λύτρας, Πινακοθήκη Αβέρωφ.
Μίρκα Παλιούρα, *Το Λεύκωμα του '21,*
Διεύθυνση έκδοσης – παραγωγής:
ΙΔΡΥΜΑ ΤΥΠΟΥ Α.Ε., 1996

Σπύρος Τρικούπης, *Ιστορία της Ελλ. Επαναστάσεως*
Αριστοτέλης Χρ. Κωστόπουλος,
Βικτωρία Κωτουλοπούλου-Κωστοπούλου,
Το θαύμα του 1821,
εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία Α.Ε., Θεσσαλονίκη, 1991

- Τι ανάγκασε τον ναύαρχο Μιαούλη να σημάνει υποχώρηση;
- Τι αποφάσισε να κάνει ο Υδραίος Γεώργιος Πολίτης και ποια ήταν η αντίδραση του εχθρού;

- Γιατί ο Γεώργιος Πολίτης χαρακτηρίζεται ως ο τρελός μπουρλοτιέρης;
- Βρείτε πληροφορίες για τη συμβολή των ελληνικών νησιών στον αγώνα του '21.

Του Διάκου

(Αναφέρεται στη μάχη της Αλαμάνας και το μαρτυρικό θάνατο του Αθανάσιου Διάκου)

Πολλή μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα*...
Ομέρ Βρυώνης έρχεται με δεκαοχτώ χιλιάδες.
Ο Διάκος σαν τ' αγρίκησε*, πολύ του κακοφάνη.
— Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε. Παιδιά, μη φοβηθείτε
σταθείτ' αντρειά σαν Έλληνες και σα Γραικοί σταθείτε...
Τρία γιουρούσια έκαμαν, τα τρία αράδα αράδα.
Έμεινε ο Διάκος στη φωτιά με δεκαοχτώ λεβέντες,
τρεις ώρες επολέμαε με δεκαοχτώ χιλιάδες!
Βούλωσαν τα κουμπούρια του κι ανάψαν τα τουφέκια
κι ο Διάκος εξεσπάθωσε και στη φωτιά χιμάει.
'ξήντα ταμπούρια χάλασε κι εφτά μπουλουκμπασήδες
και το σπαθί του κόπηκε ανάμεσα στη χούφτα
και ζωντανό τον έπιασαν και στον πασά τον πάνε...
Κι ο Ομέρ Βρυώνης μυστικά στο δρόμο τον ρωτούσε:
— Γίνεσαι Τούρκος, Διάκο μου, την πίστη σου ν' αλλάξεις;
Κι εκείνος αποκρίθηκε και στρίβει το μουστάκι:
— Εγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός θε να πεθάνω!

Δημοτικό
Νίκος Πολίτης, *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού,* εκδ. Ε.Γ. Βαγιονάκη, Αθήνα, 1978

Ψηφιδωτό Ελ. Βοΐλα,
Αριστοτέλης Χρ. Κωστόπουλος,
Βικτωρία Κωτουλοπούλου-Κωστοπούλου,
Το θαύμα του 1821,
εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία Α.Ε.,
Θεσσαλονίκη, 1991

- Το παραπάνω κείμενο είναι ένα δημοτικό τραγούδι. Τι γνωρίζετε για τα δημοτικά τραγούδια;
- Σε ποιον ήρωα αναφέρεται αυτό το δημοτικό τραγούδι;
- Σε ποια σημεία του δημοτικού τραγουδιού φαίνεται ο ηρωισμός του Αθανάσιου Διάκου; Ποια φράση του σας εντυπωσίασε;

---

* καλιακούδα: μαύρο πουλί που μοιάζει με κοράκι
* αγρίκησε: αντιλήφτηκε, άκουσε
* μπουλούκμπασης: Τούρκος αρχηγός μικρού στρατιωτικού σώματος

- Γνωρίζετε άλλους ήρωες της ελληνικής επανάστασης; Ποιον ήρωα ή ποια ηρωίδα θαυμάζετε περισσότερο; Μιλήστε γι' αυτούς στην τάξη. Βρείτε φωτογραφίες τους και φτιάξτε μια αφίσα-αφιέρωμα με αυτούς τους ήρωες που θα το χρησιμοποιήσετε στον στολισμό της τάξης σας για τη γιορτή της 25ης Μαρτίου.

- Γνωρίζετε κάποιον ήρωα που αγωνίστηκε στην περιοχή σας; Βρείτε πληροφορίες και αφιερώστε ένα μέρος της σχολικής γιορτής σ' αυτό τον ήρωα.

Μίρκα Παλιούρα, *Το Λεύκωμα του '21*, Διεύθυνση έκδοσης – παραγωγής: ΙΔΡΥΜΑ ΤΥΠΟΥ Α.Ε., 1996

Κατάλογος των αγωνιστών

Αναγνωσταράς
Ανδρούτσος
Ανδρούτσος Οδυσσέας
Αστιγξ
Βέικος Λάμπρος
Βλαχόπουλος Αλέξιος
Βύρων Λόρδος
Γερμανός, Παλαιών Πατρών
Γιατράκος Παναγιώτης
Γκόρντον Τόμας
Γκούρας Ιωάννης
Γρίβας Θεόδωρος
Δελιγιάννης Κανέλλος
Διάκος Αθανάσιος
Δράκος Γεώργιος
Δυκδουνιώτης Ιωάννης
Ζαΐμης Ανδρέας
Ιωστήφ Ρογών
Κανάρης Κωνσταντίνος
Καποδίστριας Ιωάννης
Καραϊσκάκης Γεώργιος
Καρπενησιώτης Αθανάσιος
Καψάλης Χρήστος
Κολοκοτρώνης Θεόδωρος
Κουντουριώτης Γεώργιος
Κουντουριώτης Λάζαρος
Κριεζής Αντώνιος
Κριεζώτης Νικόλαος
Κωλέττης Ιωάννης
Λογοθέτης Λυκούργος
Λόντος Ανδρέας
Μακρής Δημήτριος
Μακρυγιάννης Ιωάννης
Μαυρογένους Μαντώ
Μαυροκορδάτος Αλέξανδρος
Μαυρομιχάλης Γεώργιος
Μαυρομιχάλης Ηλίας
Μαυρομιχάλης Κυριακούλης
Μαυρομιχάλης Πετρόμπεης
Μεταξάς Ανδρέας
Μιαούλης Ανδρέας
Μπότσαρης Μάρκος
Μπότσαρης Νότης
Μπουμπουλίνα Λασκαρίνα.
Νικηταράς ή Νικήτας Σταματελόπουλος
Νικόδημος Κωνσταντίνος
Οικονόμου Αντώνιος
Ολύμπιος Γεώργιος
Πανουργιάς
Παπανικολής Δημήτριος
Παππάς Εμμανουήλ
Παπαφλέσσας ή Δικαίος Γρηγόριος
Περραιβός Χριστόφορος
Πετμεζάς Αναγνώστης
Πλαπούτας Δημήτριος
Ραζηκότσικας Αθανάσιος
Ρήγας Φεραίος ή Βελεστινλής
Σανταρόζα
Σαχτούρης Γεώργιος
Σισσίνης Γεώργιος
Στάικος Ιωάννης
Στορνάρης Νικόλαος
Τζαβέλλας Κίττος
Τομπάζης Ιάκωβος
Τσωρτς
Υψηλάντης Αλέξανδρος
Υψηλάντης Δημήτριος
Φαβιέρος Κάρολος
Φιλική Εταιρεία (μέλη)
Φωτήλας Αστμάκης
Φωτομάρας Χρήστος

Η Ραλλού σάς προτείνει...

Γκιώνας Νικόλαος - Ραπτοπούλου Σοφία, *Το Μεγάλο '21*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2003.

Μακρυγιάνννης Ιωάννης, *Απομνημονεύματα*, εκδ. ΙΔΡΥΜΑ ΤΥΠΟΥ Α.Ε., Αθήνα, 1995.

Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμοι ΙΑ' και ΙΒ', Αθήνα, 1975.

Πολίτης Νίκος, *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, εκδ. Ε.Γ. Βαγιονάκη, Αθήνα, 1978.

Σβορώνος Νικόλαος, *Επισκόπηση της ελληνικής ιστορίας*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα, 1978.

Τερτσέτης Γεώργιος, *Άπαντα - Κολοκοτρώνη απομνημονεύματα*, εκδ. Χρ. Γιοβάνη, Αθήνα, 1967.

Ανθολόγιο: Βελεστινλής Ρήγας, *Θούριος*
Σολωμός Διονύσιος, *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι*

13 Ενότητα

Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίδιοι

Σ' αυτή την ενότητα:

- Θα γνωρίσουμε τι είναι ένα διαπολιτισμικό σχολείο.
- Θα συμπληρώσουμε μια αίτηση για να γίνουμε υποστηρικτές της unicef (γιούνισεφ).
- Θα φτιάξουμε μια αφίσα με θέμα τα δικαιώματα των παιδιών.
- Θα μάθουμε επίσης:
  - Να χρησιμοποιούμε τις οριστικές αντωνυμίες.
  - Σύνθετες λέξεις με τη λέξη «γη».
- Θα γνωρίσουμε τα δικαιώματα των παιδιών.

... και όλα αυτά μαθαίνοντας πως όλοι είμαστε τόσο διαφορετικοί όσο και ίδιοι!

παιδική εφημερίδα της *Καθημερινής*, *Οι Ερευνητές πάνε παντού*, 08/12/2001

Όλου του κόσμου τα παιδιά

Κίτρινο, μαύρο ή μελαμψό
έχω ένα χρώμα και τι μ' αυτό;
Μήπως και τ' άνθη τα ευωδιαστά,
χρώμα ένα έχουν και μια θωριά;

Μες στης μανούλας την αγκαλιά
το γάλα πήρα και τη μιλιά.
Μήπως στο λόγγο και τα πουλιά,
γλυκολαλούνε με μια λαλιά;

Σαν το λουλούδι, σαν το πουλί,
σαν κάθε πλάσμα σ' αυτή τη γη.
Για λίγη αγάπη, λίγη χαρά,
διψά η καρδιά μου και λαχταρά.

Τα χέρια ανοίγω και την καρδιά
σ' όλα του κόσμου τ' άλλα παιδιά!
Ελάτε, αδέλφια, κι εμπρός μαζί,
να λάμψει ο κόσμος, σαν την αυγή!

Χάρης Σακελλαρίου, *Το βιβλίο των τραγουδιών*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2002

Unicef, Donna De Cesare, περιοδικό *Κόσμος*, τεύχος 63ο, Χειμώνας 2006

1. Το ποίημα μιλάει για τα παιδιά σ' όλο τον κόσμο.
- Με τι μοιάζουν τα παιδιά που έχουν διαφορετικό χρώμα;
- Με τι μοιάζουν τα παιδιά που μιλούν διαφορετική γλώσσα;
- Τι λαχταρούν τα πλάσματα όλης της γης;
- Γιατί ο ποιητής αποκαλεί όλα τα παιδιά αδέλφια;

2. Ο ποιητής χρησιμοποιεί πολλές εικόνες στο ποίημα.
- Ποια εικόνα σάς αρέσει περισσότερο; Γιατί διαλέξατε αυτή την εικόνα;
- Σχεδιάστε την τώρα σε ένα φύλλο χαρτιού βάζοντας έναν δικό σας τίτλο. Κατόπιν συγκεντρώστε όλες τις ζωγραφιές σας και φτιάξτε ένα άλμπουμ με θέμα: **«Τα παιδιά ζωγραφίζουν για τα παιδιά».**

3. Κοιτάξτε ξανά το ποίημα:
- Υπογραμμίστε τις λέξεις που ομοιοκαταληκτούν.
- Τι ομοιοκαταληξία έχουν οι στίχοι;

4. Ο Ρασίμ, ένας συμμαθητής σας, που ήρθε πρόσφατα στην Ελλάδα από το Πακιστάν, έμαθε το ποίημα απ' έξω και το έγραψε στη φίλη του, την Ελένη. Η Ελένη χάρηκε πολύ αλλά, όταν διάβασε τον στίχο: **«το γάλα πείρα και τη μηλιά»**, δεν κατάλαβε τίποτα.

Πού ήταν το πρόβλημα; Τι μπέρδεψε ο Ρασίμ; Βρείτε ποιες λέξεις, ενώ ακούγονται ίδιες, έχουν διαφορετική σημασία και ορθογραφία. Γράψτε τώρα τον παραπάνω στίχο σωστά.

.....

5. Ο δάσκαλος ζήτησε από τα παιδιά να γράψουν για τον καλύτερό τους φίλο. Ο Ρασίμ έγραψε για τον φίλο του τον Αχμέτ. Δυσκολεύτηκε όμως σε κάποιες λέξεις. Βοηθήστε τον να διαλέξει και να γράψει κάθε φορά τη σωστή λέξη.

«Όταν πήγαινα σχολείο, στο χωριό μου στο Πακιστάν, είχα ένα(ν) ..... (φύλλο, φίλο, φύλο), τον Αχμέτ, που τον αγαπούσα πολύ. Ήταν πολύ ..... (ψιλός, ψηλός) και αδύνατος. Ήταν ανάμεσα στους καλύτερους παίχτες της ομάδας μπάσκετ του σχολείου μας. Στη Μουσική ..... (ώμος, όμως) και στο τραγούδι ήταν άφταστος. Τραγουδούσε τόσο ωραία, που στην ώρα της Μουσικής ανυπομονούσαμε να ακούσουμε τη γλυκιά του φωνή. Όταν ..... (πάλι, πάλη) πηγαίναμε κάπου εκδρομή, είχαμε την ..... (τοίχοι, τύχη) να μας παίζει στην κιθάρα του όποιο τραγούδι τού ζητούσαμε. Τώρα μου ..... (λύπη, λείπει) πολύ και θα ήθελα σύντομα να τον ξαναδώ».

6. Η λέξη **γη** όταν ενώνεται με άλλες λέξεις αλλάζει και γράφεται διαφορετικά!

Έτσι πότε γίνεται *γεω-*, όταν είναι α΄ συνθετικό,
και πότε *-γειος, -γεια, -γειο* όταν είναι β΄ συνθετικό.

Ενώστε σωστά τις λέξεις που είναι στην παρένθεση, για να διαβάσετε τις προτάσεις:

- Ο Τζον μας είπε ότι τα σπίτια στην Καλιφόρνια είναι φτιαγμένα έτσι ώστε να είναι αντισεισμικά, γι' αυτό και δεν έχουν ..... (υπό+γη).
- Η Λούσυ από την Αυστραλία είναι πολύ καλή στη ..... (γη+μετρώ). Είχε μάλιστα βραβευτεί στη χώρα της.
- Ο Ανρί από τη Γαλλία θέλει να σπουδάσει ..... (γη+πόνος) γιατί αγαπάει πολύ τα φυτά.
- Τα παιδιά από το Σουδάν που ήρθαν στη χώρα μας με το αεροπλάνο είπαν ότι φοβήθηκαν πολύ και στην ..... (από+γη) και στην ..... (προς+γη).
- Ο Κάρλος από το Μεξικό είπε ότι η τάξη υποδοχής του σχολείου του βρίσκεται στο ..... (ίσος+γη).

7. Αντιγράψτε 2 στίχους του ποιήματος που σας άρεσαν περισσότερο. Προσέξτε τα σημεία στίξης.

.....

.....

Το σχολείο του κόσμου

Το σχολείο μας έχει μαθητές από διάφορα μέρη του κόσμου. Οι γονείς μας εργάζονται εδώ στο Παρίσι και δεν μπορούμε να πάμε σχολείο στον τόπο μας γιατί είναι μακριά.

Έχουμε έναν δάσκαλο για τη Γυμναστική κι έναν που μας μαθαίνει τη γλώσσα αυτού του τόπου. Τα μαθήματα αυτά τα κάνουμε όλοι μαζί, χωριστά βέβαια τα μικρά παιδιά, χωριστά τα μεγάλα. Έχουμε κι έναν δάσκαλο ή μια δασκάλα από την πατρίδα μας. Όταν κάνουμε μάθημα μαζί τους, όσα παιδιά είναι από την ίδια χώρα μπαίνουν σε μια τάξη, μικρά μεγάλα.

Οι δάσκαλοι συχνά φορούν ρούχα του τόπου τους. Κι αν φορούσαν ίδια ρούχα, πάλι δε θα έμοιαζαν μεταξύ τους. Άλλοι είναι ξανθοί, άλλοι μελαψοί, άλλοι μικροσκοπικοί, άλλοι πανύψηλοι, μερικοί με σχιστά μάτια, μερικοί με στρογγυλά. Μα όλοι είναι φίλοι μεταξύ τους.

Κάθε ομάδα μαθαίνει τη γλώσσα, τα τραγούδια, την ιστορία και τους χορούς του τόπου της. Μια μέρα την εβδομάδα βγαίνουμε από το σχολείο και κάνουμε μια μικρή παρέλαση γύρω από το τετράγωνο κρατώντας πινακίδες. Οι γείτονες κι οι περαστικοί χαμογελούν και κοιτάζουν με ενδιαφέρον τις πινακίδες μας. Μερικοί μάλιστα χειροκροτούν. Περιμένουμε τη μέρα αυτή ανυπόμονα και την ετοιμάζουμε με πολύ κέφι.

«Να διαλέξετε έναν άνθρωπο από τη χώρα μας που βοήθησε να γίνει καλύτερος ο κόσμος» λέει κάθε δάσκαλος στην ομάδα του. Από όσα μας έχουν πει, διαλέγουμε ένα πρόσωπο για ήρωά μας, κολλάμε σε χαρτόνι τη φωτογραφία του ή μια ζωγραφιά του και φτιάχνουμε την πινακίδα μας. Άλλος προτιμά επιστήμονα, άλλος καλλιτέχνη, άντρα ή γυναίκα, που προσπάθησε να καλυτερέψει τον κόσμο όχι με πόλεμο αλλά με την προσφορά του. Πριν βγούμε στον δρόμο, δείχνουμε τη δουλειά

μας η μια ομάδα στις άλλες και εξηγούμε ποιον διαλέξαμε και γιατί. Έτσι μαθαίνουμε για ήρωες από μακρινά μέρη του πλανήτη μας.

Μια μέρα τον μήνα κάνουμε μεγάλη παρέλαση. Περπατάμε γύρω από τέσσερα τετράγωνα και κρατάμε κάθε ομάδα τη σημαία της, τις πινακίδες με σπουδαία πρόσωπα και εικόνες με ωραία τοπία από τις χώρες μας. Εκείνη τη μέρα παρελαύνουμε φορώντας κάτι χαρακτηριστικό από τον τόπο μας: ξύλινα τσόκαρα ή ψηλές μπότες, ζωνάρι ή σάλι, σκούφο ή μαντήλα. Κάθε ομάδα τραγουδά, με τη σειρά, κάποιο τραγούδι του τόπου της, και όλοι οι περαστικοί σταματούν και μας χαιρετούν. Μια κυρία μάλιστα φίλησε συγκινημένη μια δασκάλα κι εκείνη έγινε κόκκινη σαν παντζάρι, γιατί δε συνηθίζεται να φιλιούνται στην πατρίδα της.

Δεν ξέρουμε ακόμα χίλια πράγματα ούτε θα προλάβουμε ποτέ να τα μάθουμε όλα. Δε θα μάθουμε όλες τις γλώσσες που μελετούν τα παιδιά στις διπλανές τάξεις. Το πολύ πολύ λίγες λέξεις από καθεμιά. Και ούτε θα μάθουμε τα τραγούδια τους. Ίσως λίγες νότες εδώ κι εκεί. Ξέρουμε όμως ότι όλοι είμαστε ίδιοι και αγαπάμε ο ένας τον άλλον. Όταν μεγαλώσουμε, κάποιοι από μας ίσως γίνουν επιστήμονες, καλλιτέχνες ή αρχηγοί. Τότε, θα κάνουμε σπουδαία πράγματα, γιατί έχουμε μάθει το πιο μεγάλο μάθημα στο σχολείο μας: τη χαρά μπορείς να τη δώσεις σε κάθε άνθρωπο είτε έχει σχιστά μάτια είτε στρογγυλά είτε είναι λευκός είτε μαύρος είτε είναι φτωχός είτε πλούσιος!

Λεία Χατζοπούλου-Καραβία, *Το σχολείο του κόσμου,* εκδ. Φυτράκη, Αθήνα, 2001 (διασκευή)

1. Στο κείμενο που διαβάσατε ένα παιδί μάς μιλάει για το σχολείο του.

Βάλτε **(Σ)** δίπλα σε κάθε σωστή φράση και **(Λ)** δίπλα σε κάθε λανθασμένη. Για τις λανθασμένες φράσεις δώστε προφορικά τις σωστές απαντήσεις.

Το σχολείο έχει μαθητές που κατάγονται από την ίδια χώρα.	
Τα παιδιά από την ίδια χώρα μπαίνουν πάντα στην ίδια τάξη.	
Όλα τα παιδιά του σχολείου διδάσκονται Γαλλικά και Γυμναστική.	
Όλοι οι δάσκαλοι είναι φίλοι μεταξύ τους.	
Τα παιδιά μαθαίνουν για σπουδαίους ανθρώπους και από άλλες χώρες του κόσμου, όχι μόνον από τη δική τους.	
Τα παιδιά κάνουν παρέλαση φορώντας κάτι που να θυμίζει την πατρίδα τους.	
Τα παιδιά μαθαίνουν να μιλούν όλες τις γλώσσες που μιλούν και τα άλλα παιδιά του σχολείου τους.	

2. Ποιον άλλον τίτλο θα δίνατε εσείς στο κείμενο;

.....

3. Συζητήστε με τον διπλανό σας για το σχολείο που διαβάσατε.

- Σε τι μοιάζει και σε τι διαφέρει από το δικό σας;
- Τι θα θέλατε να κάνατε εσείς από αυτά που κάνουν τα παιδιά σε αυτό το σχολείο;

4. Θυμηθείτε το υποκείμενο του ρήματος και συμπληρώστε τις λέξεις του κειμένου που λείπουν από τις προτάσεις.

..... μας έχει μαθητές από διάφορα μέρη του κόσμου.

..... συχνά φορούν ρούχα του τόπου τους.

..... κι ..... χαμογελούν και κοιτάζουν με ενδιαφέρον τις πινακίδες μας.

..... μάλιστα φίλησε συγκινημένη μια δασκάλα.

5. Στο «σχολείο του κόσμου» όσα παιδιά είναι από **την ίδια** χώρα μπαίνουν **στην ίδια** τάξη, ανεξάρτητα από την ηλικία τους.

> Οι λέξεις που χρησιμοποιούμε για να ξεχωρίσουμε ένα πρόσωπο ή ένα πράγμα από άλλα του ίδιου είδους λέγονται **οριστικές αντωνυμίες** και είναι οι εξής:
>
> Το επίθετο ίδιος, ίδια, ίδιο μαζί με το οριστικό άρθρο ο, η, το → **ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο.**
>
> Το επίθετο μόνος, μόνη, μόνο, χωρίς άρθρο, μαζί με τον αδύνατο τύπο της προσωπικής αντωνυμίας → **μόνος μου, μόνη μου, μόνο του.**

Συμπληρώστε τις οριστικές αντωνυμίες για να διαβάσετε πώς περιγράφει η Δήμητρα τις περιπέτειες μιας συμμαθήτριάς της με τα Γαλλικά:

Εγώ και η Μαρία καθόμαστε στο ..... θρανίο. Η Μαρία, ενώ λύνει ..... τα προβλήματα στην Αριθμητική, δεν τα καταφέρνει πολύ καλά στην προφορά των Γαλλικών. Εγώ, αντίθετα, είμαι πολύ καλή στα Γαλλικά, αλλά σχεδόν ποτέ δεν καταφέρνω να λύσω ..... τις ασκήσεις της Αριθμητικής. Ευτυχώς που δεν έχουμε ..... δυσκολίες στο σχολείο. Στο διάλειμμα καθόμαστε ..... σ' ένα παγκάκι του σχολείου και βοηθάει η μία την άλλη. Εγώ της μαθαίνω πώς να προφέρει τις δύσκολες λέξεις των Γαλλικών και αυτή μου εξηγεί την Αριθμητική. Στο σπίτι της προσπαθεί και ....., αλλά είναι αδύνατον να τα καταφέρει. Όπως λέει και .....: «τι τγομεγό, τι φοβεγό να μην μπογώ να πω το «γο»!

6. Αν συμπληρώσετε την ακροστιχίδα με λέξεις του κειμένου, θα μάθετε ότι το «σχολείο του κόσμου» ανήκει στα ..... σχολεία.

1. _ _ _ _ _ _ _	**1.** Έχουμε κι έναν ____ για τη γυμναστική μας.
2. _ _ _ _	**2.** Ετοιμάζουμε τις πινακίδες μας με πολύ _____ (αντίστροφα).
3. _ _ _ _ _ _ _	**3.** Να διαλέξετε κι έναν _____ από τη χώρα μας.
4. _ _ _ _ _ _ _	**4.** Έχουμε και μια δασκάλα από την _____ μας.
5. _ _ _ _ _	**5.** Δείχνουμε τη δουλειά μας η μια _____ στην άλλη.
6. _ _ _ _ _ _	**6.** Το πολύ πολύ να μάθουμε λίγες _____ από καθεμιά γλώσσα.
7. _ _ _ _	**7.** Κι αν φορούσαν _____ ρούχα, πάλι δε θα έμοιαζαν μεταξύ τους.
8. _ _ _ _	**8.** Δεν μπορούμε να πάμε σχολείο, στον _____ του ο καθένας μας.
9. _ _ _ _ _ _ _	**9.** Κάθε ομάδα μαθαίνει τη γλώσσα και την _____ του τόπου της.
10. _ _ _ _ _ _ _ _ _	**10.** Άλλοι δάσκαλοι έχουν σχιστά μάτια, άλλοι _____ .
11. _ _ _ _ _ _ _ _	**11.** Μερικά _____ τα κάνουμε όλοι μαζί.
12. _ _ _ _ _	**12.** Ξέρουμε ότι όλοι είμαστε _____.
13. _ _ _ _ _ _ _	**13.** Μια δασκάλα έγινε _____ σαν παντζάρι.
14. _ _ _ _ _ _ _	**14.** Κάποιοι από μας ίσως γίνουν επιστήμονες, καλλιτέχνες ή _____.

7. Θέλετε να γνωρίσετε άλλα σχολεία στην Ευρώπη;

Η Ραλλού βρήκε την ιστοσελίδα www.eTwinning.gr, όπου υπάρχουν οι πληροφορίες που χρειάζεστε για να κάνετε νέες φιλίες με παιδιά από διαφορετικές χώρες.

8. Αντιγράψτε από την τελευταία παράγραφο του κειμένου το πιο μεγάλο μάθημα που μαθαίνουν τα παιδιά στο «σχολείο του κόσμου».

.....

.....

.....

.....

Τα δικαιώματα των παιδιών

Η unicef (γιούνισεφ) είναι μια παγκόσμια οργάνωση που αγωνίζεται για τα δικαιώματα των παιδιών σε όλο τον κόσμο. Πιο κάτω βλέπετε μια αφίσα της unicef.

1. ● Παρατηρήστε καλά την αφίσα και δουλέψτε σε ομάδες. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να συζητήσει και να παρουσιάσει στην τάξη το περιεχόμενο μιας εικόνας της αφίσας. Διαλέξτε ποια εικόνα θα παρουσιάσετε. Οι παρακάτω ερωτήσεις θα σας βοηθήσουν.

● Ποιο είναι το δικαίωμα των παιδιών που εκφράζεται σ' αυτή την εικόνα;

● Πώς μπορούν τα παιδιά να το εξασφαλίσουν;

● Ποιος είναι ο ρόλος των μεγάλων σ' αυτό το δικαίωμα των παιδιών;

● Τι έχετε δει ή ακούσει για το δικαίωμα που συζητάτε;

Τέλος, κάντε όλοι μαζί έναν κατάλογο με τα δικαιώματα του παιδιού και κρεμάστε τον στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου σας.

2. Ποιος έχει δημιουργήσει αυτή την αφίσα; Τι ξέρετε γι' αυτή την οργάνωση και πώς μπορείτε να μάθετε περισσότερα;

Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα www.unicef.gr και ενημερωθείτε για τη δράση της.

3. Παρατηρήστε την τρίτη εικόνα της αφίσας. Συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί με τις ανάγκες των παιδιών φτιάχνοντας κάθε φορά μια διαφορετική πρόταση:

Κάθε παιδί χρειάζεται	μόρφωση

Προσπαθήστε τώρα να φτιάξετε μία μόνο σύνθετη πρόταση με ό,τι χρειάζεται κάθε παιδί στον κόσμο.

.....

.....

.....

4. Τα παιδιά σ' όλο τον κόσμο έχουν τις ίδιες ανάγκες. Συμπληρώστε το ρήμα «χρειάζομαι» σ' όλα τα πρόσωπα για να ακούσετε τη φωνή τους.

Εγώ		αγάπη.
Εσύ		αγάπη.
Κάθε παιδί	χρειάζεται	αγάπη.
Εμείς		αγάπη.
Εσείς		αγάπη.
Όλα τα παιδιά		αγάπη.

5. Ένα από τα συνθήματα της αφίσας βρίσκεται στο κρυπτόλεξο. Ανακαλύψτε το και γράψτε το.

Ρ	Υ	Φ	Α	Ψ	Ε	Ι	Ν	Α	Ι
Α	Ο	Χ	Τ	Ρ	Ο	Υ	Μ	Ε	Σ
Π	Λ	Λ	Α	Β	Ψ	Κ	Ω	Μ	Α
Τ	Α	Ι	Γ	Τ	Ν	Α	**Τ**	Ρ	Ε
Ο	Ι	Π	Α	Ι	Δ	Ι	**Α**	Λ	Ε
Υ	Ο	Α	Ι	Κ	Ο	Ν	Ω	Ν	Α
Σ	Π	Ω	Λ	Ε	Τ	Η	Σ	Τ	Ι

.....

6. Παρατηρήστε καλά τις εικόνες της αφίσας που δεν έχουν γραμμένο κάποιο σύνθημα. Συζητήστε με τον διπλανό σας και βρείτε ποιο σύνθημα θα ταίριαζε σε κάθε εικόνα. Ποιο στοιχείο της εικόνας σάς βοήθησε; Γράψτε τώρα τα συνθήματά σας στα συννεφάκια.

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Η 5η Βασική Αρχή των Δικαιωμάτων των Παιδιών

Τα παιδιά όλου του κόσμου συγκεντρώθηκαν για να συζητήσουν και να μάθουν τα δικαιώματά τους. Για να συνεννοηθούν μεταξύ τους χρησιμοποιούσαν την παγκόσμια γλώσσα... της αγάπης. Είχαν ήδη συζητήσει τις 4 πρώτες βασικές αρχές των δικαιωμάτων τους όταν ακούστηκε μια φωνή...

— Εεε! Σταθείτε... Πού πάτε; Είμαι και εγώ εδώ, φώναζε όσο μπορούσε πιο δυνατά πλησιάζοντας σιγά σιγά ο Μπίλι.

Τα παιδιά έστρεψαν το βλέμμα τους προς την κατεύθυνση όπου ακουγόταν η φωνή. Ένα ωραίο κεφαλάκι πρόβαλε με μάτια τόσο μεγάλα και το στόμα κλειστό σαν να κρατούσε από καιρό ένα τρομερό μυστικό. Τα παιδιά ανυπόμονα και περίεργα έβλεπαν την προσπάθεια που έκανε για να τα φτάσει.

— Έχω κι εγώ ένα δικαίωμα, είπε μόλις τα πλησίασε, που είναι μόνο για μένα.

— Μόνο για σένα; Πώς γίνεται αυτό; ρώτησε η Κατρίν.

— Τι δικαίωμα; ρώτησαν τα άλλα παιδιά γεμάτα απορία.

— Το δικαίωμα να με μεταχειρίζονται με τον ειδικό τρόπο που πρέπει, να με εκπαιδεύουν και να με φροντίζουν, όπως πρέπει.

— Τι όπως πρέπει;

— Δηλαδή εσύ έχεις ένα δικαίωμα παραπάνω από μας; Δεν είναι άδικο αυτό; Γιατί; ρώτησε κάπως αγριεμένα ο Δημήτρης.

— Γιατί, γιατί γεννήθηκα, χωρίς να φταίω γι' αυτό, με κάποιες αδυναμίες..., προσπαθούσε να εξηγήσει ο Μπίλι. Τα χέρια μου δεν πιάνουν μερικές φορές καλά, τα πόδια μου δεν πατούν στέρεα και δεν μπορώ να περπατήσω καλά. Άλλα παιδιά σαν εμένα δυσκολεύονται να μιλήσουν, το μυαλό τους κουράζεται και σταματά... Γι' αυτό χρειαζόμαστε τη φροντίδα των άλλων. Χωρίς αυτή δεν μπορούμε να κάνουμε κάποια πράγματα. Όταν ξέρουμε όμως ότι φροντίζουν για μας, ότι μας αποδέχονται, ότι μας αγαπούν, τότε αντιμετωπίζουμε τις δυσκολίες μας πιο εύκολα. Γινόμαστε δυνατοί και άξιοι να

Ζωγραφιά από το παιδικό εργαστήρι του Στέλιου Μαυρομάτη.
Παιδιά στα χίλια χρώματα, Μαρία Μηνιάδου, εκδ. Ιανός, Θεσσαλονίκη, 2000

ζήσουμε ισότιμα με όλους σας στην κοινωνία, απάντησε με μια φωνή γεμάτη θέληση ο Μπίλι, εκπροσωπώντας άξια όλα τα παιδιά με ιδιαιτερότητες και συνέχισε: το δικαίωμα αυτό καταλάβατε τώρα γιατί μου το δίνουν; Για να συμπληρώσω τις αδυναμίες που έχω. Δε ζηλεύετε, πιστεύω...

— Όχι, όχι, καταλαβαίνουμε. Το δικαίωμα αυτό, το 5ο δικαίωμα, είναι μόνο δικό σου, είπαν όλα τα παιδιά μαζί. Είμαστε μαζί σου για να το διεκδικήσουμε όλοι μαζί για σένα, για όλα τα παιδιά του κόσμου που έχουν ιδιαιτερότητες. Είμαστε οι φίλοι σου.

Τα παιδιά μέσα τους βαθιά κατάλαβαν πολλά πράγματα. Ένιωσαν πιο μεγαλωμένα, πιο υπεύθυνα και πίστεψαν πως μπορούν κάτι να κάνουν και αυτά για τους άλλους που τους χρειάζονται. Αυτό γέμισε τις καρδιές τους από ευτυχία και κουβέντιαζαν, σκέφτονταν φωναχτά, έδειχναν πόσο πολύ χαίρονταν και πόσο ένιωθαν ευχαριστημένα!

Μαρία Μηνιάδου, *Παιδιά στα χίλια χρώματα*, εκδ. Ιανός, Θεσσαλονίκη, 2000 (διασκευή)

1. Σημειώστε ✓ στο κουτάκι δίπλα στην πρόταση που περιγράφει σωστά την 5η αρχή των δικαιωμάτων του παιδιού:

- Οι μεγάλοι πρέπει να μεταχειρίζονται όλα τα παιδιά με ειδικό τρόπο, να τα εκπαιδεύουν και να τα φροντίζουν. ☐
- Οι μεγάλοι πρέπει να μεταχειρίζονται τα παιδιά που έχουν κάποιες αδυναμίες με ειδικό τρόπο, να τα εκπαιδεύουν και να τα φροντίζουν. ☐

2. Τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι κοντά μας.

- Αν υπάρχει κάποιος συμμαθητής σας με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ζητήστε του να σας μιλήσει για τις δυσκολίες που συναντά στις μετακινήσεις του, στο παιχνίδι, στο σχολείο και με ποιον τρόπο τις αντιμετωπίζει.
- Συζητήστε στην τάξη για τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και για το πώς θα μπορούσατε να δείξετε τον σεβασμό σας στα δικαιώματά τους.

3. Ρίξτε μια ματιά στο κείμενο και γράψτε στα κενά τις λέξεις: **που, πού, πως, πώς** για να θυμηθείτε τη στιγμή που τα παιδιά συνάντησαν τον Μπίλι:

«Ο Μπίλι, όταν είδε τα άλλα παιδιά να φεύγουν, τα πλησίασε και τους είπε:

— Εεε! Σταθείτε. ..... πάτε; Είμαι κι εγώ εδώ» και τα παιδιά έστρεψαν το βλέμμα τους προς τα εκεί όπου ακουγόταν η φωνή.

Όταν τους εξήγησε ..... έχει κι αυτός ένα δικαίωμα ..... είναι μόνο γι' αυτόν, η Κατρίν ρώτησε:

— Μόνο για σένα; ..... γίνεται αυτό;»

Οι λέξεις **πώς, πού** παίρνουν τόνο όταν:

1. Μ' αυτές ξεκινούν ερωτηματικές προτάσεις:

- **Πώς** πήγες στο θέατρο;

  Με ρώτησε **πώς** πήγα στο θέατρο.

- **Πού** πήγες χθες;

  Ήθελε να μάθει **πού** πήγα χθες.

2. Στις εκφράσεις:

πού και πού, αραιά και πού, από πού και ως πού, πού να σ' τα λέω! πώς! πώς και πώς.

Βάλτε τόνο στα **που** και **πως**, όπου χρειάζεται:

- Που να σου τα λέω! Τώρα έμαθα πως στο σχολείο μας θα κατασκευάσουν μια ράμπα για τα παιδιά με κινητικά προβλήματα.
- Πως και πως περιμένω να συναντήσω στις καλοκαιρινές μου διακοπές τον φίλο μου από τη Σουηδία!
- Ρωτήσαμε τον δάσκαλό μας πώς διαβάζουν τα τυφλά παιδιά.
- Πήγα στο βιβλιοπωλείο για να αγοράσω το βιβλίο ..... μου σύστησες πάνω στα δικαιώματα των παιδιών.

4. Ενώστε τις παρακάτω προτάσεις με τους συνδέσμους **ότι, πως, που,** για να δείτε τι είπε ο Δημήτρης στον πατέρα του όταν γύρισε από τη συνάντηση των παιδιών:

- Όλα τα παιδιά πίστεψαν ..... μπορούν να κάνουν πολλά πράγματα για όσους τους χρειάζονται.
- Άκουσα τον Μπίλι να λέει: «Είναι σημαντικό ..... πολλοί άνθρωποι ενδιαφέρονται για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Κι εμείς, όταν ξέρουμε όμως ..... μας φροντίζουν, ... μας αποδέχονται, ... μας αγαπούν, τότε αντιμετωπίζουμε τις δυσκολίες μας πιο εύκολα».
- Φαίνεται ..... όλα τα παιδιά μπορούν να γίνουν φίλοι μεταξύ τους και να μεταφέρουν την αγάπη τους και στους μεγάλους.
- Τα τραγούδια μας έλεγαν ..... όλα τα παιδιά επιθυμούν την ειρήνη και θα αγωνιστούν γι' αυτή.

Οι σύνδεσμοι ότι, πως, που λέγονται ειδικοί.

5. Φτιάξτε τις οικογένειες των λέξεων του κειμένου: **φωνή, πιστεύω, φίλος.** Γράψτε όσες ξέρετε και συμπληρώστε κι άλλες από το λεξικό σας.

Όλες οι λέξεις που προέρχονται από την ίδια λέξη και έχουν σχηματιστεί είτε με παραγωγή είτε με σύνθεση αποτελούν μια **οικογένεια.**

....

....

....

....

6. Αντιγράψτε την παράγραφο του κειμένου που δείχνει πώς ένιωσαν τα παιδιά μετά τη συζήτηση που είχαν με τον Μπίλι.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Μαρία Μηνιάδου, *Παιδιά στα χίλια χρώματα,* εκδ. Ιανός, Θεσσαλονίκη, 2000

Η παρέλαση των λέξεων

Βάλτε καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις στην πινακίδα που ταιριάζει για να αρχίσει η παρέλαση... των λέξεων:

εκπαίδευση, εκπαιδεύω, πληροφόρηση, κοινωνία, σωματικός, -ή, -ό, ψυχολογικός, -ή, -ό, ανεξάρτητος, -η, -ο, δικαίωμα, μεταχειρίζομαι, αποδέχομαι, ισότιμος, -η, -ο, εκπροσωπώ, ιδιαιτερότητα, θέληση, μελαμψός, -ή, -ό, μικροσκοπικός, -ή, -ό, παρελαύνω, επιστήμονας, καλλιτέχνης, ευωδιαστός, -ή, -ό, θωριά

ουσιαστικά

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

επίθετα

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ρήματα

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Για να δω τι έμαθα...

Σημειώνω ένα ✓ στο αντίστοιχο κουτάκι

Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια	Μπορώ μόνος μου	Μπορώ να βοηθήσω τον συμμαθητή μου
Να χρησιμοποιώ τις οριστικές αντωνυμίες.			
Να γράφω σωστά λέξεις που ακούγονται το ίδιο αλλά έχουν διαφορετική σημασία και γράφονται με διαφορετικό τρόπο.			
Να χρησιμοποιώ και να γράφω σωστά σύνθετες λέξεις με τη λέξη «γη».			
Να τονίζω σωστά τις λέξεις που, πού, πως, πώς.			
Να στέλνω ένα μήνυμα στους άλλους με μια αφίσα.			
Να συμπληρώνω μια αίτηση για να γίνω υποστηρικτής της unicef.			

Η Ραλλού σάς προτείνει...

Βαρελλά Αγγελική, *Δώσε την αγάπη*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2004.

Δαμιανού-Παπαδοπούλου Γιόλα, *Όλου του κόσμου τα παιδιά*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2004.

Δημόπουλος Ντίνος, *Αν όλα τα πιτσιρίκια του κόσμου...*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2000.

Ζέη Άλκη, *Η Κωνσταντίνα και οι αράχνες της*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2002.

Ηλιόπουλος Βαγγέλης, *Καφέ απδιαστικό μπαλάκι*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2004.

Ηλιόπουλος Βαγγέλης, *Ο αδελφός του Τριγωνοψαρούλη*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2005.

Ι.ΜΕ.ΠΟ.-U.NI.CE.F., *Ο συμμαθητής, η συμμαθήτριά μου από την άλλη χώρα, ο χώρος είναι στην καρδιά*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2004.

Κυνηγού-Φλάμπουρα Μαρία, *Λαϊκά μουσικά όργανα του κόσμου*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα, 1998.

Μερίκα Λένα, *Λάκης ο Ντριν*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1998.

Μηνιάδου Μαρία, *Παιδιά στα χίλια χρώματα*, εκδ. Ιανός, Αθήνα, 2000.

Μια ζωή σαν τη δική μου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2003.

Μπουλώτης Χρήστος, *Η παράξενη αγάπη του αλόγου και της λεύκας*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997.

Νικολούδη Φυλλιώ, *Το χαρούμενο λιβάδι*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2000.

Πικμάλ Μισέλ - Πεγιέ Ζαν Μισέλ, *Το μικρό σύννεφο*, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα, 2003.

Σμυρλή Παναγιώτα, *Ο γάτος με το ψάθινο καπέλο*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2001.

Roca Nuria, *Αγόρια και κορίτσια: από τη μια άκρη ως την άλλη*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2005.

Rocha Ruth, Roth Otavio, *Η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2005.

Sepulveda Luis, *Η ιστορία ενός γάτου που έμαθε σ' ένα γλάρο να πετά*, εκδ. Όπερα, Αθήνα, 2005.

Vyner Tim, *Μικτή Κόσμου*, εκδ. Ελληνική Παιδεία, Αθήνα, 2002.

http://europe.eu.int/youth/national_pages/index_he_el.html

http://unicef.gr

Εκπαιδευτικό υλικό: Ανδρούσου Αλεξάνδρα, *Εγώ κι Εσύ-Εδώ κι Εκεί*, Παιδαγωγική Βαλίτσα, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα, 1996.

Ανθολόγιο: Οδυσσέας Ελύτης, *Ο γλάρος*

14 Ενότητα

Το ανθρώπινο θαύμα

Σ' αυτή την ενότητα:

- Θα μάθουμε:
  - Να περιγράφουμε με λεπτομέρειες ένα μηχάνημα.
  - Να γράφουμε και να στέλνουμε ένα ηλεκτρονικό μήνυμα.
  - Να επικοινωνούμε με τους άλλους χρησιμοποιώντας το τηλέφωνο.
- Θα μάθουμε επίσης:
  - Να χρησιμοποιούμε τις αναφορικές αντωνυμίες.
  - Να συνδέουμε λέξεις και προτάσεις με τους συμπλεκτικούς και αντιθετικούς συνδέσμους.
  - Να σχηματίζουμε και να χρησιμοποιούμε τον μέλλοντα συντελεσμένο.
- Θα γνωρίσουμε την επανάσταση που έφερε στη ζωή μας η τεχνολογία.

... και όλα αυτά μαθαίνοντας για εφευρέσεις που άλλαξαν τον κόσμο!

παιδική εγκυκλοπαίδεια *Εφευρέσεις*, εκδ. Στρατίκη, Αθήνα, 2003

Ύμνος στον άνθρωπο

Το απόσπασμα που ακολουθεί είναι από την αρχαία τραγωδία «Αντιγόνη» του Σοφοκλή, που γράφτηκε το 441 π.Χ.

Πολλά είναι τα θαυμαστά,
μα τίποτα πιο θαυμαστό από τον άνθρωπο.
Αυτός περνά και πέρα από τον τρικυμισμένο άσπρο πόντο*
με τις φουρτούνες του νοτιά,
διασχίζοντας τα κύματα που σηκώνονται ψηλά
κι από παντού τον δέρνουν.
Και την υπέρτατη* θεά, τη Γη,
την άφθαρτη* κι ακούραστη αυτός καταπονεί
οργώνοντας χρόνο το χρόνο με αλέτρια
πάνω κάτω που τα σέρνουν τ' άλογά του.

Και των ελαφρόμυαλων πουλιών τη γενιά
με βρόχια* παγιδεύει και κοπάδια αγριμιών,
και τα θαλάσσια θρέμματα* στο πέλαγος,
όλα ο πολυμήχανος ο άνθρωπος
τα πιάνει με δίχτυα από πλεχτά σχοινιά.
Και τ' άγρια θηρία που τριγυρίζουν στα βουνά
με παγίδες τα δαμάζει,
και τ' άλογο με την πυκνή τη χαίτη τιθασεύει*
στον τράχηλο περνώντας του ζυγό,
καθώς και το βουνίσιο ταύρο τον αδάμαστο.
Βρήκε ακόμα και τη γλώσσα να μιλεί
και ιδέες υψηλές και νόμους
για την καλή διακυβέρνηση των πόλεων,
και πώς να φυλάγεται τη νύχτα στο ύπαιθρο
από της παγωνιάς τις προσβολές*

Ο ψαράς, τοιχογραφία 16ου αι. π.Χ. σε σπίτι στο Ακρωτήρι της Θήρας. *Αρχαία Ελλάδα,* εκδ. Ι. Καρακωτσόγλου, Αθήνα, 1998

---

* πόντος: ανοιχτή θάλασσα
* υπέρτατος: ανώτερος από όλους
* άφθαρτος: αυτός που δεν καταστρέφεται
* βρόχια: μικρές θηλιές
* θρέμμα: αυτό που έχει μεγαλώσει σε έναν τόπο
* τιθασεύω: εξημερώνω, δαμάζω

και της φοβερής νεροσυρμής*, ο τετραπέρατος.
Απροετοίμαστος σε τίποτε δεν έρχεται
που μέλλει* να συμβεί.
Τον Άδη μόνο δεν θα μπορέσει να ξεφύγει
φάρμακα όμως έχει επινοήσει,
για να γλιτώνει από τις αγιάτρευτες αρρώστιες.

Μετάφραση: Γεράσιμος Μαρκαντωνάτος, εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1991

* προσβολή: επίθεση
* νεροσυρμή: αυλάκι που σχηματίζεται από τα νερά της βροχής
* μέλλει: πρόκειται

Ο διάκοσμος της κεντρικής αίθουσας του σπηλαίου Λασκό (Lascaux), Γαλλία (Φωτ. J. Vertut), *Ζωγραφική*

1. Ο Σοφοκλής στο απόσπασμα αυτό δείχνει τον θαυμασμό του για τη δύναμη, την τόλμη και την εφευρετικότητα του ανθρώπου, απαριθμώντας τα σπουδαιότερα κατορθώματά του. Προσπαθήστε να βρείτε μέσα στο κείμενο με ποια σειρά εμφανίζονται αυτά τα κατορθώματα και να βάλετε στα κουτάκια τους αντίστοιχους αριθμούς.

- Παγιδεύει τα θηρία και εξημερώνει τα άλογα.
- Καλλιεργεί τη γη.
- Στήνει τα δίχτυα του και πιάνει τα πουλιά, τ' αγρίμια και τα ψάρια.
- Ανακαλύπτει τη γλώσσα, τη σκέψη και τους νόμους.
- Επινοεί φάρμακα για να αντιμετωπίσει τις αρρώστιες.
- Βρίσκει τρόπους να προστατεύεται από την παγωνιά και τη βροχή.
- 1 Διασχίζει τη θάλασσα.

2. Ο ποιητής χαρακτηρίζει τον άνθρωπο «πολυμήχανο» και «τετραπέρατο». Συζητήστε στην τάξη γιατί χρησιμοποιεί αυτούς τους χαρακτηρισμούς. Αναζητήστε στο λεξικό σας και γράψτε άλλες λέξεις με την ίδια σημασία.

.....

3. Δουλέψτε σε ομάδες. Διαλέξτε μια εικόνα από το κείμενο που σας εντυπωσίασε και δείχνει τον αγώνα του ανθρώπου να κυριαρχήσει στη φύση. Παρουσιάστε την εικόνα σας στην τάξη με... παντομίμα. Αφήστε τους συμμαθητές σας να την καταλάβουν χωρίς να μιλάτε, μόνο με τις κινήσεις του σώματός σας.

4. Πώς χαρακτηρίζει ο ποιητής τη Γη; Υπογραμμίστε στο κείμενο τις λέξεις. Εξηγήστε απ' όσα γνωρίζετε από τη μυθολογία γιατί τη χαρακτηρίζει έτσι.

5. Διαγράψτε τις λέξεις στα παρακάτω κουτάκια που δεν ανήκουν στην ίδια οικογένεια και συμπληρώστε την οικογένεια με άλλες λέξεις. Συμβουλευτείτε το λεξικό σας.

νόμος: νομοθέτης, παράνομος, νομικός, νομαρχία, νόμιμος, νόμισμα...

πόλη: πολίτης, πολιτεία, ακρόπολη, πολιτικός, πολικός, πολίτικος...

6. Υπογραμμίστε τις λέξεις που είναι γραμμένες λάθος στο παρακάτω κείμενο, γράψτε τες σωστά στον παρακάτω πίνακα και εξηγήστε γιατί διορθώσατε έτσι την κάθε λέξη:

Ο αρχαίος άνθρωπος δημιούργισε εμπορικούς δρόμους διασχήζοντας τη θάλασσα με τα πλοία του και πήρε τα αγαθά της γης οργώνωντάς τη με το αλέτρι. Έπλεξε δίχτυα από σχοινιά για να πιάσει τα ψάρια και δάμασε το άλογο παιρνώντας του τη σέλα. Έφτιαξε σπίτια για να φυλάγετε από τη βροχή και την παγωνιά και για να ξεφεύγει από τον κίνδυνο, όταν αρρώστενε, επινόησε τα φάρμακα.

δημιούργ**n**σε	γράφεται με [**n**], γιατί είναι αόριστος του ρήματος δημιουργ**ώ**, που σχηματίζει τον αόριστο σε **-ησα**.

Από το πρώτο τηλεφώνημα στο πρώτο ηλεκτρονικό μήνυμα!

Ο καθηγητής ορθοφωνίας* Γκράχαμ Μπελ είχε μελετήσει πολύ τη λειτουργία του ανθρώπινου αυτιού. Ήθελε να βοηθήσει τους κωφούς ανθρώπους, καθώς η ίδια η μητέρα του ήταν κωφή.

Αξιοποιώντας τις γνώσεις του κατασκεύασε μια μηχανή που θα μπορούσε να μεταφέρει την ανθρώπινη ομιλία κατά μήκος ενός καλωδίου. Έφτιαξε έναν ηλεκτρικό πομπό*, που μπορούσε να δονηθεί, όπως το τύμπανο του αυτιού μας. Ο πομπός αυτός μετέτρεπε την ομιλία σε ηλεκτρικό ρεύμα, το οποίο ταξίδευε μέσα από ένα καλώδιο προς τον δέκτη* ενός άλλου τηλεφώνου. Εκεί το ηλεκτρικό ρεύμα δονούσε έναν δίσκο. Μέσα από αυτή τη δόνηση γινόταν η αναπαραγωγή της αρχικής ομιλίας.

Στις 10 Μαρτίου 1875 έγινε η πρώτη τηλεφωνική κλήση στον κόσμο. Ο Γκράχαμ Μπελ βρισκόταν σ' ένα δωμάτιο με το τηλέφωνό του έτοιμο. Ο βοηθός του, ο Γουότσον, βρισκόταν σε ένα άλλο δωμάτιο, πανέτοιμος, με το ακουστικό της συσκευής του στο αυτί του. Ο Μπελ, πάνω στον ενθουσιασμό του, εκείνη τη στιγμή αναποδογύρισε την μπαταρία που ήταν συνδεδεμένη με το τηλέφωνό του και το υγρό της μπαταρίας χύθηκε στο παντελόνι του. Ξαφνιασμένος φώναξε: «Κύριε Γουότσον, ελάτε εδώ αμέσως! Σας θέλω!». Η πρώτη τηλεφωνική συνδιάλεξη στον κόσμο ήταν γεγονός!

Αν σκεφτείτε ότι ο κύριος Γουότσον κόντεψε να λιποθυμήσει από την έκπληξη, όταν άκουσε τη φωνή του Γκράχαμ Μπελ μέσα από ένα καλώδιο, φανταστείτε πώς θα αντιδρούσε αν βρισκόταν στο γραφείο του Ρέι Τόμλινσον. Γιατί, θα ρωτήσετε, και ποιος είναι πάλι αυτός ο Ρέι Τόμλινσον; Ο Τόμλινσον, λοιπόν, είναι ένας προγραμματιστής ηλεκτρονικών υπολογιστών που μια φθινοπωρινή μέρα του 1971 κατάφερε να στείλει το πρώτο μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) στην ιστορία.

Πώς ακριβώς συνέβη; Εκείνη τη μέρα ο Ρέι «χάζευε» ένα πρόγραμμα αποστολής μηνυμάτων, που είχαν δημιουργήσει οι συνάδελφοί του για να συνεννοούνται μεταξύ τους. Αυτά όμως δεν ήταν μηνύματα κανονικού ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, αφού όλα τα

---

* ορθοφωνία: διδασκαλία για το πώς να μιλάει κάποιος σωστά και καθαρά
* πομπός: συσκευή που στέλνει ηλεκτρομαγνητικά κύματα
* δέκτης: συσκευή που λαμβάνει ηλεκτρομαγνητικά κύματα

μηνύματα εμφανίζονταν στον ίδιο υπολογιστή. Τότε του Ρέι τού ήρθε η ιδέα να προσπαθήσει να στείλει ένα μήνυμα από τον δικό του υπολογιστή σε έναν άλλο. Έπειτα από πολλές προσπάθειες, κατάφερε να στείλει το –τελείως ακαταλαβίστικο μήνυμα– «QWERTYUIOP» σ' έναν άλλο υπολογιστή που ήταν συνδεδεμένος με τον δικό του. Το πρώτο μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ήταν γεγονός!

Ο Τόμλινσον, κάποια στιγμή, αποφάσισε να χρησιμοποιήσει ένα σύμβολο που να ξεχωρίζει το όνομά του από την ηλεκτρονική του διεύθυνση στα μηνύματα που έστελνε. Έτσι, επέλεξε από το πληκτρολόγιό του το σύμβολο @,που ως τότε το έτρωγε η σκόνη, αφού δε χρησιμοποιούνταν σχεδόν ποτέ. Με αυτό τον τρόπο το @, το πασίγνωστο σήμερα «παπάκι», καθιερώθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο ως κομμάτι των ηλεκτρονικών διευθύνσεων.

Το @ έχει αποκτήσει διάφορες ονομασίες. Έτσι, ενώ στην Ελλάδα λέγεται «παπάκι», στη Νότια Αφρική είναι γνωστό ως «ουρά πιθήκου» και στην Ιταλία ως «σαλιγκάρι».

παιδική εφημερίδα της *Καθημερινής, Οι Ερευνητές πάνε παντού,* 04/11/2001

1. Παιχνίδι Γνώσεων

Πόσο καλά γνωρίζετε την εφεύρεση του τηλεφώνου και του ηλεκτρονικού μηνύματος; Είστε ένας μεγάλος ιστορικός εφευρέσεων ή μάλλον πρέπει να αλλάξετε επάγγελμα; Κυκλώστε τη σωστή απάντηση σε κάθε ερώτηση και βρείτε σε ποια κατηγορία ανήκετε ανάλογα με τις σωστές απαντήσεις σας.

Α) Ο εφευρέτης του τηλεφώνου ήταν ο...

1. Γκράχαμ Μπελ.
2. Ρέι Τόμλινσον.
3. κ. Γουότσον.

Β) Ο Γκράχαμ Μπελ είχε μελετήσει πολύ τη λειτουργία του ανθρώπινου αυτιού...

1. γιατί ήταν γιατρός.
2. γιατί ήθελε να βοηθήσει τους κωφούς.
3. γιατί ήθελε να φτιάξει το τηλέφωνο.

Γ) Το πρώτο τηλέφωνο λειτουργούσε...

1. με δύο πομπούς.
2. με έναν πομπό και έναν δέκτη.
3. με δύο πομπούς και δύο δέκτες.

Δ) Η πρώτη τηλεφωνική συνομιλία ήταν η εξής...

1. «Κύριε Γουότσον, ελάτε εδώ αμέσως! Σας θέλω!».
2. «Οχ! το υγρό της μπαταρίας χύθηκε στο παντελόνι μου!».
3. «Κύριε Γουότσον, φέρτε μου μια μπαταρία γρήγορα!».

Ε) Ο Ρέι Τόμλινσον...

1. κατάφερε να συνδέσει δύο υπολογιστές μεταξύ τους.
2. εφεύρε το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.
3. δούλευε σαν ηλεκτρονικός στο ταχυδρομείο.

ΣΤ) Ο Ρέι Τόμλινσον...

1. σκέφτηκε πολλή ώρα ποιο θα ήταν το πρώτο του μήνυμα.
2. ήταν κουρασμένος και πατούσε τα πλήκτρα στην τύχη.
3. τον ενδιέφερε μόνο η αποστολή του μηνύματος και όχι το περιεχόμενό του.

Ζ) Ο Τόμλινσον διάλεξε το σύμβολο @, που χρησιμοποιούν όλοι σήμερα στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις τους γιατί...

1. ήταν το πιο σκονισμένο πλήκτρο στο πληκτρολόγιο του υπολογιστή του.
2. μέχρι εκείνη τη στιγμή αυτό το σύμβολο το χρησιμοποιούσαν σπάνια.
3. ήταν το πιο όμορφο σύμβολο, γιατί έμοιαζε με παπάκι.

Σωστές απαντήσεις	Κατηγορία
6-7	Μεγάλος Ιστορικός Εφευρέσεων
4-5	Ιστορικός Εφευρέσεων
3-4	Βοηθός Ιστορικός Εφευρέσεων
1-2	Άλλαξε επάγγελμα

2. Μπορεί η πρώτη τηλεφωνική συνομιλία στον κόσμο να έγινε τυχαία ανάμεσα στον Γκράχαμ Μπελ και τον κ. Γουότσον, αλλά σήμερα χρησιμοποιούμε το τηλέφωνο πολύ συχνά και για διάφορους λόγους. Τι θα λέγατε να μιλούσατε στο «τηλέφωνο» με τον διπλανό σας; Χρειάζεστε ένα φανταστικό τηλέφωνο, ένα ζάρι και όρεξη για... κουβέντα.

Αποφασίστε πρώτα ποια θα είναι η σειρά των ζευγαριών στην τάξη. Κατόπιν, ρίξτε το ζάρι και μιλήστε για το θέμα που σας έτυχε. Μετά συζητήστε όλοι μαζί, αν όλα πήγαν καλά στον τηλεφωνικό διάλογο.

Μιλάτε από ένα καρτοτηλέφωνο που έχει υπόλοιπο χρόνου ομιλίας μόνο 20 δευτερόλεπτα και πρέπει να ειδοποιήσετε τους δικούς σας για ποιο λόγο είστε ακόμα στον δρόμο για το σπίτι.

Κάποιος άγνωστος τηλεφωνεί στο σπίτι σας.

Παίρνετε τηλέφωνο έναν φίλο σας, αλλά το σηκώνει ο πατέρας ή η μητέρα του.

Τηλεφωνείτε στους γονείς του καλύτερου φίλου σας και τους ζητάτε να του επιτρέψουν να διανυκτερεύσει στο σπίτι σας.

Προσκαλέστε έναν φίλο σας ή μια φίλη σας από το τηλέφωνο στα γενέθλιά σας.

Κάτι σας έτυχε και δεν μπορείτε να πάτε στο σπίτι του φίλου σας που σας περιμένει για παιχνίδι. Πάρτε τον τηλέφωνο και εξηγήστε του τους λόγους για τους οποίους δεν μπορείτε να τον συναντήσετε.

3. Ο Μπελ αξιοποιώντας τις γνώσεις του κατασκεύασε μια μηχανή. Η μηχανή μεταφέρει την ανθρώπινη ομιλία κατά μήκος ενός καλωδίου.

Συνδέστε τις δυο προτάσεις με την αντωνυμία **που.**

.....

.....

Σε ποια λέξη της πρώτης πρότασης αναφέρεται η αντωνυμία ***που*** και τη συνδέει με τη δεύτερη πρόταση;

Η αντωνυμία «*που*», με την οποία μια ολόκληρη πρόταση αναφέρεται σε μια λέξη μιας άλλης πρότασης, ονομάζεται αναφορική.

Εκτός από το άκλιτο ***που***, υπάρχουν κι άλλες αναφορικές αντωνυμίες.

Το άκλιτο **ό,τι** και οι αντωνυμίες:
ο οποίος, η οποία, το οποίο,
όποιος, όποια, όποιο,
όσος, όση, όσο.
Οι αντωνυμίες αυτές κλίνονται όπως τα επίθετα σε -ος, -η, -ο.

Το αναφορικό ***ό,τι*** γράφεται με υποδιαστολή και μπορούμε να το αντικαταστήσουμε με το «*οτιδήποτε*» (π.χ. έκανε *ό,τι* ήθελε). Έτσι ξεχωρίζει από τον ειδικό σύνδεσμο ***ότι*** (π.χ. μου είπε *ότι* θα έρθει το απόγευμα σπίτι μου).

Επίσης οι αντωνυμίες *όποιος, -α, -ο, όσος, -η, -ο* και το *ό,τι* ενώνονται με το άκλιτο *-δήποτε,* π.χ. οποιοσδήποτε, οσοδήποτε, οτιδήποτε κτλ.

Περιγράψτε πώς λειτουργεί το τηλέφωνο συμπληρώνοντας το παρακάτω κείμενο με τις αναφορικές αντωνυμίες που λείπουν.

Πώς λειτουργεί το τηλέφωνο;

Ένα τηλέφωνο έχει δύο κύρια μέρη: τον πομπό και τον δέκτη. Ο πομπός βρίσκεται πίσω από το τμήμα του τηλεφώνου ..... βρίσκεται κοντά στο στόμα, ενώ ο δέκτης βρίσκεται πίσω από το ακουστικό.

Όταν κάποιος μιλά στο τηλέφωνο, τα ηχητικά κύματα τα ..... δημιουργούνται από τη φωνή του μπαίνουν στον πομπό, ο ..... λειτουργεί σαν ένα «ηλεκτρικό αυτί», και αναγκάζουν μια μεταλλική μεμβράνη, το διάφραγμα, να δονηθεί. Ο πομπός μετατρέπει τις δονήσεις του διαφράγματος σε ηλεκτρικό ρεύμα, το ..... μεταφέρεται στον δέκτη του τηλεφώνου του προσώπου με το ..... θέλουμε να συνομιλήσουμε.

Ο δέκτης λειτουργεί σαν ένα «ηλεκτρικό στόμα». Δύο μαγνήτες, οι ..... βρίσκονται μέσα στον δέκτη, αναγκάζουν ένα άλλο διάφραγμα να δονηθεί. Καθώς το διάφραγμα κινείται μέσα και έξω, τραβά και σπρώχνει τον αέρα ..... βρίσκεται μπροστά απ' αυτό. Η πίεση στον αέρα δημιουργεί ηχητικά κύματα, τα ..... είναι τα ίδια με αυτά ..... στάλθηκαν από τον πομπό. Τα ηχητικά κύματα χτυπούν στο αυτί του ακροατή και έτσι ακούει τις λέξεις του ομιλητή.

Μια παράξενη παραγγελία

Βρίσκεστε στο αεροδρόμιο του Ελσίνκι και προσπαθείτε απεγνωσμένα να βρείτε μια καντίνα για να αγοράσετε ένα αναψυκτικό. Εντοπίζετε τελικά ένα μηχάνημα και ετοιμάζετε τα απαραίτητα κέρματα. Κι όμως! Το μηχάνημα δεν έχει κερματοδέκτη. Μένετε απορημένος και προσπαθείτε να καταλάβετε τι συμβαίνει. Το μηχάνημα δε δείχνει να δέχεται ούτε πιστωτικές κάρτες, ούτε νομίσματα, ούτε χαρτονομίσματα. Τίποτε!

Πάνω που ετοιμάζεστε να απομακρυνθείτε ενοχλημένος για το ιδιαίτερο χιούμορ των Φινλανδών, βλέπετε να πλησιάζει ένας άνδρας, να στέκεται δίπλα στο μηχάνημα και να βγάζει το κινητό τηλέφωνό του. Καλεί έναν αριθμό, περιμένει λίγο χωρίς να μιλάει, πατάει ένα δύο πλήκτρα, κλείνει το κινητό και ξαφνικά... το μηχάνημα προσφέρει ένα κουτάκι πορτοκαλάδας. Ο άνθρωπός μας το παίρνει και απομακρύνεται ψύχραιμος, λες και δεν έχει συμβεί τίποτε το παράξενο.

Και πράγματι τίποτε το παράξενο δεν έχει συμβεί. Το συγκεκριμένο μηχάνημα προσφέρει αναψυκτικά μόνο αν το πάρετε τηλέφωνο και πληκτρολογήσετε τον κατάλληλο κωδικό. Το αναψυκτικό χρεώνεται στον λογαριασμό του κινητού σας. Πρόκειται για μία από τις πολλές περίεργες νέες χρήσεις για τα κινητά τηλέφωνα που έχουν επινοήσει οι Φινλανδοί, ο λαός με τον μεγαλύτερο αριθμό κινητών τηλεφώνων ανά 100 κατοίκους στον κόσμο.

Χρήστος Τόμπρας, εφημερίδα *Το Βήμα*, 28/02/1999 (διασκευή)

1. Φανταστείτε ότι είστε εσείς αυτός που πρωταγωνιστεί σ' αυτή την ιστορία και τη διηγήστε στον διπλανό σας. Οι παρακάτω ερωτήσεις θα σας βοηθήσουν στη διήγησή σας.

- Πού και πότε συνέβη αυτό το περιστατικό;
- Τι ακριβώς κάνατε όταν φτάσατε μπροστά στο μηχάνημα;
- Τι ήταν αυτό που σας ενόχλησε;
- Τι ακριβώς έκανε κάποιος άλλος όταν έφτασε μπροστά στο μηχάνημα;
- Γιατί απομακρύνθηκε από το μηχάνημα σαν να μην είχε συμβεί κάτι παράξενο;
- Τι νιώσατε όταν είδατε με ποιον τρόπο πήρε το αναψυκτικό του;

2. Σκεφτείτε και γράψτε έναν δικό σας τίτλο για το άρθρο που διαβάσατε.

.....

3. Παίξτε με το περίεργο μηχάνημα!

Ας κάνει κάποιος αυτόν που πήγε πρώτος να αγοράσει το αναψυκτικό και ένας άλλος αυτόν που χρησιμοποίησε το κινητό του για να πάρει το αναψυκτικό. Με τις κινήσεις σας και με τις εκφράσεις του προσώπου σας να δείξετε τα συναισθήματά τους.

4. ◗ Συμπληρώστε τα κενά με τους κατάλληλους συνδέσμους:

«Το μηχάνημα δε δείχνει να δέχεται ..... πιστωτικές κάρτες ..... νομίσματα ..... χαρτονομίσματα. Το συγκεκριμένο μηχάνημα προσφέρει αναψυκτικά μόνο αν το πάρετε τηλέφωνο ..... πληκτρολογήσετε τον κατάλληλο κωδικό».

Οι σύνδεσμοι «**και, ούτε, μήτε**» λέγονται **συμπλεκτικοί.**
Οι σύνδεσμοι «**αλλά, μα, παρά, όμως, ωστόσο, μολονότι, όχι μόνο**» λέγονται **αντιθετικοί.**

Οι σύνδεσμοι είναι άκλιτες λέξεις
που συνδέουν λέξεις ή προτάσεις.

◗ Συμπληρώστε τώρα τα κενά των προτάσεων με τους συνδέσμους που είναι στην παρένθεση και διαβάστε πώς ξεκίνησε η συναρπαστική ιστορία των αεροπορικών ταξιδιών.

(και, κι, όχι μόνο, παρά, όμως, αλλά)

Όλα ξεκίνησαν, όταν οι αδελφοί Μονγκολφιέ το 1783 ..... έφτιαξαν ένα τεράστιο μπαλόνι από ύφασμα ..... κατάφεραν και να το απογειώσουν. Ο βασιλιάς της Γαλλίας, Λουδοβίκος ο 16ος, στην αρχή ούτε που ήθελε να ακούσει ότι αυτό το μπαλόνι θα μετέφερε ανθρώπους.

Τελικά, ... τις αντιρρήσεις που υπήρχαν, το πρώτο αερόστατο πέταξε για οχτώ ολόκληρα λεπτά, μεταφέροντας ένα πρόβατο, μια πάπια ..... έναν κόκορα. Η πρώτη πτήση εντυπωσίασε τον κόσμο ..... οι αδερφοί Μονγκολφιέ επανέλαβαν το πείραμά τους μετά από τρεις μήνες. Πέρασαν ..... αρκετά χρόνια, ώσπου στις 17 Δεκεμβρίου του 1903 οι αδερφοί Ράιτ κατάφεραν να πετάξουν με το πρώτο μηχανοκίνητο αεροσκάφος.

5. Μείνατε **απορημένος** μπροστά στο μηχάνημα και απομακρυνθήκατε **ενοχλημένος** από το χιούμορ των Φινλανδών.

◗ Γράψτε από ποια ρήματα έχουν φτιαχτεί οι χρωματισμένες λέξεις.

....

Οι λέξεις που παράγονται από ρήματα και έχουν κατάληξη **-μένος, -μένη, -μένο** είναι **μετοχές** αυτών των ρημάτων,

π.χ. δένω ⟶ δεμένος, δεμένη, δεμένο.

Συχνά οι μετοχές αυτές προσδιορίζουν ένα ουσιαστικό, όπως τα επίθετα,

π.χ. Ο **ενοχλημένος** ταξιδιώτης έφυγε βιαστικά.

Οι μετοχές αυτές κλίνονται όπως τα επίθετα σε **-ος, -η, -ο**.

Αν πριν από την κατάληξη **-ω** του ρήματος βρίσκεται το γράμμα **π, β, φ ή πτ,** τότε η μετοχή σχηματίζεται με δύο **μ**,

π.χ. γρά**φω** ⟶ γραμμένος, γραμμένη, γραμμένο.

Αλλά και το ουσιαστικό που παράγεται από τη μετοχή αυτή γράφεται με δύο **μ**,

π.χ. γράφω ⟶ γραμμένος, γραμμένη, γραμμένο ⟶ γράμμα.

- Γράψτε τις μετοχές που προέρχονται από τα ρήματα που είναι στην παρένθεση και διαβάστε τι έκανε ένας άλλος ταξιδιώτης, όταν έφτασε στο αεροδρόμιο του Ελσίνκι:

Ο επιβάτης μετά από τρεις ώρες πτήσης έφτασε στο Ελσίνκι ..... (κουράζω) και ..... (διψώ). Βλέπει το μηχάνημα που πουλάει αναψυκτικά ..... (τοποθετώ) σε μια γωνιά στη μεγάλη αίθουσα αναμονής του αεροδρομίου. Μπροστά στο μηχάνημα ένας άλλος επιβάτης είναι ..... (σκύβω) και διαβάζει τις οδηγίες χρήσης που είναι ..... (γράφω) σε τρεις γλώσσες. Ένα πράσινο φωτάκι είναι ..... (ανάβω) και δείχνει ότι το μηχάνημα είναι σε λειτουργία. Ο άνθρωπός μας παρατήρησε ..... (εντυπωσιάζω) τον τρόπο που ο επιβάτης αγόρασε το αναψυκτικό και όταν ήρθε η σειρά του ήξερε τι έπρεπε να κάνει.

6. Στον παρακάτω πίνακα υπάρχουν οι ερμηνείες κάποιων λέξεων, που βρίσκονται στο άρθρο που διαβάσατε. Βρείτε τες και γράψτε τες μπροστά από την ερμηνεία τους. Διαλέξτε και εσείς μια λέξη που σας δυσκόλεψε από το άρθρο και γράψτε την ερμηνεία της από το λεξικό σας στην τελευταία γραμμή.

ΛΕΞΗ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
	Δροσιστικό ποτό που δεν περιέχει οινόπνευμα.
	Πιέζω τα κουμπιά αριθμομηχανής ή ηλεκτρονικού υπολογιστή.
	Μεταλλικό νόμισμα.
	Αριθμός που χρειάζεται να πληκτρολογήσουμε σε μια συσκευή για να ξεκινήσει τη λειτουργία της.
	Μεγάλη επίπεδη έκταση κατάλληλη για την προσγείωση και την απογείωση των αεροπλάνων.

Το διαδίκτυο

Τι είναι το διαδίκτυο (ίντερνετ)

Το μέσο επικοινωνίας που αναπτύσσεται πιο γρήγορα σήμερα είναι το διαδίκτυο, ένα παγκόσμιο δίκτυο από εκατομμύρια υπολογιστές. Το διαδίκτυο ξεκίνησε το 1969 σαν ένα μυστικό στρατιωτικό πρόγραμμα στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Στη δεκαετία του 1980 το διαδίκτυο έβγαλε τη στρατιωτική στολή και καθιερώθηκε ως ο πιο γρήγορος και ο πιο εύκολος τρόπος ανταλλαγής ιδεών και πληροφοριών ανάμεσα στα πανεπιστήμια. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990 οι άνθρωποι το χρησιμοποιούσαν για εκπαίδευση, ψυχαγωγία ή για εμπορικούς λόγους. Αργότερα ο αριθμός των ανθρώπων που χρησιμοποιούν το ίντερνετ άρχισε να αυξάνεται κατά ένα εκατομμύριο περίπου κάθε μήνα.

Μέχρι το τέλος του 21ου αιώνα όλοι οι υπολογιστές θα έχουν συνδεθεί με το διαδίκτυο και η επικοινωνία των ανθρώπων θα έχει βρει νέους συναρπαστικούς δρόμους.

Επικοινωνία: Το ίντερνετ, εκδ. Ερευνητές , Αθήνα, 2001 (διασκευή)

Το απίστευτο διαδίκτυο

Όταν συνδέεστε με το διαδίκτυο, περνάτε σε άλλους κόσμους. Μπορείτε να «επισκεφθείτε» διάφορες τοποθεσίες με τον ίδιο τρόπο που επισκέπτεστε το σπίτι κάποιου είτε επειδή γνωρίζετε τη διεύθυνσή του είτε ανακαλύπτοντάς την ενώ «σερφάρετε*». Το να «σερφάρετε» στο διαδίκτυο, να πηγαίνετε δηλαδή από τη

* σερφάρω: κινούμαι πάνω στα κύματα πατώντας σε ειδική σανίδα

μια ιστοσελίδα στην άλλη ανάλογα με τα κέφια σας, είναι απλό. Επιπλέον δε βρέχεστε κιόλας!

Αυτό είναι το σημαντικό με το διαδίκτυο. Μπορείτε να επισκεφθείτε μέρη στα οποία αλλιώς δε θα είχατε δυνατότητα πρόσβασης. Όπως το Μέγαρο Μαξίμου, στην οδό Ηρώδου Αττικού 19 στην Αθήνα, όπου βρίσκεται το γραφείο του Πρωθυπουργού της Ελλάδας. Απλώς πληκτρολογήστε:

www.primeminister.gr

Η ηλεκτρονική διεύθυνση μπορεί να φαίνεται αστεία, αλλά τα κομμάτια που την αποτελούν και χωρίζονται από τις τελείες σημαίνουν κάτι...

- **www** - αρχικά των λέξεων world wide web (Παγκόσμιος Ιστός) που δηλώνουν ότι πρόκειται για σελίδα στο διαδίκτυο και όχι σε κάποιο άλλο δίκτυο.
- **primeminister** - δείχνει τον ιδιοκτήτη της ιστοσελίδας (τον Πρωθυ–πουργό).
- **gr** - υποδηλώνει την Ελλάδα, τη χώρα στην οποία έχει κατασκευαστεί η ιστοσελίδα.

Κόλεμαν Μάικλ, *Τρελαμένοι Υπολογιστές*, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 2002, μτφρ. Αντώνης Καλοκύρης (διασκευή)

1. Σημειώστε **Σ** για κάθε σωστή και **Λ** για κάθε λανθασμένη απάντηση στις παρακάτω ερωτήσεις.

Το διαδίκτυο είναι ένα δίκτυο από εκατομμύρια υπολογιστές.	
Όλοι μιλούσαν το 1969 για την εφεύρεση του διαδικτύου στις Ηνωμένες Πολιτείες.	
Σήμερα όλο και περισσότεροι άνθρωποι χρησιμοποιούν το ίντερνετ.	
Η επικοινωνία των ανθρώπων έχει αλλάξει λόγω της εξάπλωσης του διαδικτύου.	
Μπορούμε να επισκεφτούμε την τοποθεσία κάποιου στο ίντερνετ μόνο αν ξέρουμε την ηλεκτρονική διεύθυνσή του.	
Με το διαδίκτυο επισκεπτόμαστε τοποθεσίες που δε θα μπορούσαμε να επισκεφτούμε με κάποιον άλλο τρόπο.	

2. Μέχρι το τέλος του 21ου αιώνα όλοι οι υπολογιστές θα έχουν συνδεθεί με το διαδίκτυο.

Το ρήμα ***θα έχω συνδεθεί*** μας φανερώνει ότι κάτι θα είναι τελειωμένο σε μια ορισμένη στιγμή (πριν αρχίσει κάτι άλλο), γι' αυτό λέμε ότι βρίσκεται σε χρόνο συντελεσμένο μέλλοντα.

Η γραμμή του χρόνου

Παρελθόν **Παρόν** **Μέλλον**

Εξακολουθητικός Μέλλοντας
(θα συνδέω)
(θα συνδέομαι)

Συνοπτικός Μέλλοντας
(θα συνδέσω)
(θα συνδεθώ)

Συντελεσμένος Μέλλοντας
(θα έχω συνδέσει)
(θα έχω συνδεθεί)

Η Ραλλού σάς δείχνει πώς κλίνεται ο συντελεσμένος μέλλοντας στην ενεργητική και στην παθητική φωνή στην οριστική έγκλιση.

Ενεργητική φωνή	Παθητική φωνή
Συντελεσμένος Μέλλοντας	
Οριστική	
θα έχω συνδέσει	**θα έχω** συνδεθεί
θα έχεις συνδέσει	**θα έχεις** συνδεθεί
θα έχει συνδέσει	**θα έχει** συνδεθεί
θα έχουμε συνδέσει	**θα έχουμε** συνδεθεί
θα έχετε συνδέσει	**θα έχετε** συνδεθεί
θα έχουν(ε) συνδέσει	**θα έχουν(ε)** συνδεθεί

Υπογραμμίστε στον παρακάτω διάλογο τα ρήματα που βρίσκονται σε κάποιον από τους μελλοντικούς χρόνους.

— Επιτέλους! από αύριο θα αποκτήσουμε ίντερνετ στο σπίτι, είπε με χαρά ο Σπύρος. Το πρωί θα έρθει ένας τεχνικός, κάτι θα φτιάξει στην τηλεφωνική γραμμή και ο υπολογιστής μας θα συνδεθεί με το διαδίκτυο. Συμφωνήσαμε ότι δε θα συνδέομαι στο ίντερνετ πάνω από μία ώρα την ημέρα, εκτός αν πρέπει να κάνω κάποια εργασία για το σχολείο, οπότε θα κάθομαι στο ίντερνετ όση ώρα χρειαστεί.

— Σπύρο, θα «κατεβάσεις» το αγαπημένο μου τραγούδι; ρώτησε η Άννα.

— Μην ανησυχείς, μέχρι αύριο το απόγευμα θα έχει κατέβει. Αν θέλετε, ελάτε όλοι αύριο σπίτι να το γιορτάσουμε. Θα παίξουμε το αγαπημένο μας παιχνίδι στο ίντερνετ, θα ψάξουμε για μουσικά και αθλητικά νέα και θα στείλουμε μηνύματα στους συμμαθητές μας.

— Και νομίζεις ότι όλα αυτά θα έχουν γίνει σε μια ώρα;

— Αύριο δεν έχουμε να βρούμε πληροφορίες στο ίντερνετ για το μάθημα της Ιστορίας; χαμογέλασε ο Σπύρος.

- Γράψτε τώρα τα ρήματα που υπογραμμίσατε στην κατάλληλη στήλη του παρακάτω πίνακα.

Εξακολουθητικός Μέλλοντας	Συνοπτικός Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας

3. Ο δάσκαλος της πληροφορικής είπε στα παιδιά της τάξης: «Το ίντερνετ δεν είναι δίκτυο μηχανημάτων αλλά δίκτυο ανθρώπων».
Συμφωνείτε με την άποψή του; Πώς το ίντερνετ μπορεί να ενώσει τους ανθρώπους; Μήπως μπορεί επίσης να τους απομονώσει; Συζητήστε στην τάξη την άποψή σας.

4. Η λέξη *ιστός* έχει πολλές σημασίες. Συμβουλευτείτε το λεξικό σας και ξαναγράψτε τις παρακάτω προτάσεις αντικαθιστώντας τη λέξη *ιστός* με μια από τις λέξεις της παρένθεσης. Να κάνετε και τις απαραίτητες αλλαγές.

(υφαντό, δίχτυ, κοντάρι, δίκτυο υπολογιστών)

- Η σημαία κυματίζει περήφανη στον *ιστό* της.

  .....

- Ο παγκόσμιος *ιστός* αυξάνεται μέρα με τη μέρα.

  .....

- Ο *ιστός* της Πηνελόπης ήταν μια δικαιολογία για να αποφύγει τους μνηστήρες.

  .....

- Διάφορα μικρά έντομα πιάστηκαν στον *ιστό* της αράχνης.

  .....

Τοποθετήστε στον ιστό του ηλεκτρονικού υπολογιστή όσες λέξεις και φράσεις από το «λεξιλόγιο της τεχνολογίας» έχουν σχέση με αυτόν.

ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, διαδίκτυο, ίντερνετ, κερματοδέκτης, πρόγραμμα, κινητό, παγκόσμιος ιστός, δόνηση, προγραμματιστής, συσκευή, πληκτρολογώ, κωδικός, χρήση, χρήστης, δέκτης, συνδεδεμένος, -η, -ο, αποστολή μηνύματος, συνδιάλεξη, πομπός, σερφάρω, ηλεκτρονική διεύθυνση

Για να δω τι έμαθα...

Σημειώνω ένα ✓ στο αντίστοιχο κουτάκι

Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	**Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια**	**Μπορώ μόνος μου**	**Μπορώ να βοηθήσω τον συμμαθητή μου**
Να περιγράφω με λεπτομέρειες ένα μηχάνημα.			
Να γράφω και να στέλνω ένα ηλεκτρονικό μήνυμα.			
Να χρησιμοποιώ τις αναφορικές αντωνυμίες.			
Να χρησιμοποιώ τους συμπλεκτικούς και αντιθετικούς συνδέσμους για να συνδέω λέξεις και προτάσεις.			
Να γράφω και να χρησιμοποιώ σωστά τις μετοχές σε *-μένος, -μένη, -μένο.*			
Να κλίνω σωστά τον συντελεσμένο μέλλοντα της ενεργητικής και της παθητικής φωνής.			
Να υποστηρίζω τη γνώμη μου με επιχειρήματα.			

Η Ραλλού σάς προτείνει...

Ardley Neil, *Ανακαλύπτω την τεχνολογία,* εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 1995, απόδοση στα ελληνικά Πέτρος Παπακωνσταντίνου.

Bender Lionel, *Τα μάτια της ανακάλυψης, Εφευρέσεις,* εκδ. Αστέρης Δεληθανάσης ΕΠΕ, Αθήνα, 1991, μετάφραση Άρτεμη Θεοδωρίδου.

Bridgman Roger, *Ανακαλύπτω την επιστήμη*, εκδ. Δεληθανάσης - Ερευνητές, 1995, μετάφραση Πέτρος Παπακωνσταντίνου.

Fardon John, *Ταξίδι στο χρόνο: Εφευρέσεις και Τεχνολογία,* εκδ. Ίριδα, Αθήνα, 2002, μετάφραση Μαρία Παΐζη.

Platt Richard, *Εύρηκα! Μεγάλοι εφευρέτες και ο ιδιοφυής τρόπος σκέψης τους,* εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, μετάφραση Κατερίνα Παπασταύρου.

Ηλιόπουλος Βαγγέλης - Λουτσάνο Κομίντα, *Από Μικέλε, Προς: Φώτη,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2004.

Λάζος Χρήστος, *Τηλεπικοινωνίες των αρχαίων Ελλήνων,* εκδ. Αίολος, Αθήνα, 1997.

Μάστορη Βούλα, *Χρίστος, Το αγόρι που ταξίδεψε στο μέλλον,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2005.

Παρίζι Άννα, *Μήλα, φτερά και τηλεσκόπια,* εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2003.

Επίσκεψη στο Μουσείο Φυσικών Επιστημών και Τεχνολογίας, Σόλωνος 104, Αθήνα www.uoa.gr/physics

Ανθολόγιο: Σίνου Κίρα, *Συνάντηση στο διάστημα*

15 Ενότητα

Χριστός Ανέστη!

Σ' αυτή την ενότητα:

- Θα μιλήσουμε για το μήνυμα της Ανάστασης του Χριστού.
- Θα γνωρίσουμε πασχαλινά έθιμα από διάφορα μέρη της Ελλάδας.
- Θα φτιάξουμε πρωτότυπα πασχαλινά αυγά.

Ανάσταση

Νύχτα του Απρίλη, του Μεγάλου Σαββάτου νύχτα! Αύριο ξημερώνει Πάσχα, Πάσχα Κυρίου, των Ελλήνων Πάσχα! Μεσάνυχτα. Ένα ανθρώπινο ποτάμι γεμίζει τους δρόμους, στριμώχνεται στις εκκλησιές, απλώνεται στα προαύλια. Χτες ήταν η θανή, ο θάνατος ο σταυρικός, ήταν το πάθος το μεγάλο, ήταν το δράμα και το κλάμα, ήταν το αργό, το λυπημένο καμπάνισμα, του θανάτου καμπάνισμα, καρδιοχτύπι του θανάτου...

Σήμερα κύλησε η βαριά η πέτρα, άνοιξε ο τάφος, κι ήταν η μεγάλη νίκη. Νίκησε η ζωή τον θάνατο, άνοιξε ο δρόμος από τον θάνατο ξανά προς τη ζωή... Όλοι καρτερούν. Συνάζονται στις εκκλησιές. Σιμώνει η ώρα. Άφωτες κι άφωνες οι εκκλησιές...

Κι άξαφνα μια φωνή ακούγεται,
μια φωνή από μέσα

από την εκκλησιά, από τα βάθη της εκκλησιάς, από τα άγια των αγίων, από τα βάθη των ψυχών, μια φωνή βαριά και μεγάλη, μια φωνή βροντερή κι όμως γλυκύτατη, και λέει:

— «Δεύτε λάβετε φως εκ του ανεσπέρου φωτός!»*

Και μια σπίθα μικρή άναψε μες στο σκοτάδι, μια σπίθα που πήδηξε φλόγα και φώτισε, κι από τη φλόγα αυτή σκόρπισαν στο άψε σβήσε χιλιάδες φλόγες, η μια μετά την άλλη, γοργά, απανωτά, μυριάδες φλόγες και χύθηκε το φως, έτσι σαν ποτάμι φωτερό, σαν ποτάμι λαμπερό, στης πολιτείας τις πλατείες και τα στενά, στου χωριού τις ρούγες* και στις δημοσιές, στα τρίστρατα και τα τετράστρατα της χώρας όλης. Μυριάδες φλογίτσες καίνε τώρα και χαίρονται και τρεμουλιάζουν κι αναπηδούνε. Ποτάμια γίνηκαν, από τούτες τις φλογίτσες, στα χέρια των χριστιανών. Ένα ολόχρυσο ανθρώπινο ποτάμι γεμίζει τους δρόμους, γεμίζει τον τόπο, από την πρώτη χώρα ως το στερνό, το πιο απόμερο χωριό, από τις ρεματιές των βουνών ως τα κύματα της θάλασσας, ένα φεγγερό ποτάμι ανθρώπινο...

Πλημμύρισε φως η χώρα. Πλημμύρισαν φως οι ψυχές. «Υπέρ του καταξιωθήναι ημάς...»* βροντάει μια φωνή. Κι η χαρά ξεσπάει ολομεμιάς:

— Χριστός ανέστη εκ νεκρών!

— Χριστός ανέστη!

— Χριστός ανέστη!

Τ' αδέρφια φιλιούνται σταυρωτά κι όλοι οι χριστιανοί γίνονται αδέρφια εκείνη την ώρα.

— Χριστός ανέστη! ψέλνει ο παπάς.

— Χριστός ανέστη! τραγουδάει το παιδί.

— Χριστός ανέστη! ανακράζει ο μαραγκός κι ο χτίστης.

— Χριστός ανέστη! του χωραφιού οι εργάτες.

— Χριστός ανέστη! ο ναύτης κι ο ψαράς.

— Χριστός ανέστη! κι ο στοχαστής.

— Χριστός ανέστη! σημαίνουν τα καμπαναριά.

— Χριστός ανέστη! χτυπάει κι η βαριά καμπάνα.

Θανάσης Πετσάλης-Διομήδης, *Ελληνικά διηγήματα με θέμα το Πάσχα*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995 (διασκευή)

Ο συγγραφέας, τη νύχτα του Μεγάλου Σαββάτου, μαζί με ένα πλήθος πιστών, γιορτάζει την Ανάσταση του Χριστού.

- Με τι μοιάζει ο κόσμος που πλημμυρίζει τους δρόμους πηγαίνοντας στην Ανάσταση; Γιατί;
- Με τι μοιάζει ο κόσμος μετά το «Δεύτε λάβετε φως»; Τι άλλαξε;
- Ποιο είναι το μήνυμα που σκορπίστηκε σε όλες τις πολιτείες και τα χωριά μαζί με το αναστάσιμο φως;

---

* Δεύτε λάβετε φως εκ του ανεσπέρου φωτός: Ελάτε να πάρετε φως από το φως του Χριστού που δε δύει ποτέ

* ρούγα: δρόμος ή πλατεία

* Υπέρ του καταξιωθήναι ημάς...: Ας παρακαλέσουμε να μας αξιώσει ο Θεός...

Πρωτότυπα πασχαλινά αυγά

ΥΛΙΚΑ

- Αυγά βρασμένα πολύ καλά.
- Ένα δοχείο, που μέσα θα βάλετε νερό και μια ποσότητα ατλακόλλας.
- Μικρά χαρτάκια από γκοφρέ χαρτί ή κρεπ, χαρτιά περιτυλίγματος κομμένα σε μικρά κομμάτια με το χέρι.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ

- Αφού βράσετε τα αυγά, αφήστε τα να κρυώσουν καλά. Ετοιμάστε ένα μείγμα νερού-ατλακόλλας και βουτήξτε ένα ένα τα κομματάκια χαρτιού. Τοποθετήστε τα πάνω στο κάθε αυγό διάσπαρτα ή το ένα δίπλα στο άλλο.
- Αφήστε τα αυγά να στεγνώσουν καλά. Αν θέλετε, όσο η ατλακόλλα δεν έχει στεγνώσει καλά, πασπαλίστε με λίγη χρυσόσκονη. Το ίδιο μπορείτε να κάνετε και με γκοφρέ χαρτί.

Προσοχή όμως γιατί ξεβάφει!

Σημείωση: Μια παραλλαγή της παραπάνω χειροτεχνίας είναι να κόψετε με «κυματιστό» ψαλιδάκι ψιλές λουριδίτσες από οντουλέ χαρτί και να τις κολλήσετε με ρευστή κόλλα πάνω σε ήδη βαμμένο κόκκινο ή άλλο πολύχρωμο αυγό.

Πούλιες, μπαλάκια από γκοφρέ και αυτοκόλλητα είναι μερικές άλλες ιδέες για να διακοσμήσετε αυγά του Πάσχα.

Φαίη Χανή, περιοδικό *Παράθυρο στην εκπαίδευση του παιδιού*, τεύχος 26ο, Μάρτιος - Απρίλιος 2004

Πασχαλινά έθιμα

Αερόστατα της Αρκαδίας

Συναντάται μόνο στο Λεωνίδιο της Αρκαδίας. Την Ανάσταση, οι νέοι που έχουν δημιουργήσει μικρά αερόστατα τ' αφήνουν ελεύθερα να υψωθούν, δημιουργώντας ένα εντυπωσιακότατο θέαμα στον νυχτερινό ουρανό.

Το έθιμο αυτό ισχύει από τα τέλη του 19ου αιώνα. Σχεδόν κάθε σπίτι, βδομάδες πριν, ετοιμάζει το δικό του αερόστατο με καλάμι και χαρτί. Για την πυρόδότησή τους χρησιμοποιείται η «καλυμμάρα», πανί εμποτισμένο με λάδι και πετρέλαιο. Από κάθε ενορία (από τις 5 της Τσακωνιάς) αφήνονται περισσότερα από 100 αερόστατα.

Φανταστείτε το θέαμα!

Πολιτιστικό περιοδικό, *Άωτον... το άκρο του πολιτισμού*, εκδ. Ελληνική Πρωτοβουλία Ο.Ε., Μάιος - Ιούνιος 2005

Terra Kerkyra, εκδ. Terra Editions

Ανάσταση στην Κέρκυρα

Κάθε Μεγάλο Σάββατο πρωί, την ώρα που ο ιερέας βγαίνει από το ιερό με την εικόνα της Αναστάσεως στολισμένη με λουλούδια, οι καμπάνες χτυπούν χαρμόσυνα. Οι νοικοκυρές πετούν στους δρόμους μεγάλα πήλινα δοχεία (μπότιδες) από τα παράθυρα, που πέφτοντας σπάνε σε χίλια κομμάτια και κάνουν μεγάλο θόρυβο.

Αυτό το έθιμο συμβολίζει τη νίκη του Χριστού απέναντι στην αμαρτία και τον θάνατο και βασίζεται σ' έναν στίχο του Ψαλτηρίου: «ποίμανον αυτούς εν ράβδω σιδηρά, ως σκεύη κεραμέως σύντριψον αυτούς», δηλαδή να τους κυβερνάς όπως ο βοσκός τα πρόβατα αλλά με σιδερένιο ραβδί, κάνε τους κομμάτια όπως τα πήλινα δοχεία (Ψαλμ. Β, στιχ. 9).

Πολιτιστικό περιοδικό, *Άωτον... το άκρο του πολιτισμού*, εκδ. Ελληνική Πρωτοβουλία Ο.Ε., Μάιος - Ιούνιος 2005

Τα Λαζαράκια

Το Σάββατο του Λαζάρου τα παιδιά σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας γυρίζουν από πόρτα σε πόρτα τραγουδώντας κάλαντα που μιλούν για την Ανάσταση του Λαζάρου. Κρατούν άβαφα αυγά και μικρά ψωμάκια, τα «Λαζαράκια» ή «Λαζαρέλια». Συνήθως περιέχουν ξηρούς καρπούς, κανέλα, σταφίδες και ταχίνι και είναι πλασμένα σαν ανθρωπάκια με μακρύ ρούχο και σαρίκι στο κεφάλι.

Τα Λαζαρέλια υπάρχουν και σ' ένα έθιμο του Πόντου, μόνο που οι Πόντιοι τα ονομάζουν «κερκέλε» και τα δίνουν μαζί με άσπρα αυγά στα παιδιά που τραγουδούσαν την Κυριακή των Βαΐων.

Πολιτιστικό περιοδικό, *Άωτον... το άκρο του πολιτισμού*, εκδ. Ελληνική Πρωτοβουλία Ο.Ε., Μάιος - Ιούνιος 2005

- Ποιο από τα παραπάνω πασχαλινά έθιμα σας εντυπωσίασε;
- Γνωρίζετε άλλα πασχαλινά έθιμα;

- Η τάξη σας αποφάσισε να κάνει ένα πασχαλινό αφιέρωμα με θέμα: *τα έθιμα του Πάσχα.* Αναζητήστε πληροφορίες και φωτογραφίες για πασχαλινά έθιμα που γίνονται στην περιοχή σας. Ενημερώστε και τις άλλες τάξεις του σχολείου σας για το αφιέρωμα της τάξης σας. Ζητήστε τους να σας βοηθήσουν να εμπλουτίσετε το αφιέρωμά σας.

  Συγκεντρώστε όλες τις εργασίες και ανακοινώστε τες με μια εφημερίδα τοίχου στο σχολείο σας.

Η Ραλλού σάς προτείνει...

Γρηγοριάδου-Σουρέλη Γαλάτεια, Μηλιώρη Πόλυ, Κοντολέων Μάνος, *ανθολόγηση Ελληνικά διηγήματα με θέμα το Πάσχα,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1996.

Μαστρομιχαλάκη Αγγελική, *Πάσχα Ελληνικό,* εκδ. Ακρίτας, Αθήνα, 1999.

Μπάρτζης Γιάννης, *Πασχαλινά διηγήματα,* εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2006.

Παπαδιαμάντης Αλέξανδρος, *Εξοχική Λαμπρή,* εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα, 2005.

Παπαδιαμάντης Αλέξανδρος, *Πασχαλινά διηγήματα,* εκδ. γράμματα, Αθήνα, 2001.

Πασχαλινά διηγήματα Ελλήνων συγγραφέων, 1ο, 2ο, 3ο, 4ο μέρος, εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1990.

Ανθολόγιο: **Μάστορη Βούλα,** *Τότε που πήγαμε βόλτα τον Επιτάφιο*
Βάρναλης Κώστας, *Η μάνα του Χριστού*

16 Ενότητα

Ταξίδια στην Ελλάδα

Σ' αυτή την ενότητα:

- Θα μάθουμε:
  - Να περιγράφουμε με λεπτομέρειες μια διαδρομή με κάποιο μεταφορικό μέσο.
  - Να γράφουμε μια ταξιδιωτική κάρτα.
  - Να διαβάζουμε έναν τουριστικό χάρτη.
  - Να γράφουμε ένα ταξιδιωτικό ημερολόγιο.

- Θα μάθουμε επίσης:
  - Να χρησιμοποιούμε τα παραθετικά των επιθέτων.
  - Να κλίνουμε το επίθετο ο πολύς, η πολλή, το πολύ.
  - Τα εθνικά ονόματα.
  - Να ξεχωρίζουμε τα επίθετα από τις μετοχές.
  - Θα γνωρίσουμε διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας.

Το παραδεισένιο Πήλιο

Το μικρό τρένο που μας πάει από τον Βόλο στις Μηλιές του Πηλίου δεν έχει το όμοιό του. Θυμίζει τις ταχυδρομικές άμαξες του παλιού καλού καιρού. Δεν έχει την ακρίβεια ούτε και την περηφάνια εκείνη των μεγάλων εξπρές*, που ξεκινάνε και σταματούν σαν ανυπόμονα άλογα. Δεν έχει καν το ύφος ότι εκτελεί συγκοινωνία. Θαρρείτε πως βγήκε περίπατο για τη δική του ευχαρίστηση. Πηγαίνει αργά – σα για να χαρεί περισσότερο τη φύση και τον ανοιξιάτικο ήλιο. Σταματάει κατά το κέφι του – σα για να θαυμάσει μια ωραία θέα. Και στους μικρούς σταθμούς, όπου ξαποσταίνει, δημιουργεί μια ατμόσφαιρα φιλική και εγκάρδια.

Στους σταθμούς αυτούς είναι ανθισμένα πεζούλια, καφενεδάκια κάτω από πανύψηλες λεύκες, κόσμος που γνωρίζεται με τον κόσμο του τρένου. Αρχίζουν λοιπόν ατέλειωτες κουβέντες, ο μοναδικός υπάλληλος του τρένου παίρνει παραγγελίες και καλάθια για τον παραπέρα σταθμό, ένας ρομαντικός ταξιδιώτης κατεβαίνει να κόψει λουλούδια των χωραφιών, άλλοι παραγγέλνουν καφέ... Το μικρό τρένο δίνει σ' όλους καιρό για όλ' αυτά. Κι όταν σφυρίζει, δεν είναι για ν' αναγγείλει ασυζήτητα ότι φεύγει, αλλά για να ρωτήσει: «Ε, τι λέτε; Πάμε τώρα;». Κι αν κανείς δεν έχει τελειώσει ακόμα, το μικρό τρένο τον περιμένει. Δε βιάζεται!

Κι αλήθεια: γιατί να βιαστεί; θα ήταν ανόητο. Είναι τόσο ωραία όλα: το ανοιξιάτικο πρωί, η φύση, ο Παγασητικός... Τόσο ωραία! Πουθενά αλλού δε θα 'βρισκε κανείς τόση ομορφιά συνδυασμένη με τόση πραότητα* και ειρήνη! Όλη η φύση, από τον Βόλο στις Μηλιές, έχει μια κυριακάτικη εμφάνιση. Όλα είναι καθαρά στα μικρά χωριά που περνάμε –Αγριά, Λεχώνια– όλα είναι γιορταστικά στα χωράφια, στο φως, στα νερά του κόλπου! Στ' ακροθαλάσσι, μπρος στη φωτεινή, την ονειρεμένη γαλήνη του Παγασητικού...

Γιώργος Χανδρινός, Κώστας Κακκαβάς, Νικόλαος Φώτης, *Η Ελλάδα των τρένων*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2003

* πραότητα: ηρεμία, γαλήνη
* εξπρές: τρένα που αναπτύσσουν μεγάλη ταχύτητα

τικού, βλέπεις γέρικες βάρκες ξεχασμένες σε μια γλυκιά υπνηλία. Κάτω από τις ασημένιες ελιές βόσκουν νωθρά κοπάδια προβάτων. Σ' όλο το μάκρος του δρόμου κυλάνε ρυάκια ανάμεσα από παπαρούνες και χαμομήλια. Οι κερασιές είναι ανθισμένες, κι ο ανοιξιάτικος αέρας είναι γεμάτος ευωδίες. Θεία πραότητα είναι διάχυτη παντού. Κι ο Βρυχών*, μέσα στην κοίτη των λευκών γυαλιστερών χαλικιών του, δεν έχει τίποτα από την τρομερή εντύπωση που υποβάλλει τ' όνομά του: αντί να βρυχάται*, κυλάει φλυαρώντας προς τη γαλανή θάλασσα...

Τα μέρη αυτά, που ο Ιάσων τ' άφησε για να φύγει με την Αργώ του, αξίζουν όλες τις Κολχίδες που ξεκίνησε ν' ανακαλύψει. Η ευλογημένη καρπερότητα της γης, το χρυσό φως που λούζει τα πάντα και η απέραντη ειρηνική ομορφιά των βουνών και των νερών, όλα προσκαλούν σε διαμονή και όχι σε αναχώρηση...

Το μικρό τρένο ανηφορίζει τώρα στην πλαγιά του Πηλίου. Η θέα, όσο πάει, γίνεται πλατύτερη ως που στο τέλος απλώνεται από κάτω μας σαν από αεροπλάνο. Ο Παγασητικός λάμπει ολόκληρος σαν ένας χρυσός καθρέφτης. Ένας απέραντος ελαιώνας ροβολάει προς τη θάλασσα, γεμάτος ασημένια ειρήνη. Ανάμεσα στις ελιές κοκκινίζουν σαν παπαρούνες οι στέγες διασκορπισμένων εξοχικών σπιτιών. Ένα μεγάλο ευτυχισμένο φως λούζει τα πάντα. Και γύρω μας ξετυλίγεται αδιάκοπα η βλάστηση του βουνού: σφεντάμι*, θυμάρια, αγριολούλουδα, ρόδινες αγριοχαρουπιές και δροσερά πλατάνια, που φουντώνουν στις ρεματιές όπου κατρακυλούν γάργαρα τραγουδιστά νερά. Ο γλυκός αέρας έχει ένα άρωμα θυμαριού και λεβάντας. Θα 'λεγε κανείς να μην τελειώσει ποτέ μια τέτοια διαδρομή.

Κώστας Ουράνης, *Ταξίδια στην Ελλάδα,*
Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»,
Αθήνα, 1955 (διασκευή)

---

* Βρυχών: ποτάμι του Πηλίου
* βρυχάται: μουγκρίζει
* σφεντάμι: δέντρο ή θάμνος με ανθεκτικό ξύλο

1. Φανταστείτε ότι είστε και εσείς ένας από τους επιβάτες του μικρού τρένου και περιγράφετε αυτά που είδατε σε έναν φίλο σας. Οι παρακάτω ερωτήσεις θα σας βοηθήσουν στην περιγραφή σας.

- Από πού ξεκινάτε και ποιος είναι ο προορισμός σας;
- Πώς είναι το μικρό τρένο με το οποίο ταξιδεύετε;
- Τι ακριβώς γίνεται σε κάθε σταθμό του τρένου;
- Γιατί το τρένο δε βιάζεται να φτάσει στον προορισμό του;
- Από ποια χωριά περνάει το τρένο;
- Ποιο ποτάμι συναντάτε;
- Πότε η θέα γίνεται πλατύτερη;
- Τι βλέπετε, τι μυρίζετε ανηφορίζοντας στην πλαγιά του Πηλίου;
- Γιατί δε θέλετε να τελειώσει μια τέτοια διαδρομή;

2. Ο συγγραφέας για να κάνει πιο ζωντανές τις εικόνες της περιγραφής του χρησιμοποιεί **παρομοιώσεις.**

- Αντιστοιχίστε σωστά τις παρακάτω φράσεις για να διαβάσετε τις παρομοιώσεις του κειμένου.

Τα μεγάλα εξπρές ξεκινάνε και σταματούν	❍	❍	σαν παπαρούνες.
Ο Παγασητικός λάμπει ολόκληρος	❍	❍	σαν ανυπόμονα άλογα.
Οι στέγες των εξοχικών σπιτιών	❍	❍	σαν ένας χρυσός
κοκκινίζουν	❍	❍	καθρέφτης.

- Φτιάξτε τώρα δύο δικές σας παρομοιώσεις, για να ομορφύνετε περισσότερο την περιγραφή του τρένου που ανεβαίνει στο Πήλιο.

Το τρένο σκαρφαλώνει στις πλαγιές του βουνού σαν .....

Το τρένο ξαποσταίνει στους σταθμούς σαν .....

3. Ο συγγραφέας στην περιγραφή του χρησιμοποιεί πολλά επίθετα.
Υπογραμμίστε τα επίθετα στις παρακάτω προτάσεις.

«Τα δρομάκια είναι καθαρά στα μικρά χωριά».

«Στο ακροθαλάσσι οι βάρκες φαίνονται γέρικες και ξεχασμένες σε μια γλυκιά υπνηλία».

Ένα επίθετο μπορεί:

α) να εμφανίζεται δίπλα στο ουσιαστικό, π.χ. **πανέμορφα** ακρογιάλια, ή

β) να συνδέεται με το ουσιαστικό με ένα συνδετικό ρήμα, π.χ. **είμαι, φαίνομαι, γίνομαι, ονομάζομαι** κ.ά. (να είναι δηλαδή κατηγορούμενο), π.χ. Τα ακρογιάλια του νησιού **είναι πανέμορφα.**

- Κυκλώστε στις παρακάτω προτάσεις τα επίθετα που λειτουργούν ως κατηγορούμενα.
  - ✿ Όλη η φύση έχει μια κυριακάτικη εμφάνιση.
  - ✿ Ο ανοιξιάτικος αέρας είναι γεμάτος ευωδίες.
  - ✿ Όσο ανεβαίνουμε στο βουνό, η θέα γίνεται πλατύτερη.
  - ✿ Το όμορφο ποτάμι ονομάζεται Βρυχών.
  - ✿ Ο καιρός φαίνεται ωραίος.
  - ✿ Στις ρεματιές κατρακυλούν γάργαρα νερά.

4. Ξαναγράψτε το παρακάτω κείμενο βάζοντας στη θέση των χρωματισμένων επιθέτων συνώνυμά τους. Τι παρατηρείτε; Αλλάζει κάτι; Αν δυσκολευτείτε, συμβουλευτείτε το λεξικό σας.

Το μικρό μας τρένο δε βιαζόταν. Νόμιζες πως ήθελε κι αυτό να απολαύσει την **όμορφη** θέα. Τα **νωθρά** κοπάδια των προβάτων έβοσκαν κάτω από τις ασημένιες ελιές. Από ψηλά τα **γάργαρα** νερά του ποταμού έτρεχαν να συναντήσουν την **ήρεμη** θάλασσα. **Τρομερή** εντύπωση μου έκαναν τα **λευκά γυαλιστερά** χαλίκια που φαίνονταν στην κοίτη του ποταμού. Κανείς δεν ήθελε να φύγει από αυτό το **θαυμάσιο** μέρος.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Η Ρόδος

Η Ρόδος είναι το μεγαλύτερο νησί των Δωδεκανήσων. Δίκαια την αποκαλούν το μαργαριτάρι της Μεσογείου. Οι σπάνιες ομορφιές της ξεδιπλώνονται σε κάθε γωνιά της: γοητευτικές παραλίες, όμορφα λιμανάκια, χωριά με παραδοσιακά πέτρινα σπίτια.

Νησί πλουσιότατο σε ιστορία, αφού υπήρξε σημαντικό κέντρο της αρχαιότητας. Από το 1309 έως το 1519 βρισκόταν στην κατοχή των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννου και τότε χτίστηκε η μεσαιωνική πόλη που κυριαρχεί ακόμη στην πόλη της Ρόδου.

Το νησί αποτελεί κάθε εποχή του χρόνου επίγειο παράδεισο για Έλληνες και ξένους τουρίστες.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Κυριότερα Σύμβολα

Ιστορικό κτήριο, δρόμος, πλατεία	Αθλητικό κέντρο	Γιορτές
Μουσείο, πινακοθήκη	Πληθυσμός	Τηλέφωνο
Εκκλησία, μοναστήρι	Διεθνές αεροδρόμιο	Ανοιχτά
Τζαμί	Αεροδρόμιο εσωτερικού	Κλειστά
Κοιμητήριο	Φεριμπότ	Είσοδος με εισιτήριο
Κάστρο, φρούριο	Σταθμός ΟΣΕ	Επιτρέπεται η λήψη φωτογραφιών
Αρχαιολογικός χώρος	Σταθμός ΗΣΑΠ	Πρόσβαση ανάπηρικών αμαξιδίων
Θέατρο	Γραμμή λεωφορείου	Περιήγηση με ξεναγό
Πάρκο, κήπος	Γραμμή ΗΛΠΑΠ	Εστιατόριο, ταβέρνα
Ζωολογικός κήπος, ενυδρείο	Πληροφορίες τηλεφώνου	Καφενείο
Θεματικό πάρκο	Πληροφορίες, τουριστ. αστυνομία	Θεία λειτουργία
Αξιοθέατο φυσικής ομορφιάς	Αγορά	Παραλία

Συμπληρωματικά Σύμβολα για Ξενοδοχεία και Εστιατόρια

FAX	Θαλάσσια σπορ	Δεκτές πιστωτικές κάρτες
Δωμάτιο με μπάνιο	Κήπος, αυλή	Κατηγορία ξενοδοχείου βάσει τιμής

Σύμβολα για Χαρτες και Διαγραμματα

Διεθνές αεροδρόμιο	Εκκλησία, μοναστήρι (για χάρτη πόλης)	Νοσοκομείο με εξωτερικά ιατρεία
Αεροδρόμιο εσωτερικού	Εκκλησία, μοναστήρι	Αστυνομικό τμήμα
Κύριο λιμάνι	Αρχαιολογικός χώρος	Ταχυδρομείο
Σταθμός ΟΣΕ	Κάστρο, φρούριο	Τουαλέτες ανδρών-γυναικών
Σταθμός ΗΣΑΠ	Αξιοθέατο φυσικής ομορφιάς	Κατάστημα
Αφετηρία ή σταθμός λεωφορείου	Εξαιρετική θέα	Μπαρ
Τελικός σταθμός ΗΣΑΠ	Κρήνη, πηγή	Καφενείο
Πληροφορίες, τουριστ. αστυνομία	Παραλία	Χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων

Σύμβολα για τους Δρομους

- Εθνική οδός
- Οδός ασφαλτοστρωμένη
- Οδός μη ασφαλτοστρωμένη
- Δύσβατη οδός ή μονοπάτι
- Γραφικός δρόμος
- Γραφικό μονοπάτι

Αρχαία Κάμειρος

Ανάμεσα στα ερείπια αυτής της σημαντικής δωρικής πόλης, βλέπουμε τον ναό της Πολιάδος Αθηνάς, του 6ου αι. π.Χ.

5

Σκάλα Καμείρου

Κατάλληλο μέρος για ξεκούραση, η Σκάλα Καμείρου χρησίμευε άλλοτε ως επίνειο για την αρχαία Κάμειρο.

6

Το Κάστρο της Κρητηνίας, *χτισμένο από τους Ιππότες της Ρόδου, ήταν ένα από τα σημαντικότερα οχυρά τους.*

Το Σιάνα *είναι ένα παραδοσιακό χωριό, με όμορφα πέτρινα σπίτια.*

Έμπωνας

Ορεινό χωριό στους πρόποδες του όρους Ατάβυρος, γνωστό για τα αμπέλια και τα ωραία κρασιά του.

7

Μονόλιθος

Ένα κάστρο του 15ου αι., φωλιασμένο στον μονοκόμματο βράχο, δεσπόζει πάνω από το χωριό. Χτίστηκε από τους Ιππότες της Ρόδου.

8

Μονή Σκιάδι

Η Μονή χτίστηκε το 18ο-19ο αι. Έξω από το χωριό Αρνίθα, δείτε την παλαιοχριστιανική βασιλική της Αγίας Ειρήνης.

9

Οδηγοί του κόσμου, Τα ελληνικά νησιά, εκδ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Αθήνα, 1998

Πεταλούδες

Χιλιάδες πεταλούδες γεμίζουν κάθε καλοκαίρι την ήρεμη κοιλάδα των πεταλούδων.

4

Μονή Παναγίας Φιλερήμου

Η Μονή είναι χτισμένη στην πλαγιά του όρους Φιλέρημος. Το καθολικό της είναι του 14ου αι.

3

Αρχαία Ιαλυσός

Χτισμένη σ' ένα ύψωμα με καταπληκτική θέα, η αρχαία αυτή πόλη κατοικήθηκε από το 2500 π.Χ. Ανάμεσα στα ερείπια βλέπουμε και μια ακρόπολη του 3ου αι. π.Χ.

2

Οδηγός του Επισκέπτη

100.000. 25 χλμ. ΝΔ από την πόλη της Ρόδου. Εμπορικό λιμάνι, πόλη της Ρόδου. πόλη της Ρόδου (0241 23255). Γιορτή κρασιού στο πάρκο Ροδίνι, τέλη Αυγ.

Πόλη της Ρόδου

Το λιμάνι Μανδράκι είναι το κέντρο της πόλης, μιας από τις πιο τουριστικές πόλεις της Ελλάδας.

1

Φαληράκι

Αγαπημένο μέρος της νεολαίας, προσφέρει δυνατές συγκινήσεις τη νύχτα και εγκαταστάσεις για θαλάσσια σπορ την ημέρα.

14

Ο Φαρακλός

χρησιμοποιούνταν από τους Ιππότες της Ρόδου ως φυλακή.

13

Κοσκινού

Αυτό το παραδοσιακό χωριουδάκι είναι γεμάτο με μωσαϊκά από χοκλάκια.

15

Επτά Πηγές

Οι Επτά Πηγές προμηθεύουν νερό σ' αυτή την πανέμορφη περιοχή.

13

Κύρια Αξιοθέατα

★ Πόλη της Ρόδου

★ Λίνδος

Αρχάγγελος

Χτισμένος σε μια μαγευτική τοποθεσία, είναι ένα από τα πιο γνωστά μέρη του νησιού, με μεγάλη παράδοση σε είδη χειροτεχνίας.

12

Λίνδος

Από τα πιο γνωστά μέρη του νησιού. Η ακρόπολη, χτισμένη στην κορυφή του λόφου, δεσπόζει πάνω από την πόλη.

11

Μονή Ταξιάρχη Μιχαήλ του Θάρρι

Κρυμμένη μέσα στην εξοχή, η Μονή Θάρρι έχει ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες, μερικές από τον 12ο αι.

10

1. Συμβουλευτείτε τον χάρτη και λύστε το σταυρόλεξο της Ρόδου.

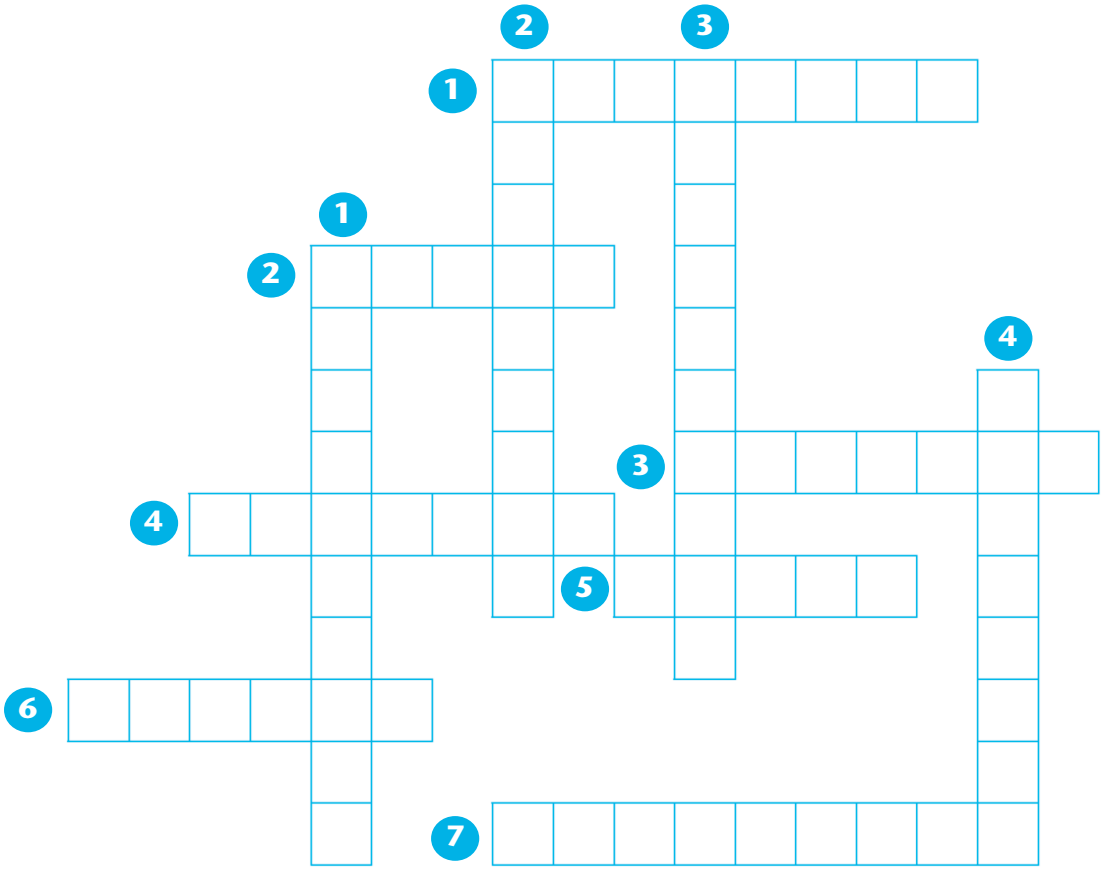

Οριζόντια

1. Χρησιμοποιούνταν από τους Ιππότες της Ρόδου σαν φυλακή.
2. Επτά από αυτές προμηθεύουν νερό σ' αυτή την πανέμορφη περιοχή.
3. Ορεινό χωριό στους πρόποδες του όρους Ατάβυρος.
4. Η αρχαία αυτή πόλη είναι χτισμένη σε ένα ύψωμα με καταπληκτική θέα.
5. Η πρωτεύουσα του νησιού.
6. Αυτό το μοναστήρι βρίσκεται κοντά στο χωριό Αρνίθα.
7. Το κάστρο της... ήταν από τα σημαντικότερα οχυρά των Ιπποτών (στη γενική).

Κάθετα

1. Αυτή η περιοχή κάθε καλοκαίρι γεμίζει από χιλιάδες...
2. Το μοναστήρι αυτό της Παναγίας πήρε το όνομά του από το όρος που είναι χτισμένο.
3. Αυτό το χωριό έχει μεγάλη παράδοση στα είδη χειροτεχνίας.
4. Σ' αυτή την αρχαία πόλη υπάρχει ο ναός της Πολιάδος Αθηνάς.

2. Κοιτάξτε προσεκτικά τον χάρτη της Ρόδου και βρείτε:

- Με τι μέσο μπορεί να πάει κάποιος από την πόλη της Ρόδου στις Πεταλούδες;
- Ποια διαδρομή θα συστήνατε σε κάποιον που θέλει να δει τις αρχαιότητες του νησιού;
- Πώς μπορεί κάποιος, που βρίσκεται στη Σκάλα Καμείρου, να επισκεφτεί τη Μονή της Παναγίας Τσαμπίκας;
- Πού θα μπορούσε να κολυμπήσει κάποιος σε απόσταση μέχρι 20 χλμ. από την πόλη της Ρόδου;

3. Η παραλία της Λίνδου είναι **κατάλληλη** για θαλάσσια σπορ. Η παραλία στο Φαληράκι, όμως, είναι **καταλληλότερη**, γιατί έχει διασκεδαστικές νεροτσουλήθρες αλλά και τα απαραίτητα για όλα τα θαλάσσια σπορ. Για όσους προτιμούν την ιστιοπλοΐα το Πρασονήσι είναι **η καταλληλότερη** παραλία. Με λίγα λόγια, στη Ρόδο μπορεί να βρει κανείς **καταλληλότατες** παραλίες για θαλάσσια σπορ.

Ο **συγκριτικός και υπερθετικός βαθμός** του επιθέτου σχηματίζονται μονολεκτικά (με μία λέξη) ή περιφραστικά (με περισσότερες από μία λέξεις), σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα.

Θετικός βαθμός	**Συγκριτικός βαθμός**	**Σχετικός Υπερθετικός βαθμός**	**Απόλυτος Υπερθετικός βαθμός** (χωρίς σύγκριση)
κατάλληλος	καταλληλότερος ή πιο κατάλληλος	ο καταλληλότερος ή ο πιο κατάλληλος	καταλληλότατος ή πολύ κατάλληλος

Ο συγκριτικός και ο υπερθετικός βαθμός λέγονται και **παραθετικά** του επιθέτου.

Τα παραθετικά των επιθέτων σε –ύς, -ιά, -ύ σχηματίζονται με την κατάληξη ***-ύτερος, -ύτατος,*** π.χ. βαθύς, βαθύτερος, βαθύτατος.

Κάποια επίθετα σχηματίζουν τα μονολεκτικά παραθετικά τους με διαφορετικό τρόπο.

Θετικός βαθμός	**Συγκριτικός βαθμός**	**Σχετικός Υπερθετικός βαθμός**	**Απόλυτος Υπερθετικός βαθμός**
καλός	καλύτερος	ο καλύτερος	άριστος
μικρός	μικρότερος	ο μικρότερος	ελάχιστος
πολύς	περισσότερος (πιότερος)	ο περισσότερος	–
κακός	χειρότερος	ο χειρότερος	–
λίγος	λιγότερος	ο λιγότερος	ελάχιστος
μεγάλος	μεγαλύτερος	ο μεγαλύτερος	μέγιστος

Βάλτε τα επίθετα που είναι στην παρένθεση στον κατάλληλο βαθμό για να διαβάσετε τα σχέδια μιας οικογένειας που ετοιμάζεται να ταξιδέψει στη Ρόδο.

— Τι λέτε να πηγαίναμε με το πλοίο «Μεσόγειος»; λέει ο Φάνης.

— Α πα πα! του απαντά η Άννα. Εγώ λέω να πάμε με το «Φαίδων», που είναι ..... (γρήγορος) πλοίο από το «Μεσόγειος».

— Το «Μεσόγειος» μπορεί να είναι ..... (αργό) πλοίο από το «Φαίδων» αλλά είναι ..... (μεγάλο) από αυτό. Αν θέλουμε να ταξιδέψουμε γρήγορα, να πάμε με το «Άνεμος», λέει ο Φάνης, που είναι ..... (γρήγορο) πλοίο της γραμμής.

— Ναι, αλλά το «Άνεμος» είναι και ..... (ακριβό) από όλα τα πλοία, απαντά η Άννα. Για μένα το ..... (καλό) μέσο είναι το αεροπλάνο. Είναι το ..... (γρήγορο) και το ..... (άνετο) μέσο.

Κι εκεί που τα παιδιά συμφώνησαν να ταξιδέψουν με αεροπλάνο στη Ρόδο, ξαφνικά ανοίγει η πόρτα και μπαίνει ο πατέρας.

«Παιδιά, έβγαλα εισιτήρια με το "Μεσόγειος". Ήταν ..... (φτηνός) που βρήκα!»

4. Βρείτε τον πίνακα με τα σύμβολα στον χάρτη της Ρόδου και γράψτε κάτω από το καθένα τη σημασία του.

....

....

Ταξιδιωτικές εντυπώσεις

29 Απριλίου 1955

Πρωί. Εθνικό Μουσείο. Περικλείει όλη την ομορφιά του κόσμου. Οι Κόρες θα με συγκινούσαν, το ήξερα, ωστόσο η μαγεία που μου μετέδωσαν διαρκεί ακόμα. Μου δίνουν την άδεια να επισκεφθώ τα υπόγεια, όπου έχουν βάλει μερικές για να τις προστατέψουν από τις καταστροφές κατά τη διάρκεια του πολέμου*. Κι εκεί στο υπόγειο, όπου τις έριξε η ιστορία, χαμογελούν ακόμα κάτω από τη σκόνη και τα άχυρα που τις σκεπάζουν. Κι αυτό το χαμόγελο πάνω από είκοσι πέντε αιώνες ζεσταίνει, πληροφορεί και ενθαρρύνει ακόμα. Βγαίνω λίγο ζαλισμένος από τούτη την τελειότητα.

Φακίνου Ευγενία, *Ελληνικό Πανόραμα*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1995

Ύστερα φεύγουμε για το Σούνιο. Όσο πλησιάζουμε στο Σούνιο, το φως γίνεται πιο φρέσκο και πιο έντονο. Στο ακρωτήριο, στη βάση του ναού, δεν υπάρχει πια παρά ο άνεμος. Ο ίδιος ο ναός με αφήνει ψυχρό. Ετούτο το υπερβολικά άσπρο μάρμαρο μοιάζει με στόκο. Όμως ο κάβος πάνω στον οποίο ανυψώνεται είναι ένα μέρος δύσκολο να το περιγράψεις. Προχωρεί μέσα στη θάλασσα σαν κάσαρο* απ' όπου εποπτεύεις στο βάθος τον στόλο των νησιών, ενώ πίσω, δεξιά κι αριστερά, η θάλασσα αφρίζει στις πλαγιές. Ο σφοδρός άνεμος σφυρίζει τόσο δυνατά ανάμεσα στους κίονες, που έχεις την αίσθηση ζωντανού δάσους. Ανακινεί τον γαλάζιο αέρα, ρουφάει τον αέρα της θάλασσας, τον ανακατεύει με τα αρώματα που ανεβαίνουν από τον λόφο που είναι σκεπασμένος με μικροσκοπικά και δροσερά λουλούδια. Κουρνιασμένο στη βάση του ναού για να προστατευτεί από τον άνεμο, το φως γίνεται μονομιάς πιο καθαρό. Στο βάθος τα νησιά πλέουν ακυβέρνητα. Ούτε ένα πουλί. Η θάλασσα αφρίζει ελαφρά ως τον ορίζοντα. Τέλεια στιγμή.

Τέλεια, εκτός από εκείνο το νησί απέναντι, τη Μακρόνησο, άδειο σήμερα είναι αλήθεια, που όμως υπήρξε νησί εξορίας για το οποίο μου διηγούνται φριχτά πράγματα. Γευματίζουμε κάτω, στη μικρή παραλία, με ψάρια και τυρί μπροστά στα μεγάλα ψαροκάικα του μικρού λιμανιού. Στα μισά περίπου του απογεύματος, τα χρώματα σκουραίνουν, τα νησιά στερεοποιούνται, ο ουρανός χαλαρώνει. Σ' όλο τον δρόμο του γυρισμού είδα το πιο ωραίο φως πάνω στους ελαιώνες, τις συκιές με τα καταπράσινα φύλλα, τα αραιά κυπαρίσσια και τους ευκάλυπτους.

6, 7, 8 Μαΐου

Τα κίτρινα νησάκια σαν σωρός σιτάρι πάνω στη γαλάζια θάλασσα. Πλέουμε ανάμεσα σ' αυτά τα μακρινά νησιά πάνω σε μια φωτισμένη θάλασσα που ρυτιδώνεται απαλά. Παραπλέουμε για πολλή ώρα τη Σύρο. Σε λίγο ξεπροβάλλει η Μύκονος και όσο προχωράει η μέρα διαγράφεται καλύτερα το φιδίσιο κεφάλι της που προεκτείνεται προς τη Δήλο,

---

* Β΄ παγκόσμιος πόλεμος

* κάσαρο: τμήμα του καταστρώματος που βρίσκεται στην πρύμνη ενός πλοίου

άφαντη ακόμα πίσω από τη Ρήνεια. Ο ήλιος βασιλεύει την ώρα που βρισκόμαστε σχεδόν στο κέντρο ενός κύκλου από νησιά που αρχίζουν να αλλάζουν χρώματα: μουντό χρυσό, χρώμα του κυκλάμινου, πράσινο βιολετί. Ύστερα τα χρώματα σκουραίνουν και πάνω στη θάλασσα, που λάμπει ακόμα, οι όγκοι των νησιών γίνονται βαθυγάλαζοι. Τότε μια παράξενη και απέραντη γαλήνη πέφτει στα νησιά.

Η νύχτα έχει πέσει όταν κατεβαίνουμε στη Μύκονο. Τόσες εκκλησίες όσα και σπίτια. Κατάλευκα. Περιπλανιόμαστε στα δρομάκια με τα πολύχρωμα μαγαζιά. Στους κατασκότεινους δρόμους ανασαίνουμε τη μυρωδιά από το αγιόκλημα. Το φεγγάρι λάμπει αμυδρά πάνω από τις άσπρες ταράτσες. Ξανανεβαίνουμε στο πλοίο και πλαγιάζω τόσο ευτυχισμένος, που δεν αισθάνομαι καν την κούρασή μου.

Αλμπέρ Καμύ, *Σελίδες για την Ελλάδα του 20ού αιώνα. Κείμενα Γάλλων ταξιδιωτών*, εκδ. Ολκός, Αθήνα, 1995 (διασκευή)

Αιγαίο... κάθε σταγόνα ωκεανός, φωτογραφία Δημήτρης Ταλιάνης, εκδ. Τοπίο

1. Ο συγγραφέας ταξίδεψε σε διάφορα μέρη της Ελλάδας και έγραψε τις εντυπώσεις του από αυτά τα ταξίδια. Κρατούσε σημειώσεις κάθε φορά που κάτι τον ενδιέφερε και δεν ήθελε να το ξεχάσει. Συμπληρώστε το ημερολόγιό του με τις σημειώσεις που λείπουν από το Εθνικό Μουσείο, το Σούνιο, τις Κυκλάδες και τη Μύκονο:

ημερομηνία				6 Μαΐου 1955
τόπος	Εθνικό Μουσείο			
ώρα		μεσημέρι		
πώς ταξίδεψε				
εικόνες που τον εντυπωσίασαν			νησιά που αλλάζουν χρώματα όλη την ώρα	
ήχοι και μυρωδιές που έφτασαν κοντά του				μυρωδιά από το αγιόκλημα

2. Αν ήσαστε ζωγράφοι, ποιο μέρος από αυτά που επισκέφτηκε ο συγγραφέας θα θέλατε να ζωγραφίσετε; Βρείτε την περιγραφή του μέσα στο κείμενο. Ποιες λέξεις του κειμένου θα σας οδηγούσαν στα σχήματα και στα χρώματα που θα διαλέγατε;

3. Φτιάξτε λίστες λέξεων με ουσιαστικά, επίθετα, μετοχές, ρήματα και επιρρήματα από το κείμενο που σας δυσκόλεψαν και φοβάστε ότι θα ξεχάσετε. Αναζητήστε στο λεξικό σας τη σημασία των λέξεων αυτών.

ουσιαστικά	επίθετα	μετοχές	ρήματα	επιρρήματα

Προσπαθήστε να γράψετε ένα μικρό κείμενο 50-100 λέξεις χρησιμοποιώντας όσο πιο πολλές λέξεις μπορείτε από τις λίστες που φτιάξατε. Μην ξεχάσετε να γράψετε κι έναν τίτλο για το κείμενό σας.

4. Ο συγγραφέας την επόμενη μέρα επισκέφτηκε τη Δήλο. Γράψτε στα κενά του παρακάτω κειμένου τις αντίθετες λέξεις από αυτές που είναι στην παρένθεση, για να διαβάσετε τις πρώτες εντυπώσεις του από το νησί.

«Το πρωί ένα θεϊκό ..... (σκοτάδι) πέφτει πάνω στα ..... (μαυρισμένα) σπίτια της Μυκόνου. Βάζουμε ..... (πρύμνη) για τη Δήλο. Η θάλασσα είναι ..... (άσχημη), διάφανη και ..... (βρώμικη) πάνω από τον βυθό που διακρίνεται κιόλας. Καθώς ..... (απομακρυνόμαστε) στη Δήλο, αντικρίζουμε στις ..... (τελευταίες) πλαγιές του νησιού ..... (μικροσκοπικά) τσαμπιά παπαρούνες.

5. Ο συγγραφέας περιγράφει την ώρα του ηλιοβασιλέματος όταν γυρίζει από το Σούνιο. Βρείτε στο κείμενο και αντιγράψτε πώς την περιγράφει.

.....

.....

.....

6. Ακολουθήστε το φως στο ταξίδι του συγγραφέα στο Σούνιο. Το πρωί είναι φρέσκο και έντονο. Το μεσημέρι είναι πιο φρέσκο και πιο έντονο. Στον γυρισμό είναι το πιο ωραίο φως που έχει δει.

- Προσπαθήστε να κάνετε το ίδιο και με το επίθετο **άδειος** στην πρόταση «Το νησί είναι σήμερα άδειο». Τα καταφέρατε; Τι παρατηρείτε; Μπορούν όλα τα επίθετα να σχηματίσουν παραθετικά;

Δεν έχουν συγκριτικό και υπερθετικό βαθμό τα επίθετα που σημαίνουν:
- ύλη: ασημένιος, ξύλινος, χάρτινος κτλ.
- καταγωγή ή συγγένεια: αδερφικός, καλαματιανός κτλ.
- τόπο ή χρόνο: γήινος, χτεσινός κτλ.
- κατάσταση που δεν αλλάζει: ολόκληρος, ζωντανός, άδειος κτλ.

- Κυκλώστε τη σωστή λέξη από αυτές που είναι στην παρένθεση και συμπληρώστε τις προτάσεις:

- Ο ήλιος, την ώρα που βουτούσε στη θάλασσα, έβαψε τον ουρανό με το ..... (χρυσαφένιο, πιο χρυσαφένιο) φως του.
- Ο καπετάν Νικόλας είναι ..... (ο πιο έμπειρος, πιο έμπειρος) από τους παλιότερους ναυτικούς του νησιού αλλά και ..... (πιο ήρεμος, ο πιο ήρεμος) άνθρωπος από τους συνομήλικούς του.
- Η πόρτα του κάστρου ήταν πολύ παλιά και ..... (σιδερένια, πολύ σιδερένια) με ανάγλυφες παραστάσεις.
- Περπατήσαμε ως το ..... (νότιο, νοτιότερο) μέρος του νησιού και τότε ο ..... (πολύ θαλασσινός, θαλασσινός) αέρας μάς δρόσισε.

Άνοιξα του Αιγαίου τη θύρα

Άνοιξα του Αιγαίου τη θύρα
την περνώ φτάνω στη Θήρα

απ' την Άνδρο και τη Σύρο
κύματα χορό θα σύρω

για να πάω στην Αίγινα
γλαροπούλι έγινα

Πάτμο, Λέρο, Κω και Ρόδο
ροδοπέταλα από ρόδο

άπορος πατάω στον Πόρο
δίχως να 'χω κάποιον πόρο

όλοι παίρνουν απ' την Πάρο
κι εγώ πάω για να πάρω

και ρωτάω έναν ψαρά
«προς τα πού είναι τα Ψαρά;»

Τήνος, Μύκονος και Μήλος
στα φτερά του μ' έχει ο μύλος

«δεν υπάρχει σκόπελος»
μου φωνάζει η Σκόπελος

παίζω σε γιαλό και σ' άμμο
απ' τη Λήμνο πάω στη Σάμο

Μυτιλήνη και στη Χιο
τριγυρίζω σαν στοιχειό

σ' ένα δέλφινα καβάλα
πάω στη Θάσο, στην Καβάλα

στη Μακεδονία, στη Θράκη
κι από Κρήτη Σαμοθράκη.

Θέτη Χορτιάτη,
Παιχνιδόλεξα, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1986

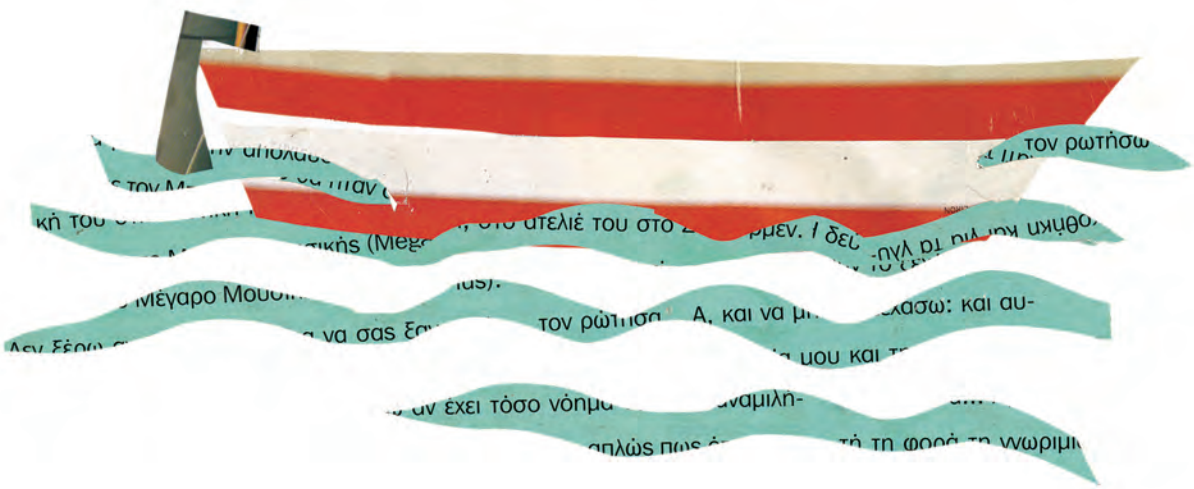

1. Η ποιήτρια ταξιδεύει με τη φαντασία της στα νησιά του Αιγαίου. Βρείτε στον χάρτη της Ελλάδας τα μέρη όπου ταξιδεύει και ταξιδέψτε μαζί της.

2. Η ποιήτρια ταξιδεύει σε διάφορα μέρη της Ελλάδας και μιλάει με τους κατοίκους που μένουν σ' αυτά τα μέρη, π.χ. στην Αθήνα με έναν Αθηναίο και μια Αθηναία, στη Θεσσαλονίκη με έναν Θεσσαλονικιό και μια Θεσσαλονικιά.

Εθνικά ονόματα είναι οι λέξεις που δηλώνουν τον κάτοικο ενός τόπου (χώρας, πόλης κτλ.) ή αυτόν που κατάγεται από αυτό τον τόπο.

Συναντήστε τους κατοίκους σε διάφορα μέρη της Ελλάδας:

Καταλήξεις	Ονόματα τόπων	αρσενικό	θηλυκό
-ιώτης, -ιώτισσα	Άνδρος	.....	.....
	Θάσος	.....	.....
	Θράκη	.....	.....
	Σαμοθράκη	.....	.....
	Πόρος	.....	.....
	Σάμος	.....	.....
	Καβάλα	.....	.....
-ιανός, -ιανή	Πάρος	.....	.....
	Σύρος	.....	.....
	Ψαρά	.....	.....
	Καλαμάτα	.....	.....
	Καστοριά	.....	.....

Καταλήξεις	Ονόματα τόπων	αρσενικό	θηλυκό
-ιακός, -ιακή	Τήνος	.....	.....
-ίτης, -ίτισσα	Σκόπελος Αίγινα Ρόδος	....	....
-ιος, -ια	Πάτμος Λέρος	....	....
-ιός, -ιά	Μυτιλήνη Θεσσαλονίκη Λήμνος	....	....
-ιάτης, -ιάτισσα	Μύκονος	.....	.....
-αίος, -αία	Λάρισα Κέρκυρα	.....	.....
-όνας, -ισσα	Μακεδονία	.....	.....
-ικός, -ικιά	Κρήτη	.....	.....
-ώτης, -ώτισσα	Κως Χίος	.....	.....

Γράψτε τώρα πώς λέγονται οι κάτοικοι στη δική σας περιοχή:

....

3. Αντιγράψτε τα ζευγάρια των λέξεων από το ποίημα που, ενώ ακούγονται ίδιες, έχουν διαφορετική σημασία και ορθογραφία:

.....

.....

.....

Λεξιλόγιο της ενότητας

Οι παρακάτω λέξεις είναι σχετικές με το ταξίδι. Βοηθήστε τες να επιβιβαστούν στο κατάλληλο βαγόνι του τρένου για να ξεκινήσουν το δικό τους ταξίδι:

ταξιδιώτης, ρομαντικός, -ή, -ό, αναχώρηση, διαμονή, διαδρομή, επισκεφθώ, κάβος, πλέω, γυρισμός, πλοίο, περιπλανιέμαι, λιμάνι, τουρίστας, αρχαιολογικός, -ή, -ό, αξιοθέατο, τουριστικός, -ή, -ό, ξενάγηση, περιήγηση, τοποθεσία, θέα, ονειρεμένος, -ή, -ό, ερείπια, μαγευτικός, -ή, -ό, μουσείο

Για να δω τι έμαθα...

Σημειώνω ένα ✓ στο αντίστοιχο κουτάκι

Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	**Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια**	**Μπορώ μόνος μου**	**Μπορώ να βοηθήσω τον συμμαθητή μου**
Να περιγράφω μια διαδρομή με λεπτομέρειες.			
Να χρησιμοποιώ τα παραθετικά των επιθέτων.			
Να χρησιμοποιώ και να γράφω σωστά το επίθετο ο πολύς, η πολλή, το πολύ και το επίρρημα πολύ.			
Να βρίσκω τα εθνικά ονόματα.			
Να γράφω μια ταξιδιωτική κάρτα.			
Να βρίσκω πληροφορίες σ' έναν τουριστικό χάρτη.			
Να ξεχωρίζω τα επίθετα από τις μετοχές.			
Να γράφω ένα ταξιδιωτικό ημερολόγιο.			

Η Ραλλού σάς προτείνει...

Βερν Ιούλιος, *Ο γύρος του κόσμου σε 80 μέρες,* εκδ. Στρατίκη, Αθήνα, 1999.

Καζαντζάκης Νίκος, *Ταξιδεύοντας,* εκδ. Καζαντζάκης, Αθήνα, 1969.

Καΐμη Τζούλιο, *Ελληνικά τοπία,* εκδ. Γαβριηλίδης, Αθήνα, 1993.

Κόντογλου Φώτης, *Το Αϊβαλί, η πατρίδα μου,* εκδ. Παπαδημητρίου, Αθήνα,1994.

Λάγκερλεφ Σέλμα, *Το θαυμαστό ταξίδι του Νιλς Χόλγκερσον,* εκδ. Άγκυρα, Αθήνα, 1989.

Μάργαρης Ν.Σ., *Πατριδογνωσία,* εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα, 1992.

Μυριβήλης Στρατής, *Απ' την Ελλάδα,* εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα, 1956.

Φακίνου Ευγενία, *Ελληνικό Πανόραμα,* εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1995.

Ανθολόγιο: Ιούλιος Βερν, *Περίπατος στο βυθό της θάλασσας*

Τα ουσιαστικά

Τα ουδέτερα ουσιαστικά σε -ος:

Ενικός αριθμός				
Ονομ.	το	λάθ**ος**	το	μέγεθ**ος**
Γεν.	του	λάθ**ους**	του	μεγέθ**ους**
Αιτ.	το	λάθ**ος**	το	μέγεθ**ος**
Κλητ.		λάθ**ος**		μέγεθ**ος**

Πληθυντικός Αριθμός				
Ονομ.	τα	λάθ**η**	τα	μεγέθ**η**
Γεν.	των	λαθ**ών**	των	μεγεθ**ών**
Αιτ.	τα	λάθ**η**	τα	μεγέθ**η**
Κλητ.		λάθ**η**		μεγέθ**η**

Τα ρήματα

Ένα ρήμα που μας φανερώνει ότι κάτι θα είναι τελειωμένο σε μια ορισμένη στιγμή (πριν αρχίσει κάτι άλλο) λέμε ότι βρίσκεται σε χρόνο **συντελεσμένο μέλλοντα.**

Ενεργητική φωνή		
Οριστική		
Εξακολουθητικός Μέλλοντας	**Συνοπτικός Μέλλοντας**	**Συντελεσμένος Μέλλοντας**
θα δένω	θα δέσω	θα έχω δέσει
θα δένεις	θα δέσεις	θα έχεις δέσει
θα δένει	θα δέσει	θα έχει δέσει
θα δένουμε	θα δέσουμε	θα έχουμε δέσει
θα δένετε	θα δέσετε	θα έχετε δέσει
θα δένουν(ε)	θα δέσουν(ε)	θα έχουν(ε) δέσει

Παθητική φωνή		
Οριστική		
Εξακολουθητικός Μέλλοντας	**Συνοπτικός Μέλλοντας**	**Συντελεσμένος Μέλλοντας**
θα δένομαι	θα δεθώ	θα έχω δεθεί
θα δένεσαι	θα δεθείς	θα έχεις δεθεί
θα δένεται	θα δεθεί	θα έχει δεθεί
θα δενόμαστε	θα δεθούμε	θα έχουμε δεθεί
θα δένεστε / δενόσαστε	θα δεθείτε	θα έχετε δεθεί
θα δένονται	θα δεθούν(ε)	θα έχουν(ε) δεθεί

Ανώμαλα ρήματα

Οριστική		Συνοπτική Υποτακτική	Συνοπτική Προστακτική	
Ενεστώτας	**Αόριστος**			
ανεβαίνω	ανέβηκα	(να) ανεβώ	ανέβα	ανεβείτε
τρώω	έφαγα	(να) φάω	φάε	φάτε
μπαίνω	μπήκα	(να) μπω	μπες	μπείτε
βλέπω	είδα	(να) δω	δες	δείτε
λέω	είπα	(να) πω	πες	πείτε
πίνω	ήπια	(να) πιω	πιες	πιείτε
έρχομαι	ήρθα	(να) έρθω	έλα	ελάτε
βρίσκω	βρήκα	(να) βρω	βρες	βρείτε

Τα επίθετα

Ο **συγκριτικός** και ο **υπερθετικός βαθμός** του επιθέτου σχηματίζονται μονολεκτικά (με μία λέξη) ή περιφραστικά (με περισσότερες από μία λέξεις), σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα.

Θετικός βαθμός	Συγκριτικός βαθμός	Σχετικός Υπερθετικός βαθμός	Απόλυτος Υπερθετικός (χωρίς σύγκριση)
πλούσιος	πλουσιότερος ή πιο πλούσιος	ο πλουσιότερος ή ο πιο πλούσιος	πλουσιότατος ή πολύ πλούσιος

Ο συγκριτικός και ο υπερθετικός βαθμός λέγονται και **παραθετικά** του επιθέτου.

Τα παραθετικά των επιθέτων σε -ύς, -ιά,- ύ σχηματίζονται με την κατάληξη ***-ύτερος, -ύτατος,*** π.χ. βαθύς, βαθύτερος, βαθύτατος.

Κάποια επίθετα σχηματίζουν τα μονολεκτικά παραθετικά τους με διαφορετικό τρόπο.

Θετικός βαθμός	Συγκριτικός βαθμός	Σχετικός Υπερθετικός βαθμός	Απόλυτος Υπερθετικός βαθμός
καλός	καλύτερος	ο καλύτερος	άριστος
μικρός	μικρότερος	ο μικρότερος	ελάχιστος
πολύς	περισσότερος (πιότερος)	ο περισσότερος	–
κακός	χειρότερος	ο χειρότερος	–
λίγος	λιγότερος	ο λιγότερος	ελάχιστος
μεγάλος	μεγαλύτερος	ο μεγαλύτερος	μέγιστος

Δεν έχουν συγκριτικό και υπερθετικό βαθμό τα επίθετα που σημαίνουν:

- ύλη: ασημένιος, ξύλινος, χάρτινος κτλ.
- καταγωγή ή συγγένεια: αδερφικός, καλαματιανός κτλ.
- τόπο ή χρόνο: γήινος, χτεσινός κτλ.
- κατάσταση που δεν αλλάζει: ολόκληρος, ζωντανός, άδειος κτλ.

Το επίθετο ο πολύς - η πολλή - το πολύ

Ενικός αριθμός			
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
Ονομ.	ο πολύς	η πολλή	το πολύ
Γεν.	του πολύ / του πολλού	της πολλής	του πολύ / του πολλού
Αιτ.	τον πολύ	την πολλή	το πολύ

Πληθυντικός αριθμός			
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
Ονομ.	οι πολλοί	οι πολλές	τα πολλά
Γεν.	των πολλών	των πολλών	των πολλών
Αιτ.	τους πολλούς	τις πολλές	τα πολλά

Τα επιφωνήματα

Τα επιφωνήματα είναι άκλιτες λέξεις που φανερώνουν:

αβεβαιότητα, αμηχανία	χμ!
απορία	α!, ο!, μπα!
άρνηση	α μπα!
έπαινο	μπράβο!, εύγε!
ευχή	μακάρι!, είθε!, άμποτε!
θαυμασμό	α!, ι!, ω!, ποπό!, μπα!
κάλεσμα	ε!, ω!
κοροϊδία	ου!, ε!, χα, χα!
παρακίνηση	άιντε!, άντε!, άμε!, μαρς! αλτ! στοπ! σουτ! κ.ά.
πόνο, λύπη	αχ!, άου!, οχ!, ω!, αλίμονο!, αλί!, όχου!
στενοχώρια, απελπισία, απδία	ουφ!, ε!, ου!, πα πα πα!, πουφ!
χαρά	χα, χα, χα!

Οι αντωνυμίες

Οριστικές αντωνυμίες

Οι λέξεις που χρησιμοποιούμε για να ξεχωρίσουμε ένα πρόσωπο ή ένα πράγμα από άλλα του ίδιου είδους λέγονται **οριστικές αντωνυμίες** και είναι οι εξής:

Το επίθετο ίδιος, ίδια, ίδιο μαζί με το οριστικό άρθρο ο, η, το ➨ **ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο.**

Το επίθετο μόνος, μόνη, μόνο, χωρίς άρθρο, μαζί με τον αδύνατο τύπο της προσωπικής αντωνυμίας ➨ **μόνος μου, μόνη μου, μόνο του.**

Αναφορικές αντωνυμίες

Αναφορικές αντωνυμίες είναι οι λέξεις με τις οποίες μια ολόκληρη πρόταση αναφέρεται σε μια λέξη μιας άλλης πρότασης.

Αναφορικές αντωνυμίες είναι το άκλιτο και άτονο **που**, το άκλιτο ***ό,τι*** και:

ο οποίος, η οποία, το οποίο / όποιος, όποια, όποιο / όσος, όση, όσο, που κλίνονται όπως τα επίθετα σε -ος, -η, -ο.

Οι συμπλεκτικοί, αντιθετικοί και ειδικοί σύνδεσμοι

Σύνδεσμοι είναι άκλιτες λέξεις που συνδέουν λέξεις ή προτάσεις.

Οι σύνδεσμοι «**και, ούτε, μήτε**» λέγονται **συμπλεκτικοί** και οι σύνδεσμοι «**αλλά, μα, παρά, όμως, ωστόσο, μολονότι, όχι μόνο**» λέγονται **αντιθετικοί.**

Οι σύνδεσμοι «**ότι, πως, που**» λέγονται **ειδικοί.**

Οι μετοχές σε -μένος, -μένη, -μένο

Οι λέξεις που παράγονται από ρήματα και έχουν κατάληξη **-μένος, -μένη, -μένο** είναι **μετοχές** αυτών των ρημάτων, π.χ. δένω: δεμένος, δεμένη, δεμένο.

Συχνά οι μετοχές αυτές προσδιορίζουν ένα ουσιαστικό, όπως τα επίθετα, π.χ. Ο **ενοχλημένος** ταξιδιώτης έφυγε βιαστικά.

Οι μετοχές αυτές κλίνονται όπως τα επίθετα σε **-ος, -η, -ο.**

Αν πριν από την κατάληξη **-ω** του ρήματος βρίσκεται το γράμμα **π, β, φ** ή **πτ,** τότε η μετοχή σχηματίζεται με δύο **μ**,

π.χ. γράφω ➨ γραμμένος, γραμμένη, γραμμένο.

Αλλά και το ουσιαστικό που παράγεται από τη μετοχή αυτή γράφεται με δύο **μ**,

π.χ. γράφω ➨ γραμμένος, γραμμένη, γραμμένο ➨ γράμμα,

κόβω ➨ κομμένος, κομμένη, κομμένο ➨ κόμμα.

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0086
ISBN Set 978-960-06-2543-1
Τ.Γ΄ 978-960-06-2549-3

ΙΤΥΕ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"
ινστιτουτο τεχνολογιας υπολογιστων & εκδοσεων

(01) 000000 0 10 0086 3